Nemzetközi Szemle

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM / 1985. FEBRUÁR

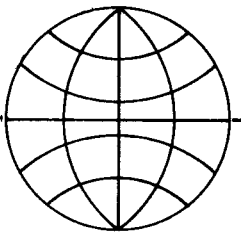

SZOCIALISTA ORSZÁGOK

M. Sz. Gorbacsov: A nép alkotóereje *(Pravda)* 3

Dragomir Vojnić: Jugoszlávia fejlődésének néhány problémája *(Europäische Rundschau)* 8

Jug Grizelj: Tehetségtelen ember az államszövetségi szervekben *(NIN)* 15

Le Duan: Beszéd a Vietnami Kommunista Párt Központi Bizottsága 1984. júliusi plénumán *(Kommunyiszt)* 18

GAZDASÁG: ELLENTÉTEK ÉS PERSPEKTÍVÁK

A Közös Piac dublini csúcsértekezlete *(Összeállította: Boronkay Tamás)* 25

„Impotens kormány" *(Der Spiegel)* 31

Joanne Gowa: A múlt mint előjáték: egy új Bretton Woods kilátásai *(ORBIS)* 36

Charles P. Alexander: Óriáskölcsönök – óriási kockázatok *(Time)* 44

G. B. Zorzoli: A technológiai forradalom kritikája és háttere *(Rinascita)* 46

James Petras: A dél-európai szocialista pártok *(New Left Review)* 53

NSZK: BELPOLITIKAI HELYZETKÉP

„A Zöldek a valódi ellenzék" *(Der Spiegel)* 61

Theo Sommer: Kettős botrány Nyugat-Németországban *(Newsweek)* 68

Horst Ehmke: Vége a fordulatnak? *(Stern)* 71

A szakszervezet újra hallatja hangját. Interjú Luciano Lamával *(Rinascita)* 76

PUSPÖKÖK TÖBB SZÍNBEN

„Mint a fáklya lángja . . ." *(Der Spiegel)* 80

2

Juan Arrias: Ellenreform a III. vatikáni zsinaton? *(El Pais)* 82

Ander Landaburu: Al Capone mexikói módra *(Cambio)* 86

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 89

Helyreigazítás. Sajnálatos módon a Nemzetközi Szemle januári számának hátsó borítóján Budapest felszabadításának évszáma helytelenül jelent meg. A dátum természetesen 1945. február 13. Olvasóinktól ezúttal kérünk elnézést. — *A szerkesztőség.*

ISSN 0134—1103

A kiadásért felel Nonn György, a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szerkesztőség: Ajtósi Dürer sor 23. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697

Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Műszaki szerkesztő: Illyés Éva

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215—11529), a Posta Központi Hírlapirodában (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 215—96162), továbbá bármely hírlapkézbesítő postahivatalban és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest
Előfizetési díj fél évre 45,— Ft, egész évre 90,— Ft

Az utolsó kézirat 1985. január 7-én érkezett a Zrínyi Nyomdába

85.2529/20-02 Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Fencsik László

ПРАВДА

M. SZ. GORBACSOV

A nép alkotóereje*

(RÖVIDÍTVE)

[. . .] A pártszervezetek, az állami, tanácsi és gazdasági szervek tevékenységében mindinkább megszilárdul az elvégzendő feladatok realista, józan és alkotó jellegű megközelítése, a hiányosságokkal szembeni kérlelhetetlen harc. Általános helyeslésre talált a pártnak az a törekvése, hogy az országban mindenhol megerősödjék a rend, a szervezettség és a fegyelem, növekedjenek a követelmények a káderekkel szemben az irányítás valamennyi szintjén.

A gazdasági, társadalmi és ideológiai életben több fontos intézkedést hajtottak végre, melyek lehetővé tették, hogy megszűnjenek a gazdaságban tapasztalható kedvezőtlen irányzatok, gyorsuljon a gazdaság növekedésének üteme. Ezek az intézkedések kedvezően hatottak az ország erkölcsi és politikai légkörére is, növelték a párt tekintélyét, erősítették a tömegekhez fűződő kapcsolatait. [. . .]

A pártszervezetek és -intézmények ideológiai tevékenysége egyre tárgyszerűbb, szorosabban összefonódik a társadalmi-gazdasági feladatok megvalósításával. Javult a káderek felkészítése és nevelése, az ideológiai munka formái, módszerei és stílusa.

Nagy jelentőségű és bonyolult feladatok előtt állunk. Az SZKP soron következő, XXVII. kongresszusa új történelmi távlatokat nyit az ország előtt. Mint ismeretes, elfogadja a párt új szövegezésű programját — a fejlett szocializmus tökéletesítésének programját —, és meghatározza a következő ötéves terv fő feladatait.

A párt stratégiai irányvonalának, az ideológiai és az egész szervezeti munkának alapja az az elméleti megállapítás, amelyet Csernyenko elvtárs tett a szovjet társadalom érettségének szintjére. Teljesen indokolt az a megállapítás, hogy jelenleg a fejlett szocializmus hosszú történeti szakaszának kezdetén tartunk. Erről az elvi alapról kiindulva születnek a fejlett szocialista társadalom koncepciójának konkrét megfogalmazásai. Az elkészült értékelések és következtetések óvnak az indokolatlan előreszaladástól, a már elért és a még elérendő eredmények összekeverésétől. Ugyanakkor nyilvánvalóvá teszik, hogy nem szabad késlekednünk a gyakorlati cselekvésben, a sürgető problémák megvalósításában, a hiányosságok leküzdésében.

Mélyreható változtatások kellenek a gazdaságban és a társadalmi kapcsolatok egész rendszerében, s gondoskodni kell arról, hogy a szovjet emberek életszínvonala minőségileg magasabb szintre emelkedjék. Ezáltal a szocializmus az érettség újabb fokát éri el. [. . .]

Vegyük a korszerű termelőerők és a szocialista termelési viszonyok közötti kölcsönhatások fontos és időszerű problémáját: ennek értelmezésében még jelentkeznek dogmatikus nézetek, amelyek gyakran mind elméleti, mind gyakorlati szempontból káros hatásúak.

Az élet arra tanít bennünket, hogy a legnagyobb felelősséggel kezeljük a termelőerők és a termelési viszonyok fejlődésének objektív dialektikáját mint a társadalmi-gazdasági fejlődés gyorsításának legfontosabb forrását. Ez arra kötelez bennünket, hogy ide-

* A beszéd a moszkvai ideológiai és gazdasági kérdésekkel foglalkozó tanácskozáson hangzott el. — *N. Sz. szerk.*

jében feltárjuk és megoldjuk az itteni ellentmondásokat.

A fejlett szocializmus tökéletesítésének szükségessége azt diktálja, hogy gazdagítsuk nézeteinket a társadalomtudományok sok más problémájáról is.

Vizsgáljuk meg társadalmunk politikai rendszere fejlődésének kérdéseit. Jól ismertek például a marxizmus—leninizmus alapítóinak megállapításai az önigazgatásról. Ennek fő tartalmát abban látták, hogy a dolgozó tömegek a gyakorlatban egyre nagyobb mértékben részt vesznek a társadalmi-gazdasági döntések kidolgozásában, megvitatásában, elfogadásában és megvalósításában. Lenin soha nem állította szembe a szovjet államhatalmat és a nép önigazgatását. Nagyra értékelte a tanácsokat, hogy a munkások és parasztok hatalmi szerveit képviselik és egyesítik, tömörítik őket.

Most, amikor nagy munka folyik a tanácsok szerepének és tekintélyének növelésére, hogy tökéletesítsük politikai rendszerünket és annak minden formáját és eszközét, hogy a tömegeket bevonjuk az állami és társadalmi feladatok megoldásába, különösen nagy szükségünk van a nép szocialista önigazgatásának fejlesztésével összefüggő problémák komoly, elméleti értékelésére. Ezek a kutatások segítenék a pártot, hogy sikeresen megoldja az e területen jelentkező gyakorlati feladatokat.

A továbbiakban Gorbacsov kitért politikai rendszerünk különböző társadalmi csoportjainak érdekeit érintő problémákra, a jelenleg érvényesülő demokratikus centralizmus alapelvének tudományos kidolgozására. [...]

Az előadó hangsúlyozta: az ideológiai munkának, mint a párt és a nép egész tevékenységének legfontosabb területe továbbra is a gazdaság. Az elmúlt két év tapasztalata ismét meggyőzően bebizonyította, milyen kiemelkedő eredményeket lehet elérni a tömegek körében végzett politikai, szervező és ideológiai munka fokozásával.

Az SZKP KB Politikai Bizottságának 1984. november 15-i ülésén Csernyenko elvtárs hangsúlyozta, hogy a gazdaságban bekövetkezett pozitív változásokat nemcsak megerősíteni, hanem megsokszorozni is kell. Minden tőlünk telhetőt szükséges megtenni annak érdekében, hogy az ötéves terv hátralevő ideje alatt határozottan felzárkóztassuk a lemaradt területeket, biztosítsuk a tizenegyedik ötéves terv eredményes befejezését.

Ugyanakkor gondolnunk kell az ország távlati fejlődésére is. Az élet nagy politikai jelentőségű feladatot állít elénk. A népgazdaságot minőségileg új tudományos-műszaki és szervezeti-gazdasági szintre kell fejleszteni, intenzívebbé tenni a társadalmi termelést, fokozni a hatékonyságot.

Az irányvonalat a termelés intenzívebbé tételére objektív körülmények, az ország egész fejlődése diktálja. Alternatívája nincs. Csak a legújabb tudományos és műszaki eredmények alapján, intenzíven fejlődő gazdaság lehet megbízható anyagi bázisa a dolgozók életszínvonala növelésének, csak ez biztosíthatja az ország nemzetközi pozícióinak erősödését, s csak ez teheti lehetővé, hogy a Szovjetunió erős és virágzó hatalomként lépjen az új évezredbe.

A szónok hangsúlyozta, hogy a gazdaság intenzifikálása legyen össznépi jellegű és kapjon olyan politikai hangsúlyt, mint annak idején az ország iparosítása.

Ma az intenzívebb gazdaság megteremtéséhez az ország fokozott gazdasági és társadalmi fejlődéséhez legfontosabb a tudományos-műszaki haladás nagyméretű meggyorsítása. Ez rendkívül átfogó és sokrétű feladat.

Mint ismeretes, az SZKP KB soron következő plénuma megvitatja a tudományos-műszaki haladás gyorsításának kérdéseit. Kiemelkedő fontosságú a tudományos-műszaki és termelési potenciál további fejlesztésének stratégiája. Az elsőbbséget azoknak az alapvetően új, valójában forradalmi tudományos-műszaki döntéseknek kell adni, amelyek lehetővé teszik a munkatermelékenység megsokszorozódását.

Az országban sok olyan vállalat, tudományos intézmény létezik, ahol a tudományos-műszaki problémákat világszínvonalon oldják meg. De vannak kollektívák, amelyek megelégednek annak ismétlésével, amit a világgyakorlat már régen túlhaladott. [...]

A tudományos-műszaki haladás gyorsítása megköveteli, hogy nagyobb figyelmet kapjon a munkásosztály, a

parasztság kulturális és műszaki képzettségi szintjének emelése, a társadalom fő termelőerejének jobb felkészítése és tökéletesítése. Ez a feladat megköveteli a káderoktatási rendszer komoly újjászervezését — az iskolától és a szakmunkásképző intézetektől a főiskolákig. Ezt, a már folyamatban levő munkát átfogó jellegűvé kell tennünk. A közeljövőben intézkedéseket foganatosítunk azoknak az erkölcsi és anyagi előfeltételeknek az erősítésére, amelyek lehetővé teszik a műszaki szakemberek alkotó teljesítményének jelentős fokozását, a mérnök szerepének és tekintélyének növekedését.

Új, friss szemmel kell néznünk a szocialista munkaverseny sok vonását, el kell hagynunk az elavult megközelítéseket és módszereket. A verseny alapvető célja ma: a pontos munkaritmus, a szerződéses kötelezettségek időbeni teljesítése, a termékek minőségének javítása, az új technika bevezetése és alkalmazása, a munkaidő minden percének, minden egyes tonna nyersanyagnak, minden egyes rubelnek gondos kihasználása. Fontos, hogy minden ideológiai eszközzel támogassuk az országban kibontakozó tömegmozgalmat: az év két napján a megtakarított anyagokkal, nyersanyaggal és fűtőanyaggal dolgozzunk.

Jövőre lesz ötvenéves a sztahanovista mozgalom, amely fontos szerepet játszott a szocialista építés történetében. A sztahanovisták hagyományának folytatása azt jelenti, hogy a tömegek energiáját és kezdeményezését a gazdasági hatékonyság növelésével összefüggő, kulcsfontosságú feladatok megoldására irányítjuk.

Ma a legidőszerűbb, megoldásra váró kérdések egyike a gazdálkodás módszereinek és formáinak átalakítása. Ennek a munkának a célja a fejlett szocializmus támasztotta követelményeknek megfelelő gazdasági mechanizmus létrehozása. Ebben fontos állomás az iparban most folyó nagyszabású gazdasági kísérlet. A jövőben még energikusabban kell keresni azokat a legcélszerűbb formákat és módszereket, amelyekkel összhangba hozhatók a társadalom, a dolgozók gazdasági érdekei. Itt sok segítséget nyújthat az ideológiai munka.

A szónok rámutatott: a párt tevékenységének mindenkor legfőbb célja a gondoskodás a nép jólétéről, a társadalmi igazságosság alapelveinek egyre teljesebb érvényesítése. E célok következetes valóra váltása erősíti a széles néptömegek pártba vetett bizalmát, hozzájárul a tömegek politikai és munkaaktivitásának emeléséhez.

Az egyén társadalmi szerepe növelésének hatalmas távlatai rejlenek a szovjet politikai rendszer tökéletesítésében, a szocialista demokrácia további fejlesztésében. Itt természetesen a tanácsok munkájának sokoldalú kibontakoztatása áll az első helyen. Szükséges, hogy a dolgozók jól tudják: hogyan dolgozik tanácsuk, miképp teljesíti a választók utasításait, mi módon tükrözi és védelmezi érdekeiket. Ugyanakkor nagy súlyt kell helyezni minden végrehajtó szerv beszámolási kötelezettségére mint az állami, gazdasági és kulturális építés különböző területei feletti össznépi ellenőrzés hatékony eszköze alkotmányos alapelveinek érvényesítésére. Különösen fontos a tanácsok, az állami népi ellenőrzési szervek, egész társadalmunk gondoskodása arról, hogy a hivatalos személyek és az állampolgárok szigorúan betartsák a szovjet törvényeket.

Fontos, hogy továbbra is bevonjuk a dolgozókat a vállalatok, építkezések, kolhozok és szovhozok munkájával összefüggő kérdések megvitatásába és megoldásába. Ennek széles teret nyit a dolgozó kollektívákról szóló törvény, amelynek ügyes alkalmazása lehetővé teszi az emberek energiájának valódi aktivizálását, hozzájárul a termelés összes — műszaki, gazdasági és társadalmi — erőforrásának jobb kihasználásához. A szervező és nevelő munkának mindenütt lehetővé kell tennie, hogy minden egyes kollektíva aktívan befolyásolhassa a személyiség alkotóerejének kibontakozását. A párt- és szakszervezeti szervezetek, a Komszomol munkáját ennek a célnak kell alárendelni.

A szocialista demokrácia egyik elengedhetetlen vonása, az egész közélet normája a nyíltság. A széles körű, idejében történő nyílt tájékoztatás az emberek iránti bizalom, értelmük és érzéseik iránti tisztelet bizonyítéka, annak a jele, hogy maguk is el tudnak igazodni az eseményekben, és ez nö-

veli a dolgozók aktivitását. A párt- és állami szervek munkájára jellemző nyíltság hatékony eszköz a bürokratikus torzulások elleni harcban, arra kötelez, hogy nagyobb megfontoltságot tanúsítsunk a döntések hozatalában, végrehajtásuk ellenőrzésének megszervezésében, a hiányosságok és mulasztások kijavításában. Nagymértékben ettől függ a propaganda meggyőző ereje, a nevelés hatékonysága, a szó és a tett egységének biztosítása.

A társadalmi igazságosság alapelvei megvalósításában hatalmas jelentőségük van az elosztási viszonyoknak. Az utóbbi években sokat tettünk annak érdekében, hogy rendet teremtsünk ezen a területen. Még sok a probléma azonban, és ezeket az állami, gazdasági szervek közös erőfeszítéseivel, társadalmi összefogással kell megoldani.

Az élet megtanított bennünket arra, hogy bármiféle eltérés a szocialista elosztási és gazdálkodási elvektől olyan visszás jelenségeket szül, mint a munka és a közélet iránti passzivitás, az élősködés, az erkölcsi nihilizmus, a jövedelmek és javak újraelosztásának rejtett formái. Azokkal szemben, akikre nem hatnak a józan érvek, akikhez nem jut el a lelkiismeret és az állampolgári kötelesség hangja, a törvény teljes erejével kell fellépni. A szónok leszögezte: az elosztási viszonyok problémája nemcsak a fizetést érinti, hanem a szükségletek kielégítésének egész rendszerét is, melyet nem kis mértékben a társadalmi fogyasztási alapokból biztosítanak.

Mindenki érdekelt például az egészségügy helyzetében. Hazánk az egészségvédelem valóban demokratikus rendszerét hozta létre. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy az orvosi ellátás nem felel meg mindenben a modern követelményeknek. A párt- és tanácsi szerveknek fokozott figyelemmel kell kísérniük a közegészségügyi intézmények munkáját.

Az utóbbi években társadalmi jelentőségű kérdés lett a szolgáltatások területe. A párt fokozni fogja erőfeszítéseit, hogy a szolgáltatások megfeleljenek a jelenlegi követelményeknek. E célból komplex programot dolgoznak ki a közszükségleti cikkek gyártásának és a szolgáltatások területének fejlesztésére.

Nemcsak a termelés, a hétköznapi élet, hanem a szabad idő is az ember fejlődésének színtere. Úgy véljük, eljött az ideje annak, hogy a helyi szervek fokozottan feleljenek a társadalmi és kulturális építés kérdéseinek megoldásáért. E szervek most kiterjedt jogokkal rendelkeznek, azonban, amint a dolgozóknak a központi bizottsághoz küldött leveleiből kiderül, ezekkel a jogokkal itt-ott nemcsak nem tudnak, de nem is akarnak élni. Itt is rendet kell teremteni.

A párt központi bizottsága úgy véli, hogy a társadalmi kérdések iránti lankadatlan figyelemnek, az élet bármely oldaláról legyen is szó, törvénnyé kell válnia minden állami, gazdasági, központi és helyi szerv számára. Semmiféle objektív körülményre való hivatkozás nem igazolhatja az emberek szükségleteinek semmibevételét. Ez számunkra, kommunisták számára elvi kérdés.

A továbbiakban a szónok leszögezte: a világ sorsának alakulására a szocializmus a legnagyobb hatást gazdaságpolitikája, gazdaságában elért sikerei révén gyakorolja. Mindenfajta előrehaladás ezen a téren a legmeggyőzőbb érv a szocialista társadalom, a szovjet életmód mellett. A szocialista ideológia a társadalmi haladás, az emberi személyiség fejlődése, a fegyverek és háborúk, kizsákmányolás és elnyomás nélküli világ valóban humanista eszméit hirdeti.

Nem nekünk, hanem a kapitalizmusnak kell lavíroznia és alakoskodnia, háborúkhoz és terrorhoz, hamisításokhoz és felforgató akciókhoz folyamodnia, amikor fel akarja tartóztatni a könyörtelenül előrehaladó időt.

Ugyanakkor az utóbbi időben jelentékenyen megnőtt a monopoltőke ideológiai aktivitása. Ellenségeink hatalmas propagandagépezetet állítottak az ideológiai harc szolgálatába, rafinált technikai eszközökhöz, felforgató és pszichológiai fogásokhoz folyamodnak. Az imperializmus által jelenleg folytatott „pszichológiai háború" intenzitását, tartalmát és módszereit tekintve a más országok szuverenitását semmibe vevő agresszió sajátos formája.

Ilyen körülmények között különösen fontos a pártos elvszerűség, az események és jelenségek értékelésének kö-

vetkezetes osztálymegközelítése, a politikai éberség.

Ideológiánk offenzív jellege nemcsak a burzsoá ideológia mítoszainak és sztereotípiáinak leleplezését, hanem mindenekelőtt eszményeink, a társadalmi élet szocialista normái, a valódi szabadság és demokrácia megszilárdítását, a létező szocializmus történelmi vívmányainak propagandáját képviseli.

Ideológiánk offenzív jellege azt jelenti, hogy erőteljes propagandamunkát folytatunk az SZKP és a szovjet állam, a szocialista közösség országai békeszerető nemzetközi politikája érdekében.

A békéért és a társadalmi haladásért folytatott harcban az SZKP következetesen arra törekszik, hogy minden eszközzel tömörítse a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom erőit. Kitartunk a marxizmus—leninizmus nagy eszméinek történelmi igazsága mellett, az emberiség minden forradalmi, békeszerető erejével együtt síkraszállunk a társadalmi haladásért, a békéért és a népek biztonságáért.

Végül, ideológiánk offenzív jellege pártos elvszerűséget és a tájékoztatás operativitását jelenti. Idejében és a lényeget érintően kell megválaszolni azokat a kérdéseket, amelyeket a világ fejlődése, a két szemben álló társadalmi rendszer küzdelme és versengése felvet, idejében módosítani kell elképzeléseinket és a mindennapi gyakorlatot, ha az élet ezt követeli. [...]

A beszédben fontos helyet kapott a pártirányítás fokozása a társadalmi élet minden területén, a munkastílus alapvető javítása az SZKP KB júniusi plénuma határozatainak fényében.

A szónok rámutatott: a központi bizottság nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy minden káderünk elsajátítsa a lenini munkastílust. Csak a politikai hozzáállás megőrzésével, az erőfeszítések és a gyakorlati eredmények kritikus összevetésével, állandó alkotó kereséssel lehet állampolgár módjára, és nem „csinovnyik módra", amint Lenin mondotta, megoldani a feladatokat.

A tények arról tanúskodnak, hogy még távolról sem mindenütt tudják megszervezni a gyakorlati feladatokat, és gyakran az ehhez szükséges kitartás is hiányzik. Az élő gondolat és élő tett ősi ellensége a változatos formákban megnyilvánuló formalizmus. Lényege a szakmai hozzá nem értés, a közömbösség, a pártos politikai hozzáállás bürokratizmussal való felváltása, amikor a fő cél a minél szebb látszatra való törekvés lesz.

A formalizmus elleni harcnak természetesen nincsenek kész receptjei az élet minden helyzetére. A párt azonban mindig betartotta a szilárd bolsevik alapelvet: az embereket tetteik és nem szavaik alapján kell megítélni, a munka mércéi az eredmények, nem az „intézkedések".

Kádereink döntő többsége becsületesen teljesíti párt- és szolgálati kötelességét, a munkában tanúsított önfeláldozása, szerénysége, igazságossága és az emberek iránti figyelme miatt megérdemelt tiszteletnek és tekintélynek örvend a dolgozók körében.

Sajnos, még másfajta jelenségekkel is lehet találkozni. A dolgozóktól továbbra is érkeznek panaszok szükségleteik és igényeik bürokratikus kezelése, egyes vezetők és hivatalos személyek dölyfös magatartása, a sógorságkomaság és protekciórendszer miatt.

Mindazokban a feladatokban, amelyeket ma megvitatunk, nagy szerep jut a tömegtájékoztatási eszközöknek. A párt nagyra becsüli az újságírók munkáját, mely alapos ismereteket, alkotói erőfeszítést, elvszerűséget és gyakran bátorságot is követel. Sorolhatnánk azokat az eseteket, amelyekben a sajto, a televízió és a rádió konstruktív és hatékony módon foglalkozott a gazdaság, a nevelés, a kultúra életbevágóan fontos kérdéseivel. Ugyanakkor sok publikáció és adás még egyhangú, jellegtelen, felületes. A párt azt várja a tömegtájékoztatási eszközöktől, hogy még jelentékenyebb részt vállaljanak a társadalmi-gazdasági haladással összefüggő terveknek, a kommunista nevelés javításának megvalósításából. [...]

M. Sz. Gorbacsov végezetül megállapította: minden kezdeményezésünk sikerének záloga a nép élő alkotóereje. Derekas munkát kell végeznünk, hogy új, magasabb fokra fejleszthessük a szocialista társadalmat, méltóképpen köszönthessük a lenini párt XXVII. kongresszusát.

(A szovjet napilap 1984. december 11-i számából)

EUROPÄISCHE RUNDSCHAU

DRAGOMÍR VOJNIĆ

Jugoszlávia fejlődésének néhány problémája

(RÖVIDÍTVE)

Jugoszlávia az országoknak ahhoz a csoportjához tartozik, amelyben a háború után különösen gyors fejlődés bontakozott ki. Ez a megállapítás egyaránt érvényes a gazdasági struktúra változásaira és a kibontakozó, új minőségű társadalmi kapcsolatokra.

A második világháború után Jugoszlávia egyike volt a legmagasabb növekedési rátákat elérő országoknak a társadalmi össztermék tekintetében. A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején mégis súlyos növekedési problémákkal találta szemben magát.

Épp ezért 1981 őszén az Államelnökség mellett megalakult a gazdasági stabilizáció kérdéseit vizsgáló bizottság, amelyet hétköznapi nyelven Kraigher-bizottság néven ismernek (Szergej Kraigher akkoriban a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Elnökségének elnöke volt). A bizottság 1983 nyarán fejezte be munkáját, 17 dokumentumot dolgozott ki a gazdasági stabilizáció hosszú távú programjának különböző vetületeiről. Ezeket négy kötetben adták ki „A bizottság dokumentumai" címmel.

A jugoszláv gazdasági válság alapvető okait illetően a Kraigher-bizottság dokumentumai a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban bekövetkezett erős zavarokat (főleg az energiaválságból és a magas kamatokból fakadó problémákat) említik a negatív tendenciák gyorsulását előidéző tényezőkként. E zavarokat a gazdaság- és fejlesztéspolitika hibái, gyengéi és mulasztásai, sőt a gazdasági rendszer keretében végrehajtott felemás megoldások csak tovább erősítették. A bizottság jelentése meglehetősen részletesen taglalja a szükséges változtatásokat.

A továbbiakban a gazdaság- és fejlesztéspolitikának egyes kérdéseivel kívánunk foglalkozni, de eközben nem hagyjuk figyelmen kívül a szocialista önigazgatás intézményes kereteinek fejlesztési vonatkozásait sem.

A gazdaság- és fejlesztéspolitika néhány kérdése

Gazdasági és fejlesztési problémák főleg a nemzetközi kapcsolatokban voltak. Az elmélet és a gyakorlat azt mutatja, hogy a fejlesztéspolitikában csak azok az országok érnek el kielégítő eredményeket, amelyek e politika stratégiai alapfeltételeként a nemzetközi gazdasági folyamatokba való mennyiségi és minőségi bekapcsolódásra és a nemzetközi munkamegosztásra helyezték a hangsúlyt. Ennek eredménye a társadalmi össztermék növekedésének másfél-kétszeresét is meghaladó exportbővítés lett. A társadalmi termék növekedési rátája 1960 és 1980 között 6 százalék volt, míg az export 6,3 százalékkal bővült. Ebből a szempontból érdemes összevetni a beszámolási időszak első és második évtizedének növekedési adatait, valamint az elmúlt ötéves terv (1976—1980) idevágó mutatóit. A társadalmi termék növekedési rátája 1960 és 1980 között 6,3 százalék volt, miközben a kivitel 8,1 százalékkal emelkedhetett. Az 1970—1980-ig terjedő időszak megfelelő adatai: a társadalmi össztermék-nél 5,7, az exportnál 6,3 százalék. Különösen kedvezőtlenül alakult a helyzet az elmúlt ötéves tervidőszakban, 1976 és 1980 között, amikor a társadalmi össztermék növekedési rátája

5,6, az exporté viszont csak 4,7 százalék volt.

Ezen alapvető fejlesztéspolitikai mutatók mellett a beszámolási időszakban Jugoszláviában jelentős hibákat vétettek a tudománypolitikában is, ugyanis nem szenteltek kellő figyelmet a saját knowhow-knak, a tudományos kutatásnak, az anyagi feltételek és a káderutánpótlás bővítésének.

Az a körülmény, hogy Jugoszlávia viszonylag elzárkózik a közös vállalkozások (joint ventures) elől, fokozottan csökkentette mind a hatékony technológiaátadásba, mind a nemzetközi gazdasági életbe való intenzívebb bekapcsolódás lehetőségeit. A gazdaság- és fejlesztéspolitika hibái és gyengéi főleg az elmúlt ötéves tervidőszakban voltak érzékelhetők. Jugoszlávia csak nagy késéssel reagált az energiaválságra, valamint a sok országban — főleg a világ fejlett államaiban — mutatkozó stagflációra; akárcsak a nemzetközi gazdasági és pénzügyi kapcsolatok hanyatlására. Az energiaválságon kívül a nemzetközi tőkepiaci feltételek, pontosabban a kamatok jelentős emelkedése bizonyult nagyon károsnak a gazdasági helyzetre.

Ellentétben a nemzetközi gazdasági és főként pénzügyi kapcsolatok zavaraival szemben jobban felvértezett számos más országgal, Jugoszlávia 1976 és 1980 között azoknak az országoknak a sorába tartozott, melyekben kiemelkedően — 5,6 százalékkal — nőtt a társadalmi össztermék. Ezt a viszonylag magas növekedési rátát az alapvető eszközök terén foganatosított magas bruttó beruházásokkal érték el, melyek átlagosan a társadalmi össztermék egyharmadát tették ki.

Jugoszláviára tehát a túlzott beruházás és a túlzott eladósodás volt jellemző. Az előbbi miatt késett az egyes objektumok átadása, és a deficites finanszírozás nyomán fellángolt az infláció. A fizetési mérleg deficitje nőttön-nőtt, miközben az eladósodás tekintélyes méretűvé vált, elérte a 20 milliárd dollárt, ami az országot a külfölddel szemben a fizetésképtelenség szélére sodorta. Magától értetődően mindez a gazdasági munka minőségi tényezőinek romlásához vezetett, azaz a termelékenység növekedési rátájának csökkenéséhez, a beruházások és források hasznosításának gyengüléséhez. Mindent egybevetve e problémák tartósan lecsapódtak a külkereskedelemben és a fizetési mérleg alakulásában is. Az export egyre kevésbé fedezte az importot. 1962-ben a fedezet még 72,8, 1979-ben már csak 48,5 százalékos volt. A hetvenes évek végétől a külföldön dolgozók csökkenő pénzátutalásaiból, valamint az idegenforgalomból és a szállításból (főképp a tengeri szállításból) származó devizabevételek már nem tudták áthidalni e hatalmas különbséget. Így a fizetési mérleg nehézségei egyre fokozódtak. A gazdaságpolitika azonban csak lassan reagált ezekre az egyre nyilvánvalóbb nehézségekre, ezért Jugoszlávia a hetvenes évek végére és a nyolcvanas évek elejére súlyos gazdasági válságba sodródott.

Ebben az egész időszakban egy irreális, vagyis túlértékelt dinár-árfolyampolitikát folytattak.

Miután kritikailag elemezte a gazdasági válság okait, a Kraigher-bizottság a gazdasági stabilizálás hosszú távú programja keretében kimunkált egy koncepciót és egy fejlesztési stratégiát, mely az ország hosszú távú fejlesztéspolitikájának egyik alapvető és tartós stratégiai feltételeként említi az export bővítését.

A reális dinárárfolyamnak és a devizapiaci orientációnak belátható időn belül segítenie kell az export bővítését, könnyítenie a fizetési mérleg terhein, csökkentenie az eladósodást, fokoznia a konkurrenciaképességet és biztosítania a dinár kisebb-nagyobb fokú konvertibilitását is. Az érem másik oldala az export fokozásán alapuló fejlesztéspolitika esetében az, hogy sokkal nagyobb súlyt kell fektetni a saját knowhow-k kidolgozására, a káderutánpótlás nevelésére, illetve a kutató-, és fejlesztési kapacitások bővítésére, leginkább a saját technológia fejlesztésében és a műszaki haladás stratégiájának kialakításában.

A gazdasági stabilizálás hosszú távú programjának megvalósításakor a legfontosabb feladat a gazdasági rendszer megváltoztatása, mert ennek nyomán módosulnak azok a feltételek is, melyek között a gazdaság alapvető alanyai, azaz a munkások alap- és más szervezetei dolgoznak.

Ahhoz azonban, hogy jobban meg-

érthessük a jugoszláv gazdaság és társadalom fejlődésének mostani problémáit, többet kell mondanunk a jugoszláv gazdasági rendszer intézményes-normatív ismérveiről és a gyakorlati nehézségekről, a gyengeségekről és torzulásokról.

A szocialista önigazgatás gazdasági rendszerének intézményes keretei

A szocializmus fejlődésének története állandó ingadozásról tanúskodik annak megítélésében, hogy milyen szerepet és helyet kell betölteniük a gazdaság és a piac törvényeinek a különféle szocializmusmodellekben. Igaz ugyan, hogy Jugoszlávia, pontosabban az önigazgatásra épülő szocializmus jugoszláv modellje kétségtelenül a legmesszebbre ment annak elismerésében, hogy a gazdaság és a piac törvényei kihatnak a gazdálkodásra, a termelékenységre, mégsem állíthatjuk, hogy a különböző ingadozásokat nálunk sikerült lebírni.

A gazdasági stabilizálás hosszú távú programja nagy figyelmet szentel a gazdasági munka normatív és intézményi kereteinek. E keretek és feltételek a szocialista önigazgatás rendszerében a gazdaság és a piac (ebben az esetben az egységes jugoszláv piac) törvényeiből, valamint a társadalmi tervezés önigazgatási rendszeréből fejlődnek ki. A társadalmi tervezés önigazgatáson alapuló rendszerét (egy aktív gazdaságpolitika értelmében) csak olyan eszközként foghatjuk fel, melynek révén a társadalom erre hivatott erői, főként a tudomány, enyhíthetik a gazdaság és a piac törvényszerűségeinek sorsszerű hatását, mindenekelőtt az értéktörvényét.

Az alapvető gazdasági alanyoknak, azaz a munkások alap- és egyéb szervezeteinek magatartását döntően a gazdaság követelményeihez és a gazdasági kényszerhez kell igazítani, s csak másodsorban játszhatnak szerepet az állam kényszerítő eszközei. A gazdasági tevékenység ilyen feltételrendszere mellett az alapvető gazdasági alanyok mint árutermelők között a gazdasági kapcsolatok lényegében szabad árképzésen, azaz a kereslet és a kínálat törvényeinek megfelelően alakulnak, a közvetlen árellenőrzésnek tehát vissza kell szorulnia. Ez még azokban az infrastrukturális szférákban is ajánlatos, ahol az árképzésben természetesen nem érvényesülhet közvetlenül a piaci hatás, hanem ezt a piaci viszonyok és kritériumok megfelelő ösztönzésével kell elérni.

Annak érdekében, hogy ennek az elvnek megfelelően alakuljon az árképzés, az egységes jugoszláv piacnak mindenképp szabad és korlátoktól mentes áru- és szolgáltatásforgalomra, a tudományos ismeretek szabad áramlására, a káderek és az eszközök akadálymentes mozgására van szüksége. Ezt a beruházások finanszírozása, azaz a bővített társadalmi újratermelés határozza meg.

Az egységes jugoszláv piacon az árakat a paritások és a világpiac nyomása révén a folyamatos reális dinárárfolyam-politikával, a devizapiaci változások figyelembevételével, ugyanakkor megfelelő védőintézkedésekkel kell alakítani. A piac szervezettsége és stabilitása kell hogy biztosítsa az aktív gazdaságpolitikát, melyben különleges szerepet játszanak a jövedelemszerzés és -elosztás, a hitel- és pénzpolitika, az adópolitika, valamint a deviza-, áru- és piaci tartalékok.

Az egységes jugoszláv piac zavartalan működése szempontjából nagyon fontos, hogy a dinár ellássa az értékek és árak egységes mércéjének funkcióját. Ilyen gazdasági feltételek mellett a gazdasági munka alapvető alanyai, azaz a munkások alap- és egyéb szervezetei élvezik majd a sikeres üzletekből fakadó előnyöket, de vállalniuk kell a sikertelen üzleti vállalkozások és az elszenvedett veszteségek kockázatát is.

Az önigazgató szocializmus modelljében a motivációs rendszert úgy határozhatjuk meg, mint a bevételek maximálásában kifejezett cél egyik funkcióját. A jövedelem a társadalmi összterméknek az a része, melyet a munkások az alapszervezetekben pénz formájában kapnak meg a saját érdekükben és az egész társadalom javára végzett munkájuk elismeréseképp a szocialista árutermelés keretei közt. E jövedelem fölött a munkások a társadalmi termelőeszközökkel végzett munkához való jog alapján rendelkeznek. Ha a bevételek maximálásában kifejezett cél elérésére törekszenek,

akkor alap- és más szervezeteikben a munkások egyben személyes, egy főre jutó jövedelmük és az eszközfelhalmozás maximálása érdekében is kell hogy munkálkodjanak. Ezért a bevételek elosztásánál ügyelni kell a felhalmozásra, a fogyasztásra, az egy munkásra jutó bruttó jövedelmek és az eszközfelhalmozás közötti összefüggésekre. Ezen túlmenően a bevételek maximálásának mint célnak az a fő funkciója, hogy a gazdasági munka minőségi tényezői irányítsák e folyamatot, azaz elsősorban a termelékenység nőjön, a költségek csökkenjenek, s csak másodsorban emeljék az árakat. A bővített árutermelés rendszerének, illetve a beruházások finanszírozásának a szocialista önigazgatásban főleg önfinanszírozásra kell támaszkodnia, s csak ezt követően a hitelek és a kamatok klasszikus funkciójára.

A társadalmi megállapodások (melyeknek részesei a társadalmi-politikai közösségek és a gazdasági szervek) és az önigazgatás keretei között létrejövő egyezségek (melyekben csak a gazdasági szervezetek vesznek részt) fontos eszközei kell hogy legyenek a sok decentralizált határozat összehangolásának, s főképpen az önigazgatás feltételrendszerében megvalósuló társadalmi tervezés fontos szabályozóiként kell működniök. Ezeket az eszközöket azonban csak a gazdasági és a piaci viszonyok meghatározó kritériumaiként szabad bevetni, tehát sohasem voluntarista módon.

A szocialista önigazgatás hatékony működése reális viszonyokat követel a társadalmi újratermelésben, azaz a költségek rendszerében. Ebből adódik a reális amortizáció és fölhalmozás, innen származnak a reális (munka szerinti elosztás alapján számított) személyes jövedelmek, kamatok és dinárárfolyam, sőt a reális bérpolitika szükségessége is. Ez azonban semmiképp sem jelenti, hogy a szocialista önigazgatásban le szabad és le lehet becsülni az aktív szociálpolitikát mint követelményt. Ellenkezőleg, tovább kell erősíteni annak szerepét, mégpedig úgy, hogy az áttevődjék a reproduktív szférából a fogyasztás szférájába, azaz a jövedelmek elosztására és újraelosztására.

Végül szeretnénk megemlíteni, hogy a szocialista önigazgatás hatékony fejlesztése szempontjából döntő jelentőségű a munka szerinti elosztás elvének szigorú érvényesítése. Ez javítani fogja a munkaerkölcsöt és -fegyelmet, továbbá bizonyos konkurrenciát teremt az alkalmazásban álló és az alkalmazásban nem álló jugoszláv állampolgárok között. Valójában az elmúlt fejlődési szakaszban a dolog úgy festett, hogy erőteljesen érvényesültek a szocialista önigazgatás fejlesztése során hozott normatív szabályoknak meredeken ellentmondó tendenciák.

A szocialista önigazgatási rendszer működésének zavarai

Jelenleg a működési zavarok főképpen azokban az intézményi keretekben és feltételekben nyilvánulnak meg, melyek közepette az árutermelők mint alapvető gazdasági alanyok élnek és dolgoznak.

A gazdasági és a piaci törvények alapján működő önigazgatási rendszernek és tervezésnek a gazdasági munka keretéül kellene szolgálnia. Ehelyett az alapvető gazdasági alanyok valójában légüres térben mozognak, nem kapnak elég információt a piacról és az önigazgatás tervezéséről, s így nem ismerik ki magukat. Mivel azonban a gazdaságban és a társadalomban általában nem keletkezhet légüres tér, ezeket az állami irányítás hamar kitöltötte, ami elkerülhetetlenül negatív következményekkel járó voluntarizmust szült.

Az irreális árfolyam, a dinár tartós túlértékelése következtében elmaradt a világpiac és a világpiaci árak pozitív hatása a belső piaci viszonyokra és a belföldi árakra.

E jelenségek torzulásokat okoztak az egységes jugoszláv piac működésében, és erősítették az elzárkózási tendenciákat a helyi, illetve egyes köztársaságokra és övezetekre korlátozódó piacokon. Ennek folytán szükségképp jelentős felhalmozási különbségek alakultak ki az egyes övezetek között. Az egységes jugoszláv piac szétziláló dását pedig csak fokozta az a politika, amely nem a reális dinárárfolyamra és a devizapiac alakulására épített. Így aztán elkerülhetetlenül torzult a dinár egységes értékmérő funkciója, mert a belföldi fizetési forgalomban

élesen konkurrálni kezdtek vele erősebb, azaz konvertibilis, idegen valuták.

A gazdaság intézményi feltételeinek effajta torzulása nem maradhatott súlyos következmények nélkül a jövedelmek maximálásának céljában megfogalmazódó egész motivációs rendszerre.

Mindez a jövedelemszerzési és az -elosztási rendszer torzulásával járt. Gyengült a termelőszervezetek akkumulatív és reprodukciós képessége a gazdaságban, ami már önmagában is korlátozta az önfinanszírozás lehetőségét és erősítette a hitel klasszikus szerepét, valamint a kamatok funkcióját. E tényezők jelentősen akadályozták a munka szerinti elosztás elvének érvényesítését. Aláásták a munkaerkölcsöt, egyre gyakoribbá vált az indokolatlan távolmaradás és a táppénz.

Az irreális dinárárfolyam és a kamatok együttesen a negatív jelenségek egész láncolatát hívták életre, mind a gazdasági szerkezetben, mind a felhalmozás, a forrásokkal való gazdálkodás és a gazdasági összteljesítmény vonatkozásában.

Föltehetnénk a kérdést, hogyan kerülhetett az önigazgatási rendszerre berendezkedett, szocialista, el nem kötelezett Jugoszlávia három évtized sikeres gazdasági fejlődése után ilyen súlyos gazdasági helyzetbe? A válasz természetesen nem könnyű, több síkú, nemcsak gazdasági szempontokra (jóllehet ezek a legfontosabbak), hanem egyebekre is tekintettel kell lennie. Erre tett kísérletet a gazdasági stabilizáció hosszú távú programjában a Kraigher-bizottság, amelynek első dokumentuma leírja e program kiindulási helyzetét.

Mint ismeretes, Jugoszlávia soknemzetiségű állam, amely a politikai föderalizmus alapelvei szerint szerveződött. A Kommunisták Szövetsége — a jugoszláv társadalom alapvető szubjektív és összefogó ereje — a demokratikus centralizmus elvei alapján épül fel. Az utóbbi időben mégis mutatkoztak soraiban is a pártba a politikai föderalizmus elemeit bevezetni próbáló irányzatok, ami természetesen nem egyeztethető össze annak a társadalomban betöltött szerepével.

E jelenség egy másikkal párosult, nevezetesen azzal, hogy kialakult az az álláspont a szocialista önigazgatás fejlesztésével kapcsolatban, miszerint az a gazdaság és az állam kényszerítő ereje nélkül is reprodukálható. A jelenség főleg a társadalmi megállapodások és az önigazgatás keretei között, tehát a gazdasági törvényszerűségek, valamint a piaci kritériumok és viszonyok körén kívüli megegyezéseknél volt észlelhető. Ez különösen hátrányosan befolyásolta a belső és külső likviditást.

Az előbb említettekkel összefüggésben meg kell jegyeznünk még, hogy a gazdasági törvényszerűségek szerepének és helyének alábecsülése olyan társadalmi öntudatot feltételez, amely a társadalmi valóságot merőben tévesen fogja föl, s abból indul ki, hogy a gazdaság és az állam kényszerítő beavatkozása nélkül is felépíthető egy jól működő gazdasági rendszer.

Az effajta hibák mindig súlyos következményekkel járnak, s Jugoszláviában is keserűen megbosszulták magukat. Éppen ezért a gazdasági stabilizálás hosszú távú programja elsőrangú feladatként azt említi, hogy a társadalmi-gazdasági rendszert a gazdaság és a piac törvényeire kell építeni, mert ez az önigazgatás keretei között megvalósuló társadalmi tervezés fejlesztésének döntő előfeltétele. Messzemenő nézetazonosság alakult ki a tekintetben, hogy piac nélkül nem építhető ki a szocialista önigazgatás működőképes rendszere.

Társadalmi tulajdon és jövedelmi viszonyok

A társadalmi tulajdon alapvető politikai-gazdasági kategória a jugoszláv szocialista önigazgatás fejlesztésében. Az eddigi tapasztalatok mégis azt mutatják, hogy az újratermelés a társadalmi tulajdon tágabb értelmében sokkal bonyolultabb folyamat, mint a tulajdon bármely más történelmi formájában. A társadalmi tulajdon eszméjének megvalósításához nemcsak az szükséges, hogy a munkásosztály gyakorolja a politikai hatalmat, hanem — és ez különösen fontos — a gazdasági rendszer valamennyi részének úgy kell működnie, hogy szilárdítsa az alapvető gazdasági alanyok szerepét és helyzetét a társadalmi és főleg a

bővített újratermelés folyamatában, valóra váltva a munka szerinti elosztás elvét.

Az egyesített munka helyét és szerepét, vagy ahogy mondani szokták, a jövedelmekkel és a felhalmozással való „bánásmódot", az önfinanszírozás elért fokán szokás lemérni. A dolog azonban úgy áll, hogy a pénzügyi beruházások rendszerében az önfinanszírozás részaránya kereken egyharmad. Ez azt jelenti, hogy a beruházásoknak kétharmadát (a belföldieket és a külföldieket egyaránt) hitelekből fedezik, és így a kamatok a szokásos szerepüket töltik be.

A fentiekből az a végkövetkeztetés szűrhető le, hogy az önfinanszírozás szerepe nem kielégítő, ezzel szemben a hitelek dominálnak. Ugyanakkor az önfinanszírozás szerepének növelése nemcsak a gazdasági hatalom és a beruházási döntések minősége és az integráció miatt ajánlatos, hanem az önigazgatásra épülő társadalmi kapcsolatrendszer erősítésének is fontos előfeltétele. És jóllehet e tekintetben a mostani helyzet távolról sem kielégítő, bizonyos értelemben jogosan állíthatjuk, hogy a piaci és a gazdasági törvényszerűségek szerepének előmozdítása, továbbá a jövedelmek reális kritériumok szerinti elosztásának hatása a felhalmozásra és a fogyasztásra — ide tartoznak a valós költségek és kamatok is — fokozatosan növelni fogja a jugoszláv gazdaság reprodukciós képességét és ezzel együtt az önfinanszírozás szerepét.

A jugoszláv gazdaság teljesítőképességét — az elemzések szerint — két hosszú távú tendencián kell lemérni. Az első az azonos mennyiségű és minőségű munkáért járó, egy főre jutó bruttó jövedelmi különbségek csökkentése. A második az egyes gazdasági szektorok újratermelési rátáiban jelentkező eltérések mérséklése. A gazdasági életben azonban valójában nem a csökkenés, hanem a fokozódás érvényesül, a különbségek tehát nőnek. Így aztán a gyakorlatban fontosabb, hogy az ember hol dolgozik, mint az, hogy miként. Noha ez a jelenség nem lehet sajátja egy társadalmi tulajdonon alapuló rendszernek, hanem olyan viszonyokra jellemző, ahol egyes csoportok rendelkeznek a tulajdonnal, mégis megnyilvánul az újratermelési ráták (a felhalmozás és az átlagosan felhasznált termelési eszközök viszonya) nagy különbségeiben. Miközben az elmúlt években öt gazdasági ágazatban a felhalmozási ráta a legmagasabb növekedési arányt mutatta (20 és 25 százalék között mozgott), öt másik ágazatban a legalacsonyabb volt, csupán 2—4 százalékot ért el.

Mindezek figyelembevételével rendkívül fontosnak látszik olyan változásokat bevezetni a gazdasági rendszerben, amelyek lehetővé fogják tenni a pontosan meghatározott, viszonylag hatékony és az eddiginél stabilabb föltételekre épülő és általánosan elismert fejlesztéspolitika valóra váltását. Várható visszahatásként (feed-back) továbbfejlődik és erősödik majd a szocialista önigazgatás, meg fogjuk találni a kiutat a gazdasági válságból és visszatérhetünk a dinamikus fejlődés hagyományos irányvonalához.

Ezek egyben a gazdasági stabilizálás hosszú távú programjának alapvető feladatai is.

A stabilizálás programja első szakaszának megvalósítása

A jugoszláv gazdaság és társadalom előtt álló rendkívül súlyos nehézségek ellenére is mutatkozik már néhány pozitív elem a gazdasági stabilizálás hosszú távú programjának megvalósításában.

A pozitívumok közé tartozik elsősorban az energikus törekvés az export bővítésére. Ebben a rendkívül nehéz nemzetközi és hazai feltételek ellenére is sikerült már elérni néhány kezdeti eredményt. Az eredmények főképpen a fizetési mérleg fokozatos kiegyensúlyozásában (tavaly pozitív szaldót értünk el) és a külföldi adósságállomány csökkentésében fejeződnek ki.

A jelenlegi jugoszláv gazdaságpolitika folyamatosan törekszik az export bővítésére, hogy így megteremtse az import bővítésének, valamint az ipari és egyéb termelés felfuttatásának feltételeit. Ezek az erőfeszítések már meg is hozták első gyümölcseiket, így várható, hogy ebben az esztendőben (1984) is nő a termelés, bővül az export, az import és fokozódik az adósságtörlesztés. Számolni lehet továbbá azzal,

hogy a következő években fokozatosan csökkenni fog a relatív eladósodás (a devizák beáramlásának és az adósság visszafizetésének aránya).

Igaz, a gazdasági stabilizálás hosszú távú programja első szakaszának valóra váltásáért a jugoszlávoknak nagy árat kell fizetniük. A reáljövedelmek immár negyedik esztendeje érezhetően csökkennek. További korlátozásokra is lehet számítani. Ezekre azért van elsősorban szükség, mert Jugoszlávia — főképp európai mércével mérve — továbbra is fejlődő ország, sok szempontból osztozik ezeknek az országoknak a sorsában. A hosszú távú program megvalósítása és sikere tehát nagymértékben függ a környezettől, az általános légkörtől és attól, mekkora figyelmet szentelnek nemzetközi szinten a fejlődő országok problémáinak, főleg az adósságok visszafizetésének. A magas kamatok politikája nem használ a fejlődő országoknak, és nem segíti elő az adósságok törlesztését sem. Ugyanakkor a fejlett tőkés országok számára ez a politika nem előnyös.

Jugoszlávia erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a Nemzetközi Valuta Alap és a Világbank révén, valamint más intézmények bevonásával a nemzetközi tőkepiacon olyan fizetési feltételeket érjen el, amelyek három vagy négy éven át előmozdítanák a gazdasági stabilizációs program első szakaszának megvalósítását. Jugoszlávia rugalmasabbá és vonzóbbá kívánja tenni törvényhozási tevékenységét is, hogy lehetővé váljék a technológiai átadás, külföldi tőkék bevonásával indított közös vállalkozások (joint ventures) révén. Az ország nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy fokozatosan megváltozzanak a gazdasági feltételek, egyre inkább érvényesüljenek a gazdaság és a piac törvényszerűségei, illetve erősödjék a gazdaság szükségleteit fokozottabban figyelembe vevő irányzat és enyhüljön az alapvető gazdasági alanyok tevékenységét közvetlenül befolyásoló adminisztratív kényszer. Ennek elérésére részben már eddig is születtek fontos törvényes intézkedések, és a jövőben fokozottabb ütemben fognak kidolgozni továbbiakat.

A piac szerepének fokozása, a szabadabb árképzés, valamint a reális kamat- és árfolyam-politika már megvalósulóban van, és a nagyon súlyos gondok ellenére (pl. a kivívott jogok elvesztése miatti ellenállás) is vannak már kezdeti sikerek. A jugoszláv gazdaság és társadalom továbbra is nagy nehézségekkel küzd. Gyökeresen csökkenteni kell az inflációt, egyre több munkaalkalmat kell teremteni a munkanélkülieknek, főképpen a fiatal, képzett nemzedéknek. Ha mindezt figyelembe vesszük, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a jugoszláv gazdaság és társadalom még nem jutott túl a legnagyobb nehézségeken. Azok még előttünk állnak.

■

Az eltelt időszakban a jugoszláv társadalomnak súlyos gazdasági problémákkal kellett szembenéznie. Nyugodtan beszélhetünk gazdasági válságról, melynek megjelenési formái voltak a stagfláció, a munkanélküliség, a csökkent foglalkoztatottság, a rendkívül rossz fizetési mérleg és a külső és belső fizetőképesség nehézségei, a munkatermelékenység hanyatlása, a rossz gazdálkodás az erőforrásokkal és a technológiával.

A Kraigher-bizottság, amely szakemberek bevonásával kidolgozta a gazdasági stabilizáció hosszú távú programját, azt a következtetést vonta le, hogy a válság fő okai a gazdaság- és fejlesztéspolitika hibáiban, valamint a gyakorlat felemás gazdasági megoldásaiban keresendők. A nemzetközi gazdasági feltételek — e megítélés szerint — csak gyorsították a belső okok kiváltotta negatív tendenciákat és folyamatokat. A bizottság állásfoglalásai úgy foglalhatók össze, hogy az adott időszakban a fejlesztésben alábecsülték a gazdaság és a piac törvényeinek helyét és szerepét. Következésképpen meg kell változtatni a gazdaság- és fejlesztéspolitikát, fokozottabban szem előtt kell tartani a gazdaság törvényszerűségeit, elsősorban az exportbővítésre irányuló gazdasági stratégiát. E célt hivatottak szolgálni a gazdaságpolitikai intézkedések.

Az exportbővítés stratégiájában az érem másik oldala, hogy a korábbinál nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani saját know-how-k kidolgozásának,

a megfelelő káderek és anyagi kapacitások biztosításának, valamint a saját technológiai, fejlesztési stratégia tervezésének és valóra váltásának.

Alapvető reformokra van szükség a gazdasági törvényszerűségek fokozottabb érvényre juttatása érdekében (az adminisztratív és állami intézkedések rovására), hiszen ezek alapvetően meghatározzák a döntő szerepet játszó gazdasági alanyok magatartását. Ilyen értelemben a piaci és a gazdasági törvényszerűségek érvényesítése a szocialista önigazgatás hatékony fejlesztésének legfontosabb előfeltétele, ez szolgálja a társadalom humánusabb fejlődését is, más szavakkal: ezek nyomán fejlődik az önigazgatási rendszer által fémjelzett szocialista demokrácia Jugoszláviában.

A legnehezebb feladatok megoldása, főleg az infláció korlátozása, az új munkaalkalmak megteremtése, továbbra is az egész jugoszláv gazdaság és társadalom fő feladata.

(Az osztrák folyóirat 1984/4. számából)

НИН

JUG GRIZELJ

Tehetségtelen ember az államszövetségi szervekben

A Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének Elnökségében Mitja Ribičić vitát kezdeményezett az egyéves mandátumról, s a köztársaságok, tartományok államszövetségi szerveiben alkalmazott nemzetiségi kulccsal való visszaélésekről. Vajon kimerült-e az egyéves mandátum szerepe, és kinek van joga az egyenjogúság nevében tehetségtelen embereket küldeni diplomáciai szolgálatba?

Mitja Ribičić, a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége Elnökségének tagja azzal lepte meg a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége Országos Konferenciája Elnökségének tagjait, hogy előadásának egy részét a jugoszláv diplomáciának szentelte.

„Azt gondolom elvtársak — mondotta Ribičić —, hogy a szövetségi szervekben nem megfelelő a nemzetiségi kulcs jelenlegi felhasználási módja, és már kimerítette szerepét. Nem az egyenjogúság és az összes köztársaság, tartomány számára azonos feltételek vonatkozásában gondolom ezt, mert tekintettel kell lennünk az összes nép egyenjogúságára. Az egyenjogúság azonban nem abban mutatkozik meg, hogy jogunk van tehetségtelen embert helyezni valamelyik intézménybe. Pedig itt az abszurdumig jutottunk: már egyáltalán nincs pályázat. Nézzük diplomáciánk káderhelyzetét. Emlékszem Mojszov kijelentésére, aki külügyi titkár minőségében elmondotta, hogy körülbelül 30 nagykövetünk a szakmai ismeretek és a munka minősége tekintetében nem megfelelő."

Kiemeltük ezt az idézetet Mitja Ribičić áfogó fejtegetéséből, mégpedig azért, mert figyelemre méltó nyilvánosságot s a közvéleményben megfelelő visszhangot kapott.

Miről is beszélt Ribičić „A szocialista szövetség alkotmányos szerepéről" témájú napirendi pont keretében? Fejtegetésének lényege két témára szűkíthető: vajon Jugoszlávia politikai rendszerében a politikai funkciók és tisztségviselők többségének egyéves mandátuma kimerítette-e szerepét, s hogy a köztársaságok, tartományok szigorúan nemzeti képviselete a szövetségi szervek munkatársai között több hasznot vagy több kárt okozott-e?

Bevezetőjében, amelynek elő kellett készítenie a gondolatokat a két tézisről, Ribičić a kérdésre, hogy manap-

ság milyen világban élünk, kijelentette: „Mi, jugoszlávok, hosszú évek során példát mutattunk a világnak az önigazgatási demokrácia tekintetében, amely megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy embereink, akik saját országunk uraiként megerősítették helyzetüket, nagy kezdeményezőkészséget tanúsítsanak. Szép eredményeket értünk el. De úgy gondolom, hogy az utóbbi évtizedben, minden történelmi jelentőségű és haladó dokumentumunk, alkotmányunk, a társult munkáról szóló törvény és minden kongresszusi vitánk, határozatunk mellett, a társadalmi gyakorlatban elveszítettük ezen előnyök némelyikét. Késtünk a stabilizációs programmal.

Nem vetettünk eléggé számot azzal, mi minden történik körülöttünk a mai világban, hogy sok, nálunk fejlettebb ország nehéz gazdasági helyzetbe került, hogy folyamatban van az erőviszonyok nagy átalakulása, hogy a nacionalizmus fejlődése minden földrészen objektív folyamat lett, hogy kimerült a klasszikusan értelmezett »marxizmus«, ahogyan azt a létező szocializmus országai és az újonnan felszabadult országok értelmezték. A marxista orientáció az államosítást, a kollektivizálást, a központosított tervezési rendszert, a közgazdasági törvényszerűségek etatisztikus tagadását stb. jelentette.

Ez nem hozott olyan eredményeket, hogy a szocialista államok gazdaságilag versenyre kelhessenek a modern tőkés világgal. A világválság felkészületlenül érte őket, egyre jobban eladósodtak, a külső és belső fizetésképtelenség küszöbére érkeztek. Felhívom a figyelmet Afrikára, ahol új megoldásokat kezdtek keresni. Nemcsak a legfejlettebb világban alakult át az emberek tudata, az erőviszonyok és a munka technológiája, hanem a legfejletlenebb földrészeken is, mégpedig gyorsított ütemben, s ebben a versenyben, a népeknek ebben a stafétájában mindegyikük azt akarja, ne legyen utolsó. Nemcsak fenn akar maradni és túl akarja élni, hanem fejlődni kíván, új távlatokat nyitni.

Például a szomszédos Magyarországra gondolok, amelynek a gazdaságpolitikája jó példa a társadalmi-gazdasági törvényszerűségek tiszteletben tartására. Jelentős eredményeket értek el, s ezért a magyar közgazdászok és pénzügyi szakemberek manapság tekintélyesek. Látnunk és értékelnünk kell, hogyan haladnak előre a szomszédos Bulgáriában az elektronika, a gépi könyvelés, a robotgyártás és a számítógépek bevezetése területén. Mi megtiltottuk a számítógépek behozatalát, fiataljaink csak illegálisan, otthon játszhatnak a becsempészett készülékekkel. A bolgárok e gépek világszínvonalú termelésében a csúcson vannak, mi pedig még meg sem tudunk egyezni . . .”

Ribičić elmondta: nem szabad megelégednünk azzal, ami van, és vitába kell szállnunk az ország föderalizálásának tendenciájával, a bezárkózással, az autarchikus rendszerekkel, az önelégültséggel, a hazug szolidaritással, az egyenlősdivel és „mindazzal a hordalékkal, amely Jugoszlávia extenzív fejlődésének hosszú évekig tartó szakasza során felhalmozódott társadalmunkban”. Ribičić arra a következtetésre jutott, hogy káderstruktúránk és munkamódszerünk még az adminisztratív döntés régi rendszeréhez alkalmazkodik, s ez „főleg a káderpolitikára érvényes . . .”

Ribičić itt beszélt arról, hogy „nem megfelelően élünk — avagy visszaélünk — a nemzeti kulccsal”, és kijelentette: „Tito gondolata az egyéves mandátumról zseniális gondolat volt, mert akadályt emelt a hatalmi harc elé a Tito utáni időszakban, akadályt emelt a kölcsönös támadások ellen s az ellen, hogy létrejöjjenek a feltételek egy új Tito megjelenéséhez. Úgy gondolom, hogy az egyéves mandátumnak ez a szerepe ma kimerült. Az elmúlt öt év alatt stabilizálódtunk, megszereztük köztársaságaink és tartományaink bizalmát. Kifejlesztettük az összes intézmény kollektív munkáját. Most elemeznünk kell ezeket, hogy lássuk mi az, ami jó, és mi az, ami rossz, és nem szabad ökörként magunk után húzni egy olyan rendszert, amelyik nem felel meg egy modern társadalomnak, és amelyik béklyózza a káderek kezdeményezését. A mai rendszert nem értik meg a körülöttünk levő világban, de ugyanígy nem értik meg a mi embereink sem.

Mi mindig arról beszélünk, kik az

ellenségeink. Számlálatlan vannak, mert nekik nem egyéves a mandátumuk, és immár tíz, sőt több éve fellépnek és mérgeznek szerteszéjjel hazánkban. Fórumokat hívnak össze, vitatkoznak, sárral dobálják forradalmunkat és szocializmusunkat, országszerte, mégpedig tevékenyebben és napra készebben, mint egyes szervezeteink . . ."

Ribičić után Darinka Puskarics jelentkezett szólásra: „Csak egy kérdést tennék fel Ribičić elvtársnak: többek között az egyéves mandátumról is beszélt. Úgy gondolja-e, hogy ideje az államszövetségi szervekben már most vitatkozni erről a jelentős kérdésről, és hogy ez az államszövetségi szervekre vagy pedig csak a köztársasági és tartományi szervekre vonatkozik?"

Mitja Ribičić válasza: „Az államszövetségi szervekre is vonatkozik. Valószínűleg ott közösen fogjuk eldönteni, hogy az államelnökségben, a központi bizottság elnökségében fenn kell-e tartani az egyéves mandátumot. De a XIII. kongresszuson fogjuk ezt elemezni és eldönteni.

Más, mondjuk, az az egyéves mandátum, melyet a kommunisták szövetsége vezetett be. Ez nem kötelező az összes többi társadalmi-politikai szervezetre. Például a szakszervezet saját képére, autonóm módon, saját funkcióiban szervezzen tartósabb mandátumot saját szervezetének keretein belül, minden szinten. Vagy tovább, a Szocialista Szövetség a maga szervezetében, a maga társadalmi funkcióiban, a maga alkotmányos szerepében állapítson meg tartósabb mandátumot úgy, ahogy ez a társadalmi-politikai szervezet tudatának megfelel. Ez egyelőre az én álláspontom, de úgy gondolom, maximális társadalmi szükséglet, hogy elemezzük."

A *Borba* című napilap (Szlobodan Vukmirović írásában) a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége elnökségi ülésének ezt a jelentős epizódját kommentálva, egyebek között a következőket írta: „A szövetségi szervekben akadnak személyzeti melléfogások. És a fogyatékosságok nemcsak a köztársaságok, tartományok kulcsának alkalmazása miatt keletkeztek, hanem, talán még gyakrabban azért, mert nem épült ki teljesen a demokratikus káderpolitika.

E vita esetleges megindítása — ahogy Mitja Ribičić is kifejezetten hangsúlyozta — semmiképpen nem kérdőjelezheti meg a minél egyenletesebb nemzeti képviseletet a szövetségi káderek összetételében, sem pedig rotációjuk elvét. A hibákhoz egyébként nem maga ez a törekvés vezet, hanem a leegyszerűsített számszerű autonomizmus.

Természetesen egyszer már be kell vallani, hogy ez az algebrikus képviselet és az egyéves mandátum körhintájának geometriája olyannyira összezavarodott, hogy egyre kevésbé biztosítja azt, aminek érdekében bevezették: a köztársaságok és a tartományok egyenletesebb képviseletét. Példának okáért, a szövetségi szervekben a tíz legjelentősebb poszton jelen pillanatban nincs egyetlen tisztségviselő sem államszövetségi egységünk ún. szűkebb részéből (vagyis Szerbiából — *a ford.*]. Egész biztosak lehetünk abban, hogy ezt nehezen vették tudomásul a köztársaság népei és nemzetiségei, sőt zavarta őket. És vajon akkor zavarna-e valakit, ha ez az »eset« a fokozottabb minőségi szelekció miatt alakult volna ki, ahelyett, hogy az üres automatizmus következménye lenne!"

Két-három nappal a tanácskozás után a JKSZ Központi Bizottságának Elnökségében is vitatkoztak a politikai rendszer működésének elemzéséről. Az elnökség úgy ítélte meg, hogy „a politikai rendszer működésének kritikus elemzésével kapcsolatos munka kiemelt politikai jelentőségű. Ennek a munkának kell alapul szolgálnia a nyitott kérdések kiterjedt politikai és tudományos-szakmai kimunkálásához, konkrét javaslatok és kezdeményezések kijelöléséhez megoldásuk érdekében."

(A Jugoszláv hetilap 1984. október 14-i számából)

КОММУНИСТ

LE DUAN

Beszéd a Vietnami Kommunista Párt Központi Bizottsága 1984. júliusi plénumán

MEG KELL ÚJÍTANI A GAZDASÁGIRÁNYÍTÁST

(RÖVIDÍTVE)

A gazdaságirányítás tökéletesítése állandó feladatunk. Ez nemcsak az átmeneti időszak első szakaszát élő hazánk, hanem minden testvéri szocialista ország feladata is.

Pártunk és államunk hatalmas erőfeszítéseket tett arra, hogy gyökerestől kiirtsa a gazdaságirányítás bürokratikus struktúráját, gyorsítsa egy új struktúra létrehozását, és ezzel biztosítsa a gazdaságirányítás alapelveinek érvényesülését: az egységes, központosított irányítást, az önállóság és az alkotó tevékenység bővítését a vállalatoknál és helyi szinten, a termelés és a kereskedelem minden ágában, a kollektív irányítást a dolgozó tömegek által, a munkatermelékenység és a gazdálkodás hatékonysága növelésének erőteljes ösztönzését.

Három forradalom

A szocialista forradalom pártunk által kijelölt irányvonalának megfelelően a dolgozók mint az ország kollektív gazdái alakítják az új rendszer lényegét. A dolgozók kollektív gazdálkodási rendszerének létrehozása a szocialista forradalom célja.

A kollektív gazdálkodás három forradalom közös eredményét testesíti meg. A termelési viszonyokban végbemenő forradalom létrehozza a dolgozók kollektív gazdálkodásának gazdasági alapjait. Ez a forradalom a népet teszi a munka, a termelőeszközök, a termelési folyamat, az elosztás gazdájává.

A tudományos-technikai forradalom megteremti a szocializmus anyagi-műszaki bázisát. Lehetővé teszi a dolgozók számára, hogy a természet és az állandóan fejlődő társadalom gazdái legyenek, hogy létrehozzák az új rendszer „anyagi keretét", megvalósítsák a szocialista iparosítást és biztosítsák a kollektív gazdálkodás rendszerének teljes és végleges győzelmét.

Az ideológia és a kultúra területén zajló forradalom új, szocialista típusú embert, tehetséges, energikus és tudatos kollektív gazdát nevel.

A kollektív gazdálkodás rendszere egyesíti magában a politikai, gazdasági, kulturális, társadalmi viszonyokat. Ezt a rendszert átfogóan, a három forradalom egyidejű megvalósításával kell létrehozni.

Gazdának lenni annyit jelent, mint megismerni a törvényeket és azoknak megfelelően cselekedni. Az ember azzal, hogy magáévá teszi a társadalmi fejlődés, a természeti fejlődés törvényeit és a társadalom kialakításában és irányításában alkalmazza azokat, eddig soha nem látott történelmi fejlődésnek ad lendületet.

A kollektív gazdálkodás rendszere biztosítja a dolgozók vezető szerepét politikai, gazdasági, kulturális, társadalmi téren. A politika irányítása egyidejűleg három tényező: a pártvezetés, az államirányítás, több tízmillió ember forradalmi tömegmozgalma fejlődését segíti elő. A gazdaság irányítása biztosítja, hogy a termelési viszonyok megfeleljenek a termelőerők fejlődési szintjének. A kultúra irányítása megteremti a feltételeket ahhoz, hogy a dolgozók továbbfejlesszék a nemzeti hagyományokat, hogy felhasználják az emberi intellektus hatalmas vívmá-

nyait és anyagi erővé változtassák azokat.

A kollektív gazdálkodás rendszere kialakítja az érdekek racionális szerkezetét. Ez a társadalom a kollektíva és minden egyes dolgozó érdekeinek egysége, melyben a társadalmi érdekek a legfontosabb és hosszú távú érdekek, a kollektíva érdekei igen fontos szerepet játszanak, a dolgozók személyes érdekei pedig közvetlen érdekek.

Ezen érdekek egysége végső soron a dolgozók érdekeiben valósul meg. Ezen érdekek össszefonódása a dolgozók termelő tevékenysége további tökéletesítésének mozgatóereje.

A kollektív gazdálkodás rendszere nemcsak a dolgozók érdekeit, hanem az érdekeknek a jogokkal, kötelezettségekkel és felelősséggel való kapcsolatát is biztosítja. Ahol érdekek vannak, ott jogoknak is kell lenniük az érdekek megvalósításának biztosítására. És ahol érdekek és jogok vannak, ott felelősségnek és kötelezettségeknek is kell lenniük, melyek legfőbb megnyilvánulása a szocialista haza építésének és védelmének ügye iránti kötelesség és felelősség.

Az ipari—mezőgazdasági struktúra létrehozása

A kisüzemi szocialista termelésről a nagyüzemi szocialista termelésre való áttérés folyamatában az ipar és a mezőgazdaság kezdettől fogva egységes struktúrát alkot: a mind a központi, mind a helyi irányítású gazdasági alágazatok közösen valósítják meg a szakosodást, a kooperációt és a termelés összehangolását; a termelőerők és a termelési viszonyok kölcsönösen összefüggnek egymással, a gazdaság szükségletei összekapcsolódnak a védelmi szükségletekkel, az országon belüli munkamegosztás kölcsönösen összefügg a nemzetközi együttműködés kibővülésével.

Elsősorban a nehézipar fejlesztésére van szükség. Így teljesíthetjük az átmeneti időszak központi feladatát, a szocialista iparosítást, csak így hozhatjuk létre azt, amit különösen nélkülözünk és amire különösen szükségünk van a szocializmus sikeres felépítéséhez és hazánk megbízható védelméhez — a gépgyártó ipart.

A nehézipart azonban ésszerűen kell fejleszteni. Minden szakaszban feltétlenül annak meghatározott ágaira kell összpontosítani az erőfeszítéseket, össze kell mérni fejlődésének méreteit és színvonalát. Ezen a téren mindenképpen a mezőgazdaság és a könnyűipar fejlődésére kell támaszkodnunk. A kezdeti szakaszban mindenekelőtt a mezőgazdaság és a könnyűipar gyorsított fejlődését kell elősegíteni, hogy a gazdasági életnek ezek az ágai felhalmozási forrásokat, munkaerő-tartalékokat, fogyasztási piacot jelentsenek a nehéziparnak, élelmiszert adjanak a munkásoknak.

A jelenlegi szakaszban a mezőgazdaságnak és a könnyűiparnak óriási lehetőségei vannak a társadalom munkaerő-tartalékainak, a földnek és az ország minden hatalmas erőforrásának teljes kihasználására, olyan termékek gyártására, melyek közvetlenül kielégítik a lakosság anyagi és kulturális szükségleteit. Ugyanakkor a mezőgazdaságban és a könnyűiparban a nehézipar hatására lépünk előre.

Az elmúlt évek eredményei a mezőgazdaság lehetőségeiről tanúskodnak. A mezőgazdaság ilyen mértékű fejlődése a nagyüzemi szocialista gazdálkodás irányában nem maradhat teljesen elszigetelt, nem érintheti csak a parasztságot és a mezőgazdaságot, hanem egészében a munkások és a parasztok, az egymással ésszerű struktúrában összekapcsolódó ipar és mezőgazdaság tevékenységének eredménye.

A mezőgazdaság fejlődésének szorosan össze kell fonódnia a közszükségleti cikkeket gyártó ipari fejlődéssel, beleértve az élelmiszeripart és a könnyűipar különböző ágait is. Elegendő lehetőségünk van, ezért a közszükségleti cikkeket gyártó ipar átfogó fejlesztése céljából sürgősen meg kell oldanunk az energia- és nyersanyagellátással, a termelés újjászervezésével és az irányítás szerkezetének megújításával kapcsolatos kérdéseket.

A szocialista építés kezdeti szakaszában a mezőgazdasági termelés növelésére irányuló koncentrált erőfeszítések, a közszükségleti cikkeket gyártó ipar nagyarányú fejlesztése a nehézipar létrehozása bázisának megszilárdítását célozza. Ahhoz viszont, hogy a mezőgazdaság tovább haladjon a nagyüzemi szocialista termelés felé és gyor-

san fejlődjön a közszükségleti cikkeket gyártó ipar, fel kell ismerni a nehézipar ésszerű fejlesztésének kiemelkedő fontosságát, jól ki kell használni a már meglevő ágazati kapacitásokat, újabb, szükséges nehézipari objektumok kellenek, amelyek villamos energiával, szénnel, kőolajtermékekkel, trágyával, rovarirtószerekkel, alapvető vegyi anyagokkal, különféle berendezésekkel, gépekkel, eszközökkel, tartalék alkatrészekkel, építőanyagokkal stb. látják el az országot. Bővíteni kell a választékot, és újabb valutabevételek érdekében növelni kell a nehézipari termékek minőségét.

Az elkövetkező években különös figyelmet kell szentelni az infrastruktúra alapját képező energetika és szállítás fejlesztésének, melyek az egész termelő és gazdálkodó tevékenységet biztosítják, ugyanakkor a gazdasági élet döntő fontosságú láncszemei.

Meg kell gyorsítani az elsősorban a mezőgazdasági és a közszükségleti cikkeket gyártó ipar ösztönzésére orientálódó nehézipar előtt új perspektívákat nyitó előkészületeket. E célból műszaki-gazdasági megalapozásokat kell kidolgozni, ki kell használni a testvéri és más országok együttműködését és segítségét a nehézipar létrehozásában, az objektumok tervezésében, a munkások és szakemberek felkészítésében. Acél- és gépgyártás nélkül nem lehet nehézipar, nem lehet szocializmus. Minden eszközzel harcolnunk kell a nagyüzemi és nehézgépgyártás létrehozásáért, a kőolaj- és gázfeldolgozás gyorsításáért. Törekednünk kell arra, hogy a kőolaj és a gáz rövidesen vezető helyet foglaljon el a gazdasági életben.

A központilag irányított gazdaság a legfontosabb nehézipari, közszükségleti cikkeket gyártó ipari és mezőgazdasági vállalatokat foglalja magában. Feltétlenül tovább kell fokoznunk a meglevő, központilag irányított vállalatok erősítésére irányuló munkát és alapvető fontosságú, új ágazatok létrehozására kell törekednünk.

A helyileg irányított iparba a közepes és kis vállalatok tartoznak. Ennek a gazdaságnak teljes mértékben ki kell használnia a meglevő helyi erőforrásokat és kapacitásokat, az adott területen törekednie kell a legnagyobb hatékonyság elérésére, az árutermelésben szem előtt kell tartania a választékot, vállalnia kell a felelősséget az áruk elosztásáért és az ott élő lakosság alapvető szükségleteinek kielégítéséért, széles körű lehetőségeket kell teremtenie a gazdálkodásban és a honvédelemben, egyre növekvő mértékben hozzá kell járulnia az ország iparosításához.

Az ésszerű struktúra és a központi és helyi irányítású gazdaság egyidejű fejlesztése útján egyesíthetjük a gazdaságfejlesztés három szakaszát: az egyszerű kooperációt, a manufakturális termelést és a nehézgépipart. Lépéseket kell tennünk a társadalmi termelés újjászervezésének szabályozására és a vállalatoktól kezdve ésszerű ipari-mezőgazdasági struktúrát kell létrehoznunk, hogy ennek alapján átalakíthassuk az irányítási struktúrát. A jelenlegi gazdasági struktúrát úgy kell átalakítanunk, hogy a vállalatok jogokat kaphassanak a termelési és gazdasági kezdeményezésre, a körzetek a termelés gazdájának jogaival rendelkezhessenek, hogy sikeresen befejezhessük a mezőgazdasági-ipari körzetek alakítását, egyidejűleg nagy ütemben fejlesszük a helyi gazdaságot és az olyan vezető iparágakat, mint a gépgyártás, az energetika, a szállítás, a fémkohászat, a vegyipar.

A terv és a gazdasági önelszámolás

Hazánkban, mely az átmeneti időszak kezdeti szakaszában van, annak ellenére, hogy az országban túlnyomórészt még kisüzemi termelés folyik és a szocialista termelési viszonyok nem terjedtek ki az egész országra, a kollektív gazdálkodási jogra támaszkodva fejlesztjük a szocialista állam szerepét, állandóan szem előtt tartjuk a tervet, melyet a gazdaságirányítás rendszere központi láncszemének tekintünk.

A tervnek tartalmaznia kell a gondosan kiválasztott gazdasági és tudományos-műszaki tervek komplexumát. biztosítania kell a tudományos-technikai haladás vívmányainak a népgazdaságba való gyors bevezetését, meg kell teremtenie a feltételeket ehhez, és köteleznie kell minden vállalatot és minden egyes dolgozót arra, hogy a haladó gazdasági és tudományos-technikai mutatók és normák szerint cse-

lekedjék. A tervnek át kell fognia a társadalmi termelés folyamatának minden láncszemét, össze kell hangolnia a termelést az elosztással, az áruforgalommal és fogyasztással, a belső piacot a világpiaccal.

Tervet kell készíteni a három alapvető szinten: országos (az összes ágazat számára), helyi és vállalati szinten. Minden egyes terv elkészítésében mindhárom fokozatnak részt kell vennie.

A három fokozatú tervezés során az országos tervnek van elsőrangú és döntő jelentősége. Az országos tervnek, melyet a vállalatoktól kiindulva hoztak létre, de nem csupán a vállalati tervek számszerű összegeződése, meg kell határoznia az egész gazdaság és társadalom általános irányvonalait, céljait és feladatait.

A gazdasági önelszámolás a szocialista gazdaságirányítás módszere, melyet a vállalatoknál a termelési és gazdasági szervezeteknél alkalmaznak. Minden termelő egység, miközben szigorúan betartja a tervet — ez a fő feltétel —, önállóan gazdálkodik, szem előtt tartja a gazdasági hatást, minden erejét mozgósítja; kihasznál minden növekedési tényezőt, megkeres minden lehetőséget a termelés növelésére. A gazdasági önelszámolás megvalósításához normatívákra, fontos kritériumokra, statisztikákra és a hatékonyság pontos kiszámítására van szükség. A gazdasági önelszámolást nem szabad összetéveszteni a kereskedelmi mérleggel.

A szocialista gazdálkodás új gondolkodásmódot, a kollektív gazdává vált ember munkájának új megközelítését is jelenti, melyre a gazdasági hatékonyság kérdései iránti állandó fogékonyság jellemző.

Az irányítási és tervezési rendszer megújítása érdekében felhasználjuk a tervezés konkrét módszereit és formáit, meghatározzuk a megfelelő gazdasági emelőket, harcolunk a bürokrácia, a több fokozatú irányítás ellen, megszüntetjük a szabadpiacra való orientálódást, küzdünk az ágazati érdekek előtérbe helyezése, a korlátolt tárcasovinizmus ellen. Ez a megújulás a jogok bővítésének, az alacsonyabb láncszemek felelőssége és érdekeltsége növelésének irányában hat, ami megteremti az önálló gazdálkodás hátékony alapját. Ez is a dolgozók anyagi érdekeinek és a magánkezdeményezésnek ösztönzését jelenti, melynek szorosan össze kell függnie az egész kollektíva erőinek fejlődésével.

A tudományos-technikai forradalom és a szocialista iparosítás

A következő szellemben kell cselekednünk: a tudomány és technika azon területeit, amelyekre az országnak szüksége van, mindenáron el kell sajátítani. Feltétlenül fejleszteni kell a tudományos-technikai káderek alkotói lehetőségeit, ösztönözni kell az újítói és feltalálói tevékenységet, ki kell emelni az élenjáró eredményeket, azonnal a korszerű technikai színvonalra vagy a legújabb eredményeket megközelítő színvonalra kell emelkednünk. Egyidejűleg fel kell használnunk a „közepes színvonal" eredményeit és a szükséges kézi eszközöket.

Meg kell határoznunk az alapvető irányokat és minden egyes ágazatnál ki kell választanunk a szükséges tudományos-technikai eredményeket. A kiválasztáskor figyelembe kell venni az ország különböző ágazatainak potenciálját. Ami az olyan döntő fontosságú ágazatokat illeti, min a gépgyártás, feltétlenül szem előtt kell tartanunk, hogy ha ebben elmaradunk, minden más ágazatban is elmaradunk technikailag. Ezért minél előbb korszerű technikával kell ellátni a döntő fontosságú ágazatokat.

Az áru—pénzforgalom irányítása

A pénzügyek, a pénz, a kereskedelem, az árak, a fizetés — mindezek a kategóriák a szocialista áru—pénzforgalom közös törvényei alapján működnek. Ezen kívül minden kategóriának megvannak a saját törvényei, melyeket fel kell fedeznünk és helyesen kell alkalmaznunk. Ugyanakkor az elosztás és a forgalom törvényének még a jelenlegi kezdeti szakaszban is alá kell rendelődnie a szocializmus és a tervszerű, arányos fejlesztés alapvető gazdasági törvényének. Akkor, amikor a gazdasági életben még különböző rendszerek vannak jelen és folytatódik a harc a szocialista és kapitalista út kö-

zött, a kisárutermelés és a kapitalizmus gazdasági törvényei az áru—pénzforgalom területére is hatnak. A szocializmus teljes győzelme érdekében fel kell használnunk az elosztás és a forgalom eszközeit.

A kistermelésről a szocializmusra való áttéréshez eredeti felhalmozás szükséges. Ez stratégiai jelentőségű kérdés. A felhalmozás forrása az ország gazdag lehetőségeinek feltárása és hatékony kihasználása a munkaerőtartalékok, a megművelhető földterület és a természeti erőforrások, az anyagi-technikai bázis területén. A termelés növelésén kívül feltétlenül fejleszteni kell a külgazdasági kapcsolatokat, fokozni kell az exportot.

A termelésnek megbonthatatlan kapcsolatban kell állnia mind a termelésben, mind a fogyasztásban folytatott ésszerű, takarékos gazdálkodással. A fogyasztás színvonalát feltétlenül a termeléshez kell igazítani, el kell hagyni azokat a fogyasztói szokásokat, melyek nem felelnek meg a gazdaságfejlesztés színvonalának és a lakosság hagyományos takarékosságának.

A szocialista államnak szigorúan ellenőriznie kell a pénzforgalmat, stabilizálnia és növelnie kell a dong (a Vietnami Szocialista Köztársaság pénzegysége) vásárlóerejét, csökkentenie kell a forgalomban levő készpénzfelesleget. Ez mindenekelőtt a kereskedők, spekulánsok, felhalmozók, csempészek kezében felhalmozódott nagy összegekre vonatkozik. Másfelől az állam maga bocsáthat ki a tervnek megfelelően, a termelés ösztönzése érdekében és a pénz felhasználása biztosítása mellett a szocialista erők javára csoportosíthatja át a pénzforrásokat.

Jelenleg a legsürgetőbb probléma a piac feletti ellenőrzés. Az állam ellátási és begyűjtési szerveinek a termelőkkel kötött szerződések útján meg kell szervezniük az anyagok és fogyasztási cikkek szállítását, hogy idejében kielégíthessék a termelés és a lakosság igényeit. A felvásárlásban és a piaci árusításban nem szabad konkurrenciát megengedni. A szocialista kereskedelemnek bővítenie kell a kiskereskedelmi hálózatot, kellőképpen meg kell szerveznie az áruelosztást. Ez az elosztás semmiképpen sem valósulhat meg spekuláns kereskedőkön keresztül.

A piac a szocialista és a kapitalista fejlődési út közötti harc kibontakozásának színtere. Abból indulunk ki, hogy az ország déli részében az átmeneti időszak kezdeti szakaszában még sok évig fennmarad az öt gazdasági szektor. A szocialista államnak azonban már most gyorsan meg kell szerveznie az egységes irányítást, meg kell teremtenie az állam és a nép életében nagy jelentőségű áruk gazdasági monopóliumát.

A piac feletti ellenőrzésben fontos szerepet játszik a szocialista kereskedelem minden eszközzel történő fejlesztése, az állami kereskedelem területének bővítése és minőségének javítása. Igen nagy figyelmet kell szentelni az ellátási-értékesítési szövetkezetek szervezetének, szerepük fokozásának.

A jelenlegi gazdasági feltételek figyelembevételével a „szabadpiacnak" meghatározott keretek között a csere színhelyeként kell működnie a falvakban és a városokban, ahol spekulánsok — közvetítők és viszonteladók — közreműködése nélkül másodrangú termékek közvetlenül cserélnek gazdát a termelők és a fogyasztók között. Meg kell szervezni, szigorú ellenőrzés alá kell vonni és fokozatosan szocialista kereskedelemmel kell helyettesíteni a kiskereskedők tevékenységét.

Amíg tartja magát a magán- és egyéni gazdasági szektor, az állami áraknak hozzá kell járulniuk a „szabadpiac" területének szűkítéséhez. Egyidejűleg két helytelen tendencia ellen kell felvenni a harcot: először, a piacmechanizmusra való orientáció ellen, másodszor, a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok objektív szükségleteinek figyelmen kívül hagyása ellen. Az árak túlnyomó részének tervezett árnak kell lennie, a termelés és nem a piaci viszonyok alapján kell kialakulnia. Az állam egyes árufajtákra „keretárakat" állapít meg, és megengedi a helyi hatóságoknak, hogy ezeknek a „keretáraknak" a határai között megváltoztathassák az árakat. A népgazdaság termelésének túlnyomó részét az állam tartja kezében, ezért teljes mértékben ellenőrizheti és ellenőriznie kell a fő árucikkek árait. Másfelől a kereslet és a ki-

nálat még meglevő kiegyensúlyozatlansága miatt az állam bizonyos ideig kétféle árral dolgozhat. A fő árucikkek alapvetően stabil árai mellett rugalmasan változó árak is vannak, melyek célja a szocialista kereskedelmi tevékenység bővítése és a „szabadpiac" elleni harc.

A jelenlegi körülmények között a fizetés problémájának megoldását nem jelentheti pusztán a fizetésnek a „szabadpiac" árainak változásaitól függő egyszerű emelése; a fizetésnek mindenekelőtt azt kell biztosítania, hogy a dolgozók megfelelő mennyiségben hozzájussanak az alapvető fogyasztási cikkekhez. Ezért a stabil áras alapvető fogyasztási cikkekkel való ellátás rendszerét kell alkalmazni, hogy a tényleges fizetés ne függjön az állandóan változó piaci áraktól. Egyidejűleg rendszeresen meg kell vizsgálni a fizetésnek azt a részét, amelyre hatnak az árak ingadozásai, hogy biztosíthassuk a dolgozók, alkalmazottak és katonák reáljövedelmeit.

Meg kell teremteni az iparosítás felhalmozási alapjait

A szocialista kollektív gazdálkodás és a társadalmi termelés rendszere a termelőeszközök társadalmi tulajdonának alapján jön létre, ami objektíve meghatározza a termelés fő és állandó célját, a nép szükségleteinek egyre teljesebb kielégítését. Ennek érdekében a termelésnek állandóan fejlődnie kell az egyre korszerűbbé váló technika alapján. Másfelől szem előtt kell tartani, hogy olyan körülmények között építjük a szocializmust, amikor külső ellenségeink még nem mondtak le agresszív terveikről. Ebben a helyzetben az állandó védelmet és biztonságot szolgáló feladatok ellátása a legfontosabb.

Az ország szilárdságát mindenekelőtt a nép jóléte és egészséges élete mutatja, de ha mindent felhasználunk, amit termelünk, ha nem halmozunk fel, nem iparosítunk, akkor nem tudjuk felépíteni a szocializmust, és végső soron nem fogjuk tudni emelni az életszínvonalat. Ugyanis nem lehetséges a szocializmus a nemzeti függetlenség megőrzése nélkül sem.

A gazdaság fejlődésének üteme az elmúlt években arról tanúskodik, hogy biztosítani tudjuk szükségleteinket és áttérhetünk a felhalmozásra. Az egy főre jutó nemzeti jövedelem alacsony ugyan, de helyes irányítással és elosztással, ésszerű és takarékos felhasználással ki lehet elégíteni a lakosság és az ország minimális szükségleteit. Tiszteletben kell tartani és helyesen kell alkalmazni a munka szerinti elosztás elvét. Az egyenlősdi az elosztásban — hibás tendencia, mely távol áll a marxizmus—leninizmustól; el kell ismernünk az élet sokoldalúságát. Ugyanakkor komoly figyelmet kell szentelni a társadalmi és kollektív alapok állandó növelésének, melyeket minden dolgozó és gyermekei egyenjogúan használnak.

A nép életszínvonalának emelése a szocializmus alapvető gazdasági törvényének döntő fontosságú kérdése. Az ország védelme és biztonsága is a forradalmi harc törvényszerűsége a jelenlegi nemzetközi helyzetben. Céljai szempontjából ez a két törvény nemcsak nem mond ellent egymásnak, de helyes alkalmazásukkal kedvezően hatnak egymásra és kölcsönösen kiegészítik egymást. A védelmi erő — a gazdaság, a politika és a hadügy egyesült ereje. A gazdaság és a védelem kölcsönös kapcsolata a gazdaságnak és a védelemnek egy ésszerű struktúra keretein belül történő kiépítését jelenti, melynek eredményeként a gazdaság biztosíthatja az erős védelmet, az erős védelem pedig megvédheti a gazdaságot, megadhatja biztonságos fejlődésének feltételeit.

A párt a vezető, a nép a gazda, az állam az irányító

A párt vezet, a nép a gazda, az állam irányít — három egységet képező, egymással kölcsönösen összefüggő láncszem. Minden láncszemnek megvan a maga helye és funkciói, melyeket nem szabad összekeverni. A párt vezetése azt jelenti, hogy a pártnak helyesen kell meghatároznia az irányvonalat és a politikát, be kell vonnia a népet a forradalmi tevékenységbe. A nép a gazda — ez azt jelenti, hogy maga építi és irányítja életét. Az állam irányít — ez azt jelenti, hogy az állam törvényeinek a tömegek forradalmi te-

vékenységének megszervezése céljából konkretizálnia kell a párt irányvonalát és politikáját. Az a helyes struktúra, melyben a párt vezet, a nép a gazda, az állam irányít, biztosítja a proletariátus diktatúrájának egyesült hatalmát, lehetővé teszi a tömegek aktív részvételét a szocializmus felépítésének sikeres megvalósításában és a haza védelmében.

Ebben a rendszerben az államnak különösen fontos szerep jut. Államunknak két egymással kölcsönösen összefüggő funkciója van: a védelem és az alkotás. Mivel a kínai expanzionisták és hegemonisták az amerikai imperialistákkal szövetkezve sokrétű bomlasztó tevékenységgel próbálják megsérteni nemzeti függetlenségünket és meghiúsítani a szocializmus építését, államunknak állandóan gondoskodnia kell a védelemről és a biztonságról, erősítenie kell az olyan védelmi szerveket, mint a hadsereg, a milícia, a bíróság stb. Államunk alapvető funkciója azonban a gazdaság és a kultúra szervezése, a szocializmus építése. A kollektív gazdálkodási rendszer létrehozásának folyamatában különleges figyelmet kell szentelni az állami építésnek.

A kialakulóban levő gazdaság irányítása azt követeli az államtól, hogy egyidejűleg két feladatot tudjon helyesen megoldani: az irányítási objektumok megalakítását és a fokozatosan létrejövő objektumok irányítását. Az államnak a termelőeszközök, munkaerő-tartalékok, a társadalmi termelési és újratermelési folyamat, a munkaerő és a népgazdaság által létrehozott össztermék ésszerű elosztása és felhasználása gazdájának kell lennie.

Az államnak az egységes tervnek és a törvényességnek megfelelően kell szabályoznia a gazdasági tevékenységet. Az államnak megfelelő szervezeti struktúrára van szüksége, melynek révén egyidejűleg az adminisztratív-gazdasági irányítás és a termelő és a gazdasági tevékenység irányításának apparátusa szerepét is betölti. Az államapparátust a gazdasági struktúra és az e struktúra által meghatározott törvényeknek megfelelően kell megszervezni. E törvényeknek tükrözniük kell a gazdasági struktúra szervezésének és tevékenységének törvényeit.

Az államapparátusnak össze kell hangolnia a területi, illetve a komplex irányítást az ágazati irányítással. A funkcionális és ágazati minisztériumoknak, a központi minisztériumoknak és a helyi népi bizottságoknak funkcióik teljesítése során együtt kell működniük egymással, kölcsönösen ki kell egészíteniük egymást.

Az állam irányítása a törvényeknek megfelelő. Egyrészt harcolni kell a bürokratikus centralizmus ellen, másrészt szigorúan teljesíteni kell a törvényeket, fokozni a fegyelmet. Az állami szerveknek és az alkalmazottaknak különösen szigorúan szem előtt kell tartaniuk a törvények teljesítését és betartását. Az államapparátusnak közel kell állnia a gyakorlathoz és az élethez, hajlékonyan reagálnia kell az újra, idejében ki kell javítani a hibákat.

A kollektív gazdálkodási rendszer azonban, még ha jó is, egyedül nem elegendő. Ahhoz, hogy ez a rendszer helyesen működjön, jó káderekre van szükség. Pártunknak edzett káderei vannak. Ezek a káderek azonban egészében nem rendelkeznek elegendő ismerettel és tudással a gazdaság és a társadalom irányításában.

A káderek minősége nagy probléma. Túlnyomó többségük nagyszerű forradalmi tulajdonságokkal rendelkezik, a megpróbáltatások közepette azonban sokan csődöt mondtak, és olyan vétségeket követtek el, mint a korrupció, az egyéni előnyökre való törekvés, az egoizmus. Ezek a jelenségek súlyos akadállyá váltak a párt irányvonalának, az állam törvényeinek, a dolgozók kollektív gazdasági rendszerének megvalósításában. Ezért a tehetséges és bevált káderek bátor kiemelése mellett meg kell szabadulni a korrupttá és tisztességtelenné vált dolgozóktól, akik elvesztették a tömegek bizalmát. A párt kádermunkáját a terv alapján kell lemérni, olyan kádereket kell kinevelni, akik valóban megfelelnek a forradalom, a szocialista gazdaság és kultúra építése feladatainak.

(A szovjet folyóirat 1984. október 15-i számából)

GAZDASÁG: ELLENTÉTEK ÉS PERSPEKTÍVÁK

A Közös Piac dublini csúcsértekezlete

A tíz közös piaci ország vezetői legutóbb 1984. december 3-án és 4-én tartották Európai Tanács néven intézményesített csúcstalálkozójukat az ír fővárosban. A dublini konferencia előzményeit a párizsi *Le Monde* az alábbiakban foglalja össze.

„Az Európai Gazdasági Közösség csúcsértekezleteire az utóbbi években rányomta bélyegét a közösségi költségvetés válsága körüli idegesítő vita. A költségvetési problémákat az 1984 júniusában tartott fontainebleau-i csúcson — legalábbis ideiglenes jelleggel — rendezték, így a december eleji Tízek értekezlete eleve nem ígérkezett olyan drámainak, mint a korábbiak . . .

A dublini csúcson két kérdés volt előtérben. Az egyik fő napirendi pont Spanyolország és Portugália tervezett belépése volt, a másik fontos téma pedig a politikai unió előmozdítása. Az utóbbi kérdéskörről az Európai Tanács legutoljára 1983 júniusában tárgyalt Stuttgartban. Ami a bővítést illeti, a Dublint megelőző tárgyalássorozaton már világossá vált, hogy a Tízek kompromisszumra vannak ítélve. Előbb egymás között kell egyezségre jutniuk, s ez lehetővé teszi közös tárgyalási platform előterjesztését Madridnak és Lisszabonnak."

A bővítés kapcsán zajló huzavonáról a hamburgi *Die Zeit* a következőket írja: „Spanyolország és Portugália immár több mint hét éve kérték közös piaci belépésük engedélyezését. A csatlakozási tárgyalások pedig már öt éve intenzíven folynak . . .

Az EGK jelenlegi tagjainak — tisztán politikai szempontból — nem esne nehezére kimondani a boldogító igent Amennyiben Spanyolország és Portugália kötődik az EGK-hoz, vélik a Tízek, könnyebben be lehet ágyazni e két országot a nyugati demokráciákba. Biztonságpolitikai érvek ugyancsak a két ibériai állam befogadása mellett szólnak . . .

Ezzel szemben minél hosszabb ideje becsülgetik a tagállamok a bővítés várható anyagi terheit, annál több fenntartásuknak adnak hangot. Az EGK ajtaján kopogtató Spanyolország jelentős bortermelő, és ez igencsak megrémiszti a nagy borexportot lebonyolító Franciaországot és Olaszországot. Spanyolországnak óriási halászflottája van, és a spanyolok természetes joguknak tartják, hogy a csatlakozás után halászaik a jelenleg még elzárt közösségi vizeken is kivethessék hálóikat. Az a távlat, hogy a spanyol olívaolaj elárasztja a Közös Piacot, elsősorban Olaszországot és Görögországot tölti el aggodalommal. Kiderült, hogy a bővítés után mindenekelőtt az EGK úgynevezett nettó finanszírozóinak kellene mélyebben a zsebükbe nyúlniuk, tehát azoknak az országoknak, amelyek már eddig is többet fizetnek a közösségi kasszába, mint amennyit onnan visszakapnak. A csatlakozás fő terhe az EGK-ban az NSZK-ra, Nagy-Britanniára és kisebb mértékben Franciaországra nehezedne. Ezért az elhúzódó bővítési tárgyalásokon a tagországok igyekeztek olyan feltételeket kínálni Madridnak és Lisszabonnak, amelyek nem járnak túlzott anyagi megterheléssel és időt adnak a Tízeknek arra, hogy képesek legyenek finanszírozni a növekvő terheket. Emiatt a csatlakozási tárgyalások megfeneklettek. Az ellenállás magva a három mediterrán tagállam, Franciaország, Olaszország és Görögország lett."

A bővítés útjában álló legnagyobb akadály a tárgyalások jelenlegi sza-

kaszában a borkérdés volt. A Tízeknek Dublinban sikerült kompromisszumot találniuk a „bortenger" leapasztására. Erről a svájci *Neue Zürcher Zeitung* így ír: „A két fő érintett fél, Olaszország és Franciaország már a dublini értekezlet előtt messzemenő egyetértésre jutott a követendő tárgyalási stratégiát illetően. Craxi olasz miniszterelnök ezért egyezett bele nagyobb vita nélkül Mitterrand francia államfő javaslatába, hogy korlátozzák a bortermelést, holott korábban a lehető legmerevebben elutasította ezt az indítványt. Az egyezségnek megfelelően ezentúl a felesleges asztali bort egyszerűen lepárolják ipari célokra. Ipari alkoholt készítenek a borból akkor, ha a mindenkori piaci borárak az EGK miniszteri tanácsa által évente meghatározott úgynevezett irányárak 82 százaléka alá esnek, ha a Közös Piac borraktáraiban négyhavi fogyasztást meghaladó felesleg halmozódik fel, vagy ha a bortermelés az ado évben legalább 9 százalékkal meghaladja az előző három év átlagértékét. Ezeket a szigorú kritériumokat Róma korábban elfogadhatatlannak minősítette. Kevesebb vitát váltott ki az az indítvány, hogy a borfelesleg felvásárlási árát igen alacsony szinten, a mindenkori irányár 40—50 százalékában kell meghatározni. Az alacsony árak — vélik a javaslatok kidolgozói — el fogják riasztani a szőlősgazdákat a többlettermeléstől...

Az NSZK is nyomás alá került partnerei részéről, a tagországok többsége azt követelte ugyanis Bonntól, hogy tiltsa meg a bor utáncukrozását, ami az NSZK-ban általános gyakorlat. Kohl kancellár ennek a követelésnek, Bonn jól felfogott érdekeiből, nem tehetett eleget. Kohl hangoztatta, hogy az utáncukrozás körüli vita álproblémák feszegetése. A kancellár statisztikai adatokkal is alátámasztotta érvelését. 1984-ben a tíz közös piaci tagország összesen 106,9 millió hektoliter asztali bort termelt. E mennyiségből 60 millió hektoliter jutott Olaszországra. A franciák 41,1 millió hektoliter bort termeltek, a görög bortermés pedig 4,6 millió hektoliter volt. Ehhez képest az NSZK termelése igen szerény, mindössze 1,2 millió hektoliter volt. A Közös Piac évi 96—98 millió hektolitert fogyaszt el asztali borból, és a közös piaci raktárakban, a túltermelés következtében, több mint 51 millió hektolitert tárolnak. A meggyőző adatok felsorakoztatása ellenére Kohlnak is kellett némi áldozatot hoznia. A kancellár beleegyezett, hogy a brüsszeli bizottság, az EGK fő végrehajtó szerve, készítsen jelentést a bor cukrozásának gyakorlatáról. A dokumentum összeállításának határideje 1990. Különösen Craxi olasz miniszterelnök számára volt fontos a nyugatnémet »engedmény«, mivel Olaszországban ellenérzéseket váltott ki a túltermelés megfékezésére vonatkozó kompromisszum, hiszen a fő bortermelő mégiscsak Olaszország" — foglalja össze a borvitát a *Neue Zürcher Zeitung*.

A borkompromisszummal azonban még korántsem hárult el minden akadály Spanyolország és Portugália belépése előtt. A csatlakozási dosszié vitapontjait a londoni *Financial Times* így elemzi: „Még néhány jelentős kérdés elválasztja a Tízek és a csatlakozni szándékozó ibériai országok álláspontját. A legkeményebb diónak a halászati vita megoldása ígérkezik...

A 17 000 hajót számláló spanyol halászflotta — a közösségi javaslatok értelmében — a csatlakozást követő tíz évben csak korlátozott mozgásszabadságot élvezne a közösségi vizeken. Madrid ezt a feltételt teljességgel elfogadhatatlannak tartja. A spanyolok szorgalmazzák, hogy az EGK legyen nagyvonalúbb halászaikkal, mindenekelőtt a Vizcayai-öbölnél és az északír partok közelében, ahol sok spanyol halászhajó megfordult a nemzeti halászati övezethatár 1976-ban végrehajtott, 200 tengeri mérföldre való kiterjesztése előtt. A spanyolok szerint az átmeneti időszakot 10 évnél rövidebb időben kellene megszabni...

Ami a mezőgazdaságot illeti, a Közös Piac egyelőre korlátozni kívánja a spanyolok szállítási lehetőségeit, mivel a spanyol agrártermékek jelentős versenyt jelentenek a tíz EGK-ország termelőinek. A közösség arra szeretné rábírni a spanyolokat, egyezzenek bele, hogy a csatlakozást követő négy évben ne szállítsanak több agrártermékeket, mint eddig. Ezután — hatéves átmeneti időszak alatt — fokozatosan feloldanák a korlátozásokat. Ezeket a javaslatokat — elvben — a spanyolok

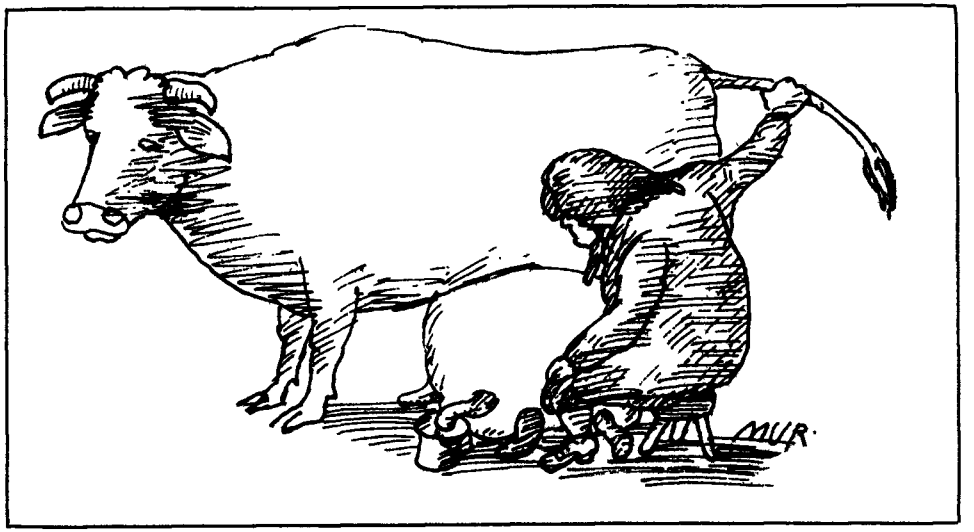

Die Zeit

Savanyú közös piaci tej

még elfogadnák, de csak azzal a feltétellel, ha a Közös Piac néhány termékkel kivételt tenne. Így azt kívánják, hogy egyes zöldség- és gyümölcsfajták, mindenekelőtt a citrusfélék, már az átmeneti időszakban is könnyített feltételekkel juthassanak a Közös Piacba. Spanyolország emellett azt is követeli, hogy az EGK mondja fel kedvezményes megállapodását néhány külső élelmiszer-szállítóval, mindenekelőtt Marokkóval és Izraellel. Ezeknek az államoknak agrártermékei ugyanis konkurrenciák a spanyol áruknak. Franciaország ellenzi, hogy kivételt tegyenek néhány spanyol agrárcikkel, és arra törekszik, hogy minél hosszabb legyen az átmeneti időszak. Ezalatt nyilván meg akarja izmosítani saját gyengélkedő termelőit, hogy jobban állják a sarat a spanyolokkal szemben. Tovább bonyolítja a vitát, hogy Spanyolország 27 mezőgazdasági cikkből álló listát nyújtott át a Közös Piac delegációjának, azzal a kéréssel, hogy az érintett termékek importját a Közös Piacból a csatlakozás után is korlátozhassa. Arról is folyik a vita, hogy Spanyolország milyen feltételekkel exportálhat majd az EGK-ba amerikai szója felhasználásával készített állati takarmányt...

Vita van az ipari vámok lebontásának menetrendjéről is. A Közös Piac szorgalmazza, hogy az ipari vámokat már a csatlakozást követő hét évben teljesen felszámolják, a közös piaci iparcikkek versenyétől tartó Madrid viszont egyelőre tízéves átmeneti időszakot tartana kívánatosnak" — állapítja meg a *Financial Times.*

Az előbbiekből is kitűnik, hogy a Tízek még korántsem tudtak elhárítani minden akadályt a bővítés útjából. És Dublinban újabb, váratlan nehézségek jelentkeztek. Erről a *Time* magazin így ír: „Papandreu görög miniszterelnök azzal fenyegette meg kollégáit, hogy megtorpedózza fő céljukat, azt, hogy kínkeservvel kidolgozott kompromisszumos ajánlatokat tudjanak tenni a spanyoloknak és a portugáloknak a csatlakozás feltételeit illetően. Amikor majdnem teljesen elkészítették az ajánlatcsomagot, Papandreu majdnem 4 milliárd dollár összegű, 6 évre szóló, hosszú lejáratú segély folyósítását követelte a közösségtől a mediterrán mezőgazdasági termelők részére. Az összeg 40 százalékát Görögország kapná, a fennmaradó részen pedig Olaszország és Franciaország osztozna. Amikor a többiek elutasították Papandreu követeléseit, a görög kormányfő vette papírjait, pipáját és dohányos szelencéjét, s kisétált a tárgyalóteremből. Döntsenek nélkülem — vetette oda a konferencia résztvevőinek, megfenyegetve őket, hogy úgyis megvétózza a csatlakozási tárgyalások eredményeit,

ha nem elégítik ki Athén követeléseit. Egy spanyol diplomata keserűen megjegyezte, hogy Madrid nem ilyen segítséget várt egy másik szocialista kormánytól...

Papandreu tette hátráltatja a spanyol és portugál csatlakozásra vonatkozó végleges döntés kimondását, legalább a március végén sorra kerülő brüsszeli csúcstalálkozóig. Ezért a nemzeti parlamenteknek és a két ibériai országnak alig kilenc hónap áll majd rendelkezésére, hogy ratifikálják a szerződéseket, feltéve, hogy be akarják tartani az 1986. januári határidőt. A dátum különösen fontos Felipe Gonzalez spanyol miniszterelnök számára, aki megígérte, hogy 1986 februárjában népszavazást tart a NATO-tagság kérdéséről. Gonzalez nyíltan célzott rá, hogy amennyiben Madridot nem veszik fel az EGK-ba, nem fogja megkapni a lakosság támogatását ahhoz, hogy országa továbbra is benn maradjon a NATO-ban. Egy magas rangú spanyol diplomata szerint senki sem kérheti a spanyolokat, hogy részt vegyenek a nyugati értékek védelmében, ha nem látják ennek konkrét anyagi hasznát...

Papandreu, aki kitart amellett, hogy a görög termelőket kárpótolni kell a spanyol termékek várható beözönléséért, öt órával késleltette a csúcsértekezlet lezárását. Papandreu a brüsszeli bizottság 3,75 milliárd dolláros, 6 évre szóló úgynevezett integrált mediterrán programjára hivatkozott. A tagországok többsége a program céljaira az első évben mindössze 37 millió dollárt lenne hajlandó folyósítani. Papandreu végül hozzájárult, hogy az EGK tovább folytassa a csatlakozási tárgyalásokat, de fenntartotta magának a jogot, hogy megvétózza a megállapodást, ha nem kapja meg, amit kér. Papandreu követeléseit Kohl nyugatnémet kancellár utópisztikusnak nevezte, François Mitterrand francia államfő pedig nevetségesnek minősítette. Görögország partnereit egyébként inkább bosszantja, mintsem aggasztja Athén magatartása. Papandreu már most is évi 750 millió dollárral többet kap vissza a közös kasszából, mint amennyit befizet oda. Amennyiben Athén megtorpedózza a két ország csatlakozását, az NSZK nem emeli fel közös piaci hozzájárulását és egy garas sem lesz a mediterrán segélyprogram céljaira" — hangoztatja a *Time*.

A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* élesen bírálja Papandreut. „Spanyolország és Portugália közös piaci csatlakozása Papandreu kegyeitől is függ. A közösségi szabályok értelmében új tagországok felvételéhez egyhangú döntésre van szükség. Senki sem veheti komolyan a brüsszeli bizottság által javasolt több milliárd dolláros összeget, hiszen a Közös Piac nincs abban a helyzetben, hogy ekkora terhet magára tudjon vállalni. Ezt persze a görög kormányfő is jól tudja. Sejthető, hogy végül alacsonyabb összegnél fognak kikötni, de most még nem tartanak ott. A közösséget ismét zsarolják, és az effajta eljárás korántsem ismeretlen a Közös Piacon. Thatcher asszony elutasító stratégiájával éveken át kétségbeejtette a Tízek klubját, de más országok sem zavartatták magukat, ha arról volt szó, hogy saját nemzeti érdekeiket érvényesítsék. Az is figyelemre méltó Papandreu akciójában, hogy országa alig három esztendő alatt elsajátította ezt a gyakorlatot."

A vita tanulságait a *Time* a következőkben foglalja össze: „A csatlakozási tárgyalások elhúzódása, Papandreu meglepetést keltő akciója keserű figyelmeztetést jelent, hogy az európai partneri viszony túlságosan gyakran nem több, mint a nemzeti érdekek civakodó koalíciója. A Tízek öt esztendőn keresztül nem vettek tudomást a mezőgazdasági termékfelesleg problémájáról, ehelyett azon vitatkoztak, engedjenek-e Thatcher követeléseinek Anglia közös piaci terheinek enyhítésével kapcsolatban. Most pedig képtelenek voltak megvitatni, milyen politikai és biztonsági következményei lesznek annak, hogy a két, együttesen majdnem 50 millió lakost számláló ibériai ország az EGK tagja lesz. Ehelyett azon vagdalkoztak, amit egy diplomata »pizzamenünek« nevezett. A bormegállapodás részleteiről, sajtról, paradicsomról, lisztről, olyan termékekről, amelyek piacát kétségtelenül befolyásolja a bővítés. De ennél jelentősebb témák is vannak, amikor azonban megvitatásukra sor került volna, következett a jól ismert obstrukciós taktika: az egyik tagállam vétóval fenyegetőzött, és ezzel megbénította a tárgyalásokat."

Ugyanerről a témáról a *Neue Zürcher Zeitung* a következőket állapítja meg: „A dublini csúcson zömmel a mediterrán mezőgazdaság helyzetéről esett szó, így a közös piaci vezetők nem tudtak elég időt szentelni a közösség jövőjével kapcsolatos kérdéseknek."

Pedig a napirendi pontok között ismét szerepelt az integráció elmélyítésének témaköre. Az EGK 1984. júniusi, fontainebleau-i ülése különbizottságot állított fel az ír Dooge szenátor vezetésével, azzal a feladattal, hogy tanulmányozza, milyen feltételekkel lehetne javítani az EGK működését, a tagállamok által követett politikai vonal összehangolását. A különbizottság megállapításait a *Time* így összegzi: „A Jim Dooge vezette testület szerint az EGK a válság állapotában van. A bizottság javasolja a nemzetekfelettiség elvének erősítését, így az EGK egyes intézményeinek, például az Európa Parlament és a Brüsszeli Bizottság megerősítését, a tagállamok vétójogának korlátozását."

A bizottság konkrét indítványai közül a *Le Monde* a következőket emeli ki: „Az EGK képezzen igazi politikai egységet, a közösség egyes szerveit ruházzák fel a demokratikus eljárásokon és a tagország személyiségének tiszteletén alapuló önálló döntéshozatali hatalommal. Célul kellene kitűzni az egységes belső piac létrehozatalát, ez a nem vámjellegű kereskedelmi akadályok teljes felszámolását, a műszaki szabványok, a biztosítási és adórendszerek összehangolását jelentené. A bizottság ajánlja ezen kívül a tagországok közötti pénzügyi együttműködés kiterjesztését, az Európai Pénzügyi Rendszer (az EMS) megszilárdítását, az EMS mesterséges valutájának, az ecunak megerősítését. Szorgalmazza még a Dooge-bizottság a civilizációs értékek megszilárdítását (beleértve a közös szociálpolitikát, a bűnözés elleni közös harcot), a kulturális együttműködés kiterjesztését, az úgynevezett európai identitás kidomborítását (ezen belül a közös védelmi politika megteremtését). Az intézményeket érintő javaslatok közül kétségtelenül az a legfontosabb, hogy az EGK miniszteri tanácsülésein nem kellene ragaszkodni az egyhangú döntések elvéhez."

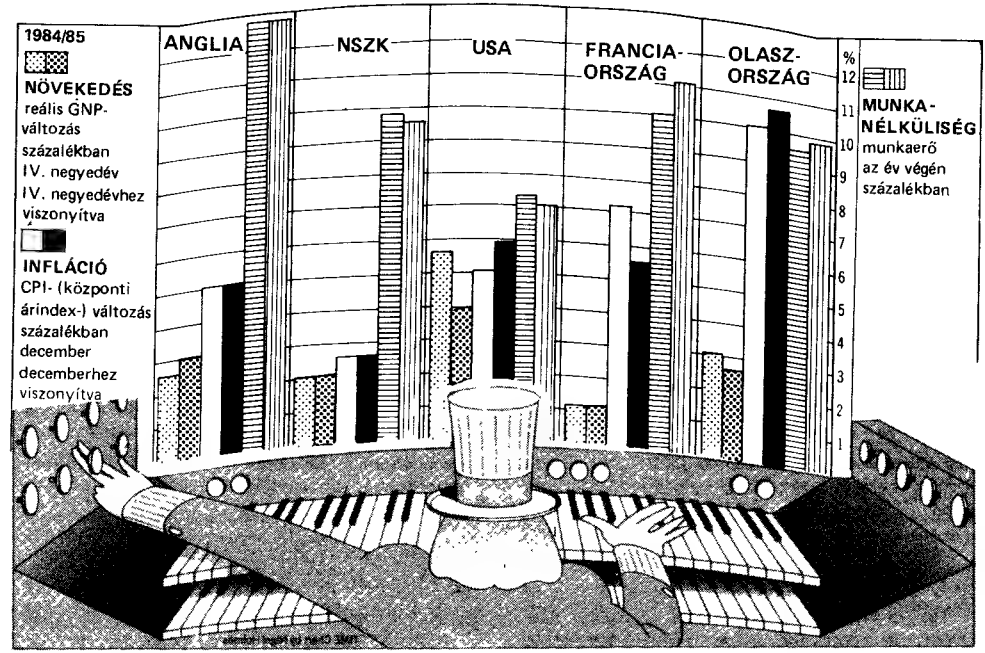

Time

A *Financial Times* a Dooge-jelentés legvitatottabb pontjának nevezi az egyhangú szavazás elvének elhagyását. „A Római Szerződés, az EGK alapító okirata értelmében a döntések meghozatalához szinte minden fontosabb kérdésben elegendő lenne a tagországok többségének egyetértése. A többségi elv alkalmazása azonban válságba sodorta 1965—1966-ban a Közös Piacot, mivel a kisebbségbe szorult Franciaország hónapokon át bojkottálta az EGK intézményeit. Azóta a tagországok tartják magukat ahhoz az alapvető elvhez, hogy minden országnak legyen vétójoga a lényegi érdekeit illető ügyekben. A tagállamoknak a Dooge-bizottságba delegált tagjai ellenzik a vétójog általános alkalmazását, de még kérdés, hogyan vélekednek erről a kormányok. Márpedig ez csak akkor fog kiderülni, ha maguk a kormányok is állást foglalnak . . .

Sok szakértő azzal érvel, hogy a vétójog mellőzése politikailag káros következményekkel járhat. Egyes kérdésekben némely tagország olyan érzékeny, hogy a többségi elv komoly válságok forrása lenne. Azok, akik ezen az álláspontón vannak, indítványozzák, hogy hagyják érintetlenül a vétójogot, de akadályozzák meg a vétójoggal való visszaélést. Ezért az érintett országot kötelezni kellene: adjon részletes magyarázatot, miért akarja érvényesíteni vétójogát. A szándék konstruktív, de nagy gyengesége, hogy a javaslattevők inkább bíznak a vétójogával élni kívánó ország esetleges megszégyenülése visszatartó hatásában, mint a többiek jóakaratában és politikai érzékenységében."

A Dooge-jelentés nem minden előzmény nélkül való. A *Neue Zürcher Zeitung* felhívja a figyelmet, hogy „már hosszabb ideje szó van az EGK-ban a minőségi ugrásról. A minőségi ugrás fogalma tulajdonképpen régebbi keletű, mint az EGK intézményesített csúcsértekezletei, amelyeket csak tíz éve rendszeresítettek. A hetvenes évek elején sokat beszéltek a szükséges minőségi ugrásról. Később az átfogó európai unió terve került előtérbe. Ennek részletes tervezetét Tindemans akkori belga miniszterelnök készítette el és terjesztette az Európai Tanács elé. A csúcsértekezlet a jelentést jóindulatúan fogadta, de nem volt hajlandó konkrét kötelezettségeket vállalni. Ezután az Európai Tanács ülésein rendszeresen szó esett az integráció elmélyítéséről. A brüsszeli bizottság évről évre elkészítette az erre vonatkozó jelentést, de az Európai Tanács úgyszólván sohasem mondott figyelemre méltót az ügyben."

A Dooge-bizottság jelentésének várható fogadtatására már következtetni lehetett az Európai Tanács ülését megelőző Thatcher—Mitterrand-találkozó fejleményeiből is. A *Le Monde* utal rá, hogy „ami a konkrét két- vagy többoldalú együttműködési terveket illeti, a két ország között nagyobb volt az egyetértés, mint valaha, az olyan kivételektől eltekintve, mint a közös nyugat-európai harcigép megépítése, amiről igencsak diszkréten hallgattak. Ezzel szemben Mitterrand és Thatcher nem látja azonos módon az EGK politikai együttműködését, intézményi rendszerét. Amíg Mitterrand lényegében az EGK politikai együttműködésének továbbfejlesztését szorgalmazza, addig Thatcher továbbra is azt hangoztatja, hogy inkább érdeklik az együttműködés gyakorlati kérdései, mint a nagyszabású politikai tervek."

Az integráció elmélyítésével kapcsolatos eltérő vélemények a csúcsértekezleten is megnyilvánulnak. A *Time* szerint „az együttműködés szorosabbra fűzését támogatta ugyan az NSZK, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg, tehát az EGK hat alapító tagja, de Thatcher brit miniszterelnök kifejezetten ellenezte a szorosabb politikai kooperációt. Thatcher azt mondta, nem hiszi, hogy az Amerikai Egyesült Államok mintájára valaha is létrejöhet az Európai Egyesült Államok. Egész Európa történelme túlságosan is eltér az amerikai fejlődéstől. Thatcher ehelyett a gyakorlatiasabb, a kevésbé becsvágyó tervek megvalósítását szorgalmazta: a műszaki és szabványügyi együttműködést, a kereskedelmi akadályok maradványainak megszüntetését."

A *Neue Zürcher Zeitung* ehhez hozzáfűzi: „Thatcher álláspontját többékevésbé osztják a Közös Piac más, később belépett tagjai is, mindenekelőtt Dánia. Amikor az EGK Európa Parlamentjében — 1984 februárjában —

nagy többséggel elfogadták az európai unió alkotmányának tervezetét, több dán képviselő szavazott nemmel, mint igennel. A Tízek végül is elhalasztották a Dooge-jelentés megvitatását. A dublini csúcson ismét »fájdalommentes« eljárásban állapodtak meg. Elhatározták, hogy a különbizottságot megbízzák munkájának folytatásával és újabb jelentések készítésével."

A reformok halogatása azonban veszélyes lehet az EGK számára. Legalábbis erre utal a *Financial Times*, amikor kiemeli: „A Közös Piac döntéshozatali mechanizmusa már most is kínosan hosszadalmas és bonyolult. Ha azonban az EGK bővül Spanyolországgal és Portugáliával is, reformok híján a közösségi intézmények működése csaknem megbénulhat."

Összeállította: Boronkay Tamás

DER SPIEGEL

„Impotens kormány"

BESZÉLGETÉS GASTON THORNNAL, AZ EGK ELNÖKÉVEL

— Elnök úr a közös piaci országok állam- és kormányfőinek csúcstalálkozóján ön utoljára tölti be a bizottság elnökének tisztét. Hajlandó-e ebből az alkalomból Európa vezetői elé tárni a szomorú valóságot a közösség állapotáról?

— Úgy beszélnek, mintha eddig tartottam volna a számat. Holott ma sokkal inkább tudatában vagyok, mint bármikor, hogy az igazságot teljes egészében ki kell mondani. Pontosan a búcsúzó elnök feladata az állam- és kormányfőket emlékeztetni kötelességükre és kertelés nélkül megmondani, milyen a helyzet Európában.

— Katasztrofális.

— Mindenesetre nem élhetünk tovább az elszalasztott lehetőségek Európájában.

— Megmondja azt is, hogy elég a szemfényvesztésből, a nagy szavak és a kis tettek Európájának ellentmondásából?

— Egyetértek. Az európa parlamenti képviselők és az egyszerű emberek egész frusztrációja amiatt van, hogy túl sok vasárnapi litániát kell meghallgatniuk. Minden olyan szép és rózsaszínű: Európa, ez igen. De hétköznap, amikor a valóságos dolgokról kell tárgyalni, minden gesztus ugyanolyan nacionalista és protekcionista, mint régen.

— Tehát több őszinteség és kevesebb hazugság váratik el a közösségtől?

— Több őszinteség abban az értelemben is, hogy nevén kell nevezni a nehézségeket.

— Dublinban valószínűleg folytatódik a hazudozás. Az EGK által fél éve életre hívott reformbizottság 1985-re kormányszintű tanácskozást javasolt, hogy „újabb kalandba", a politikai unió felé vezesse a közösséget. Mindez csak nagy illúzió, nem?

— Még mindig meg vagyok győződve arról, hogy meg kell és meg lehet valósítani — igaz, nem a jelenlegi pályán.

— Tenni sokat kellene: leszerelés, enyhülés, európai egység ...

— A közösség alapító atyái, például Jean Monnet, még azt hitték, hogy a gazdasági integrációból szükségképp kibontakozik majd a politikai.

— Milyen súlyos tévedés!

— Ma azt mondom: sorsközösség csak akkor alakul ki köztük, ha nemcsak gazdasági, hanem politikai és katonai integrációt is létrehozunk.

— Úgy beszél, mint az az általános iskolás, aki egyből az egyetemet pályázza meg: az EGK valójában még gazdasági uniónak sem megy el.

— Igen, a Közös Piac, amelyről sokan úgy hiszik, a maga vegytiszta formájában már meg is született, még nem létezik. Az Egyesült Államokban — az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig — minden vállalat folyamodhat állami megrendelésekért — mondjuk a Pentagonhoz. Európában ez nem lehetséges. A franciák például nem adhatják el a nyugatnémet vasútnak szupervonatukat, a TGV-t, a Philips pedig nem adhatja el telefonjait a francia postának. Mit sem segít, ha az állam- és kormányfők egy-egy csúcstalálkozón elhatározzák, eltávolítanak néhány határkarót, ha egyszerűen képtelenek ezt a politikai akaratot keresztülvinni a hazai államigazgatásban.

— *Akarják-e egyáltalán?*

— Képtelenek rá. Valamennyi kormánynak gyengült a helyzete saját szakértőivel szemben. Manapság az államférfiak jóhiszeműen ülnek tárgyalóasztalhoz, elhatároznak valamit. Majd odahaza megbeszélik szakértőikkel, és az egésznek máris befellegzett. Kezdődik hát minden elölről.

— *Teljesen a valóságtól elrugaszkodott az a megállapítás, hogy Európa ügyét nem lehet előremozdítani mindaddig, amíg az EGK fenegyerekei — Nagy-Britannia, Görögország és Dánia — notórius visszahúzók.*

— Na igen, vannak fenegyerekek, s az ön által említett három bizonyos értelemben valóban az. Sajnos, nemcsak ők. Néha úgy érzem, tíz fenegyerekkel van dolgunk, meg két jelölttel, akik be szeretnének lépni, ez már tizenkettő. Egy mindig úgy véli, van, aki még nálam is rosszabb. Pedig azt kellene kérdeznie: én miben vétkeztem? Vajon az EGK hat alapító tagja valóban kész-e arra, hogy gyorsabban haladjon és messzebbre jusson a többieknél? Sajnos nem.

— *Megengedhető volna-e egyáltalán, hogy az államközösségen belül a tagok két osztálya jöjjön létre: Európa magva, azaz az eredeti hat alapítótag, körülöttük pedig az ellenszegülő britek, dánok és görögök?*

— El sem tudom képzelni, miként működhetne egy két osztályból álló államközösség. Ki tartozik az első osztályba egyáltalán?

— *Az első osztályba, vélik sokan, talán a németek és a franciák tartozhatnának.*

— Elnézést, hadd tegyem fel provokatívan a kérdést: az NSZK és Franciaország valóban messzebb akar jutni a többieknél? Nagyon szeretném tudni.

— *Bonn és Párizs legalábbis így tesz.*

— Pontosan. Ugyan ki támaszt nehézségeket, amikor manapság liberalizálni akarjuk a tőkepiacot? Franciaország! Kivel vannak gondjaink, ha az ecut, az elszámolási egységet európai valutává akarjuk átalakítani? Az NSZK-val. Már csak az kell, hogy Bonn és Párizs igényt tartson az első osztályú tagságra!

— *Mondjuk, az NSZK és Franciaország megegyeznének valamiféle mag kialakításában: vajon nem direktórium születne ebből, amelynek véleményét a közösségben nem fogadná el senki?*

— Valamilyen vezetése minden klubnak van. De csak akkor fogadom el, ha a vezetők többet tesznek a klubért, mint a többiek. Ha azonban Párizs és Bonn csak visszatartják a többieket és másodosztályú tagokként kívánják kezelni őket, ez nem segítené, hanem rombolná a közösségi szellemet.

— *Az EGK egyik súlyos születési hibája, hogy idealista alapon Európa minél több országát akarja felölelni, ipari és agrárországokat egyaránt. A bizottságnak szembe kellett volna szállnia a bővítésekkel.*

— Hadd frissítsem fel az emlékezetüket. Amikor Görögország felvétele szerepelt napirenden, elődöm a bizottság nevében kérdést intézett a minisztertanácshoz: uraim, kell ez nekünk? Erre kitört a felháborodás vihara a politikusok soraiban. Egy emberként kiáltották: mit képzel magáról a bizottság?

— *Egyetlen politikus sem osztotta a bizottság nézetét?*

— Mindenki azt remélte, a másik

majd nemet mond. Az egyik ország tekintélyes miniszterelnöke ezt mondta: a görög dolog most nem megy.

— *Helmut Schmidt?*

— Pillanatnyilag nem jut eszembe, ki. Az illető azt mondta: csak a holttestemen keresztül! De a görög miniszterelnök körbeutazta Európát, és mindenütt — Bonnban is — meghallgatásra talált: segítünk, hogy mielőbb beléphessenek a Közös Piacba.

— *Görögország azóta gyakorlatilag külön státusra tett szert. Az EGK hány alapelvét ültették át saját nemzeti törvényeikbe a görögök? S hányszor sértették meg a szerződést?*

— Sokat és sokszor.

— *Száznál többször vagy kevesebbszer?*

— Körülbelül annyiszor. De vannak nagyobb bűnösök is, mint a görögök. Az elmúlt két évben a görögök még igyekeztek is. Pedig nincs könnyű dolguk. Ne feledjük, hogy Görögországnak más EGK-országgal nincs közös határa. A helyzet távolról sem kielégítő.

— *Görögországnak legalább a javára írható, hogy a demokrácia bölcsője volt. De mikor mondja meg valaki világosan, például a bizottság elnöke, hogy a törökök és a marokkóiak nem veszítenek semmit, ha nem lépnek be a közösségbe?*

— Nemrég itt, ezen a pamlagon ült a marokkói király, és kinyilvánította, hogy szándékában áll kérni a közösségbe való belépést. Azt feleltem neki: ez nem lehet igaz! Tudja, micsoda nehézségeink vannak? Legutóbb a tanács elnökéhez fordult levélben a marokkói király. „Keresetét" egy olyan baráti, földközi-tengeri ország jelzésének fogom fel, amely arra gondol, hogy a közösséget délre ki lehetne terjeszteni. Ezeket a gondolatokat igenis megértjük.

— *Törökországra is áll ez?*

— Törökország esetében más a helyzet. A törökökkel való társulási szerződés előirányozza a teljes jogú tagságot.

— *Dublinban az állam- és kormányfők újra ki akarják nyilvánítani akaratukat, hogy Spanyolországot*

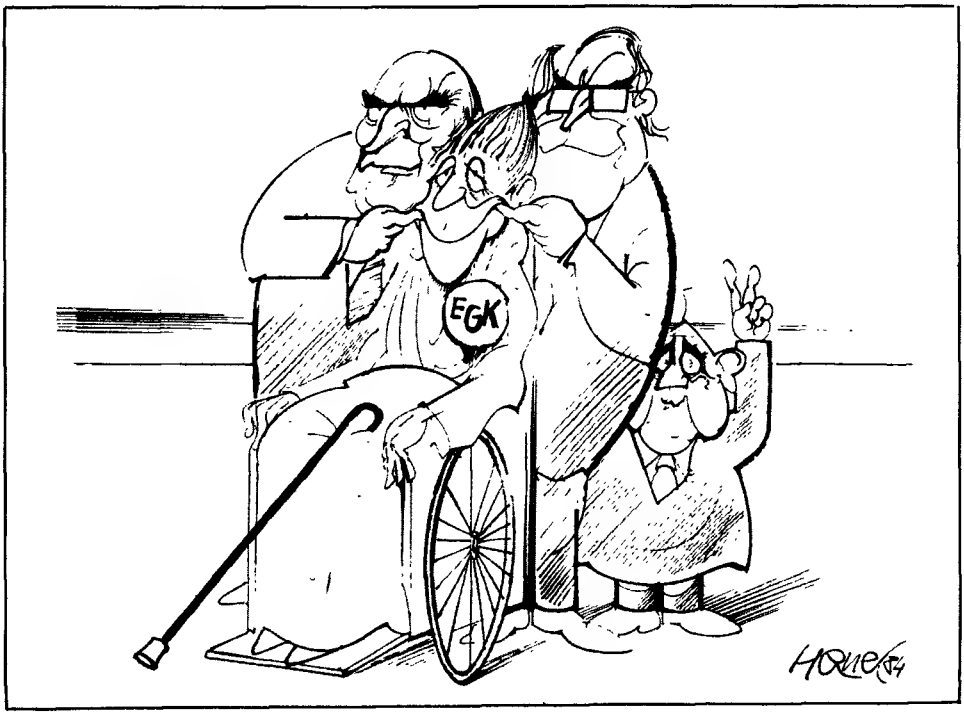

Frankfurter Allgemeine Zeitung

és Portugáliát határidőre, 1986. január 1-ig felveszik. Egyáltalán, tartható még ez a határidő?

— Dublint rosszul készítették elő. Portugália és Spanyolország belépésének dolgában időzavarba kerülünk, mert a tagországok túl sokáig érlelék a dolgot.

— Máris látható, hogy sok problémát megkerülnek majd, s azok később válságokhoz vezethetnek a közösségben.

— Ettől én is tartok.

— Hát akkor javasolja, hogy Spanyolország és Portugália belépését halasszák el egy évvel!

— Ez mit változtatna?

— Több idő volna, alaposabban lehetne tárgyalni.

— Idő, idő?! Hét évünk volt. Három hét elegendő lenne a tárgyalásokra. Metternich egyszer így felelt arra a kérdésre, mennyi ideig tartottak a tárgyalások: az utolsó negyedórát. Ha azonban a Brüsszelbe érkező miniszteréknek nincs megfelelő felhatalmazásuk, vagy ha azt mondják, döntsenek csak a miniszterelnökök, akkor minden csúcstalálkozó elé túlzott követelmények kerülnek. A közösséget így nem lehet irányítani.

— A közösség nem először követi el azt a hibát, hogy nem készíti elő elég alaposan a tárgyalások során egy ország csatlakozását.

— Anglia esetében hosszabb ideig és keményebben tárgyaltunk. De máig is sajnálom, hogy egyes kérdésekben nem öntöttünk tiszta vizet a pohárba. Később nagyon sok fáradságunkba, pénzünkbe és bizalmunkba került.

— A mostani brit miniszterelnök évekig pénzköveteléseivel idegesítette a közösséget. Nem deprimáló, hogy az év nagy válságát végül is a fontainebleau-i csúcson csak jogsértéssel lehetett rendezni? Anglia a jövőben csak az általa vállalt hozzájárulás egyharmadát fizeti be az EGK pénztárába.

— Még ennél is rosszabb, hogy három éve egyáltalán engedélyeztünk egy bizonyos összegű hozzájárulást az angoloknak. Anglia érvényes szerződés szerint csatlakozott. Jogállása arra, hogy utólag pénzügyi követeléseket támaszthasson, rendkívül gyenge volt, szinte a nullával egyenlő. A közösség pénztára azonban rohamosan ürült, és az új eszközök megteremtéséhez szükség volt a britek egyetértésére is. Ezt használta ki Margaret Thatcher.

— Az ilyesmit nevezik politikai erőszaknak.

— A politika már csak ilyen. Minden tagország a saját érdeke szerint cselekszik. Bonn is érvényesítette akaratát a bizottsággal szemben, és állami szubvenciókkal pótolhatja azt a veszteséget, amely a parasztokat a mezőgazdasági kompromisszum következtében éri. A németek vonakodtak megfizetni a rájuk eső részt a briteknek nyújtott kedvezmény fedezésére. E problémákat az NSZK-ban előszeretettel söprik a szőnyeg alá.

— Mi a véleménye arról az önmagát mintaeurópainak beállító bonni kancellárról, aki ilyesmit művel?

— Két kancellárról van szó ...

— ... és mindketten előbbre valónak tartották saját országuk, mint Európa érdekeit.

— Senkit nem szeretnék pellengérre állítani. De emlékeztetnem kell az európéereket, még a legkiválóbbakat is, hogy mindenkinek van vaj a fején; Belgiumnak is, Franciaországnak és az NSZK-nak is.

— Az abszurd EGK-agrárpiac csődbe juttatta Európát — hiába figyelmeztetett erre idejekorán a bizottság. Van-e ereje egyáltalán a közösségnek arra, hogy elbánjon ezzel a szörnnyel, mely az összes bevételek egyharmadát kebelezi be?

— Elbánhatna. De mindenkinek tudnia kell: mi, a bizottság, akkor valamennyi kormány ellen harcolunk. Kérem tehát, felejtsék el a jó és rossz európaiakat, nincs első és nincs másodosztály. Szerintem csak harmadosztály van. Példának okáért éppen az NSZK kormánya követelte a legharsányabban a takarékossági intézkedéseket az agrárpiac dolgában. Amikor azután ráléptünk a fékre, paraszt-

jainak állami támogatást nyújtott megkérdezésünk nélkül.

— A tagállamok takarékosságra intik Brüsszelt csak azért, hogy ügyfeleiket közvetlenül pénzelhessék — mi ez, ha nem nyilvánvaló bomlás?

— Fennáll a széthullás veszélye. Jobb volna, ha minden segélyt kizárólag a közösség, azaz a bizottság révén osztanánk el. Különben oda a szolidaritás. Egy gazdag ország ugyanis többet adhat, mint egy szegény. Az egész közös agrárpolitikát tönkreteszik így, megtakarítani meg nem lehet semmit.

— Elnök úr, az Európa-politikusok újra meg újra követelik az egyhangú határozathozatal elvének korlátozását a minisztertanácsban. Ön egyszer „a közösség eredendő bűnének" nevezte ezt. Van, aki valóban komolyan gondolja?

— Remélem. Különben kétségbeesnék. Korlátozni kell az államok vétójogát olyan esetekre, amikor valóban létérdekekről kell dönteni.

— Vannak ennek objektív ismérvei?

— De Gaulle tábornokot, a vétójog atyját egyszer megkérdeztem, milyen gyakran érvényesítene létérdekeket. Azt mondta, esetleg háromszor-négyszer évente. Most naponta tízszer is megtörténik. S nemcsak a franciák hivatkoznak erre, hanem gyakorlatilag mindenki enged a kísértésnek.

— A többségi döntéshez való visszatérés azt jelentené, hogy mondjuk, nyolc ország dönthetne, kettő meg fizethetne egyre többet és többet.

— A politikai realitás ezt elképzelhetetlenné teszi. Az biztos, hogy egy ilyen esetben létérdekről lenne szó.

— Az EGK nyavalyáiban nem ludas-e a bizottság elnöke is? Amikor négy esztendővel ezelőtt átvette e hivatalt, úgy ünnepelték mint „Brüsszel új erős emberét". Ma sokan úgy látják, nem mutatott elég erélyt.

— Elég erélyt? Kérdezzék csak meg Thatcher asszonyt! Kérdezzenek meg csak egy-két kormányt, ők mit gondolnak! Azt fogják mondani, keményfejű, merev alak vagyok.

— Hogyhogy?

— Az Angliának fizetendő visszatérítés vitájára gondolok.

— Thatcher asszonnyal összerúgták a patkót, nem igaz?

— Bizonyára nem azért, mert túl lágyszívű voltam.

— Mégsem ért el túl sokat.

— A legtöbben nem tudják, hogy álkormány vagyunk, olyan kormány, amelynek kötelessége javasolni, kidolgozni és végrehajtani mindent, de dönteni nem dönthet. Már-már azt mondanám: a bizottság egy impotens kormány.

— A bizottságnak kényszerítő eszköze nincs, csak ötletei vannak?

— Lehet közbejárni a kormányoknál, lehet szidni őket, lehet siránkozni. Az első két évben bőven kivettem a részem ebből. De ha már tizedszer történik meg ugyanaz, megcsappan a lendület.

— Nem gondolt soha a lemondásra?

— Lemondani csak egyszer lehet. Hittem eszméimben. Megfutamodni nem az én stílusom.

— Nem vette-e ki túlságosan is a részét a kedélyek lecsillapításában? Nem vált-e a nagyok cinkosává, akiknek sok éven át, hazája kormányfőjeként és külügyminiszteréként a kollégája volt?

— Őszintén mondom, nem. Épp ellenkezőleg. Korábbi tevékenységem lehetővé tette, hogy megértsem őket, lássam, tudjam, hol vannak a lehetőségek határai, hol kínálkozik kompromisszum. Néha hallgattam . . .

— . . . és mérgelődött.

— Úgy van. De négyszemközt is mindig az igazságot mondtam. Ha minden kérdésben konfrontál az ember, torz képet kap Európáról. Igaz, gyakran úgy hittem, tovább kell csinálnom, hogy legalább megakadályozzam a még nagyobb szamárságokat.

— Úgy tűnik, a bizottságban gyakran nem volt meg a belső szolidaritás sem. Vajon a jövendő reformnak nem kellene-e kiterjednie arra is, hogy az

elnök legalább maga választhassa meg a bizottsági tagokat?

— Tökéletesen így van. Most, hogy leköszönök, ezt nyomatékosan hangsúlyoznám. Ha az elnök beleszólhat kollégái kinevezésébe, kezdettől fogva meglesz a bizalom. Miben van egy német kancellár, egy francia elnök ereje? Maga választotta ki a miniszteréit. Ebből bizalom és szolidaritás fakad.

— *A bizottság történetében éppen az ön irányítása alatt történt meg először, hogy a strassbourgi Európa Parlament megtagadta tőle a költségvetési jóváírást. Olyan gesztus, mely, ha következménye nem is lett, pofonként hatott. Elkeseredett emiatt — vagy végül is mindegy?*

— Nem mindegy. Nem tetszik, lehangol, mi több, dühít. Mert igazságtalannak — sőt politikailag hibásnak — tartom. De azért megértem. Részben a frusztráció következménye . . .

— *. . . tehát annak tudható be, hogy a parlamentnek nincs hatalma.*

— Úgy van, a parlamentnek nincs hatalma, legfeljebb a költségvetést utasíthatja el, vagy fel kellene oszlatnia, haza kellene küldenie az egész bizottságot. Ehhez azonban — s ezt az európa parlamenti képviselők is jól tudták — nem kapták volna meg a szavazattöbbséget.

— *Miért nem mondott le a strassbourgi pofon után?*

— Egy haszontalan gesztust egy meggondolatlan lépéssel tetézni túl sok lett volna a „jóból".

— *Ha a parlamentnek valódi hatásköre volna, talán eltekintene a bizottság elleni haszontalan gesztusoktól.*

— A dublini csúcsot előkészítő legutóbbi fordulóban ismét azért szálltam síkra, hogy a minisztertanács végre vegye tudomásul a parlamentet, mert a közösség széthullik, ha a tanács nem folytat párbeszédet vele.

A tanács és a parlament között vagyunk mi, a bizottság. Minket mindkét oldalról ütnek. Ez normális. A tanácsnak azonban tudnia kell: a bizottság sohasem válhat a parlament titkárságává.

— *Elnök úr, köszönjük a beszélgetést.*

(A nyugatnémet hetilap 1984. évi 49. számából)

ORBIS

JOANNE GOWA*

A múlt mint előjáték: egy új Bretton Woods kilátásai

A világgazdaság helyzetéről az utóbbi években folyó vitákat nyomatékossá tette, hogy felhívások hangzottak el olyan nemzetközi pénzügyi konferencia megtartására, mint amilyen a New Hampshire-i Bretton Woodsban negyven évvel ezelőtt lezajlott. Például a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet 1983. tavaszi ülésén François Mitterrand francia elnök síkraszállt egy „új Bretton Woods konferenciáért", hogy helyreállítsák a nemzetközi valutarendszer stabilitását. Válaszolva a szembeötlő elégedetlenségre a jelenlegi rendszer működésével, az ipari nemzetekből álló Tízek csoportja mérlegelte a nemzetközi valutarendszer alapvető reformjának kilátásait.

A mai nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak a nemcsak Észak és Dél között, hanem magán Északon belül is nyugtalanító problémáit látva nem meglepő, hogy a mai valutarendszer olyasféle alapvető reformját kérik,

* Joanne Gowa a politikatudomány docense a Pennsylvania Egyetemen.

mint amilyet négy évtizeddel ezelőtt hajtottak végre. A Bretton Woods-i rendszer 1971-ben (vagy 1973-ban) történt összeomlását követő nehéz évtized után érthető, hogy bizonyos politikusok keresik a lehetőséget vagy egy magához Bretton Woodshoz hasonló rendszer helyreállítására, vagy kevésbé nagyratörően, az 1944-ben New Hampshire-ben tartott konferencia mintája alapján egy újabb megszervezésére.

De a Bretton Woodsnak akár betűjében, akár szellemében való helyreállítására irányuló kísérletek kevés sikerrel biztatnak. Az 1944-ben 44 nemzet részvételével megtartott nemzetközi pénzügyi konferencia, amely létrehozta a Bretton Woods-i egyezmény cikkelyeit, olyan nemzetközi erőviszonyokon alapult, amelyek azóta rég tovatűntek. Sőt, mi több, maga a Bretton Woods-i rendszer, ámbár fáradságosan megtárgyalták és beiktatták az egyezmény cikkelyeibe, inkább képzeletbelinek, mint valóságosnak bizonyult. A háború utáni pénzügyi rendszer képessége arra, hogy sikeresen működjék — ámbár ezt a sikert eltúlozták —, sokkal kevésbé függött a Bretton Woods-i egyezmény cikkelyeitől, mint sok ipari állam hajlandóságától, hogy makrogazdaságpolitikájának sorsát az Egyesült Államokhoz kösse.

Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi pénzügyi kapcsolatok stabilitásának biztosításához szükség van együttműködésre, de ez az együttműködés a következőkben tárgyalt okoknál fogva nem öltheti magára a háborút közvetlenül vagy később követő időszakra jellemző formát. Lehet, hogy a jelenlegi rendszer, a nagyobb ipari államok közötti ad hoc kooperáció és konzultáció kívánatosabb annak átfogó reformjára irányuló minden kísérleténél, akár a háború utáni Bretton Woods-i rendszer modelljén alapulna ez, akár nem.

A Bretton Woods-i konferencia

Az eredeti Bretton Woods-i konferenciát 1944 júliusában tartották az Egyesült és Szövetkezett Nemzetek égisze alatt. 44 nemzet küldötteinek, köztük a Szovjetunió képviselőinek részvételével a konferencia megegyezésre jutott két okmányban: a Nemzetközi Valuta Alapról szóló egyezmény cikkelyeiben és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (a Világbank) megalakítására vonatkozó egyezmény cikkelyeiben. E két okmány célja az volt, hogy megteremtsék a keretet a háború utáni nemzetközi pénzügyi kapcsolatokhoz és a háború sújtotta gazdaságok újjáépítéséhez.

A Nemzetközi Valuta Alap cikkelyeiben az aláíró államok elvben kötelezték magukat arra, hogy fix csereárfolyamot állapítanak meg és tartanak fenn valutáik számára. A két világháború közötti években uralkodó felfogásra reagálva, amely szerint a mozgó valutaárfolyamok (olyan árfolyamok, amelyek a piaci erőknek megfelelően ingadoznak) a nemzetközi gazdasági labilitás hatalmas forrásai, a Bretton Woods-i küldöttek olyan rendszerben egyeztek meg, amely szerint a kormányok vagy közbelépnek a külföldi piacokon, vagy valutájukat az egyes valuták számára megállapított értéken felüli vagy aluli 1% határán belül stabilizálják, vagy hajlandók valutájukat fix áron aranyra becserélni. De abban az esetben, ha a fizetési mérleg „alapvetően" nincs egyensúlyban — ezt a cikkelyek nem határozták meg pontosabban —, az államok a Nemzetközi Valuta Alap szakértőivel való konzultáció után kiigazíthatták valutaárfolyamukat. A fizetési mérleg egyensúlyának átmeneti felborulását a Nemzetközi Valuta Alap tartalékaiból lehetett rendezni. A Nemzetközi Valuta Alap tartalékai azokból a kvótákból tevődtek össze, amelyeket a tagállamok vállaltak aranyban és nemzeti valutában, durván a világtermelésben és a világkereskedelemben való részesedésük arányában. A valutaforgalom korlátozását, a két világháború közötti időszaknak ezt a másik mumusát megtiltották, kivéve átmeneti időszakra vonatkozóan és a múlékony tőkeáramlásokat illetően.

A Bretton Woods-i konferencia eredményei impozánsaknak tűntek. A résztvevő nemzetek megegyeztek egy olyan nemzetközi pénzügyi rendszerben, amely hivatott volt kiküszöbölni mind az első világháború előtti aranyalap merevségeit, mint a két világháború közötti időszak káoszát. A Nem-

zetközi Valuta Alapot eszköznek szánták arra, hogy ne csak elszigetelje a nemzetgazdaságokat a nemzetközi gazdaság ingadozásaitól, hanem azt is biztosítsa, hogy a nemzeteknek a világgazdasággal kapcsolatos válaszai ne hassanak túlságosan korlátozóan a nemzetközi kereskedelemre és a pénzáramlásokra. Ezért az, ami Bretton Woods-i rendszer néven vált ismertté, gondosan kiagyalt kompromisszum volt az aranyalap-korszak laissez-faire internacionalizmusa és a két világháború közötti időszak konkurrenciára törekvő nacionalizmusa között.

Így egy az 1944. évihez hasonló nemzetközi pénzügyi konferencia első pillantásra vonzó eszköznek tűnhet a jelenlegi konfliktus megoldására a szabadkereskedelem által veszélyeztetett iparok megvédésének törekvése és az általában szabad kereskedelem és pénzrendszer megóvására irányuló vágyak között. De a párhuzam félrevezető. A Bretton Woods-i értekezlet sikere sokkal kevésbé függött magától a konferenciától, mint a megelőző hosszú és nehéz angol—amerikai tárgyalásoktól és a 40-es évek közepének hatalmi realitásaitól, amelyek lényegesen befolyásolták mind a kétoldalú tárgyalásokat, mind az egyezmény cikkelyeinek New Hampshire-ben való aláírását.

A Bretton Woods-i rendszer felépítésének megértéséhez a kulcsot az Egyesült Államok külügyminisztériuma — képviselte Harry Dexter White — és a kincstár — képviselte John Mayrard Keynes — közötti tárgyalások adják. A háború után a pénzügyi rendszer tervezése az Egyesült Államok pénzügyminisztériumában már 1941-ben megkezdődött, a két pénzügyminisztérium közötti tárgyalások pedig 1943-ban indultak meg, és csaknem a Bretton Woods-i konferencia megnyitásáig tartottak. Ezeken a fáradságos angol—amerikai tárgyalásokon hozták létre a háború utáni pénzügyi kapcsolatok kereteit; csupán lényegtelen eltérések vannak a Nemzetközi Valuta Alap felállítására vonatkozó közös szakértői közlemény között, amelyet az Egyesült Államok és Nagy-Britannia 1944 áprilisában adott ki, és a Nemzetközi Valuta Alap egyezményének cikkelyei között, amelyeket három hónappal később New Hampshire-ben fogadtak el. Egyszóval a Bretton Woods-rendszert jelentős értelemben nem maga a Bretton Woods-i konferencia hozta létre. A Bretton Woods-i konferencia realitásai világosan mutatják, hogy jelenleg egy nemzetközi pénzügyi konferencia megtartására vonatkozó igények még korai ak. A fennálló pénzügyi rendszer átfogó reformjára irányuló kifinomultabb javaslatok pedig, beleértve azokat, amelyeket a Tízek csoportja most mérlegel, elismerik, hogy előkészítő tárgyalások huzamos időszakára lenne szükség ahhoz, hogy a jelenlegi fizetési rendszer megváltoztatásával foglalkozó bármely magas szintű konferencia sikerrel járhasson.

Ami még fontosabb, az új Bretton Woodsra vonatkozó felhívások alapvetően félreértik, vagy legalábbis komolyan lebecsülik azoknak a változásoknak a fontosságát, amelyek a nemzetközi politikai és gazdasági erőviszonyokban 1944 óta történtek. Bár a hegemónia pontatlan és bizonytalan fogalom, hasznos megmutatni, hogy annak az uralkodó pozíciónak, amelyet az Egyesült Államok a második világháborúban elfoglalt, vége már. 1945-ben az Egyesült Államok a világ termelésének több mint a felét állította elő, a világkereskedelemnek több mint a felét bonyolította le és a világ aranykészletének 60 százalékát birtokolta. Ilyen körülmények között nem meglepő a szoros összhang az Egyesült Államok elsőbbségi jogai, az egyezmény cikkelyei és a Bretton Woods-i konferencia kimenetele között.

Részben Nyugat-Európa és Japán fellendülése következtében, az Egyesült Államok erőforrásai viszonylag sokat csökkentek 1945 óta. Az Egyesült Államok részesedése a világ egész termelésében megközelítőleg 25 százalék, a világkereskedelemben való részesedése pedig 13 százalék. Bár az Egyesült Államok gazdasági erőforrásai viszonylagos csökkenését nem szabad eltúlozni vagy egyértelműen negatív fejleménynek tekinteni, ez mégis azt mutatja, hogy jelentősen csökkent az Egyesült Államok képessége egy Bretton Woods szabású nemzetközi pénzügyi konferencia dirigálására.

Az államközi erőviszonyok megváltozásának fontosságát fokozza az, hogy az ipari nemzetek közötti prefe-

renciák is számottevően változtak 1945 óta. A Nagy-Britannia és az Egyesült Államok közötti 1943—1944-es tárgyalások nehezek és sokszor élesek voltak ugyan, de a háború utáni pénzügyi rendszer lényegi természetét illető egyetértés alapján folytak. Sokkal kevésbé jellemzi egyetértés a nagyobb nemzetek preferenciáit ma; az Európai Közösség fix tarifarendszere és a lebegő dollár nyílt amerikai preferenciája csupán egyik mutatója a mostani egyet nem értésnek. A jelentősebb felek közötti szakadék minden pénzügyi megegyezést illetően szélesedett, ugyanúgy, ahogy csökkentek azok az erőforrások, amelyekkel az Egyesült Államok megkísérelhetné ennek a szakadéknak a megszüntetését. Nincsenek többé az Egyesült Államoknak olyan fölös erőforrásai, amelyek hajlandóvá és képessé tették a világ kereskedelmi fizetési rendszere újjáépítésének támogatására, még a saját világgazdasági versenypozíciójának rovására is. Ez nem sok jót ígér egy újabb Bretton Woods-i konferencia kimenetelét illetően.

Az egyetemes nemzetközi biztonsági helyzetben 1945 óta bekövetkezett változás sem kecsegteti sok jóval a Bretton Woods újjáélesztésére irányuló kísérleteket. A 40-es évek közepén és az 50-es évek jó részében az Egyesült Államok aggódott, hogy a Nyugat-Európában és Japánban fennálló gazdasági káosz ezeket a nemzeteket a Szovjetunió érdekkörébe terítheti. Azóta a nyugat-európai országok és Japán egyre erősödő potenciálra tettek szert, mint az Egyesült Államok gazdasági konkurrensei a hazai és a harmadik piacokon. A biztonsági és gazdasági ügyek viszonylagos egyensúlyában bekövetkezett változás szintén kétségeket támaszt egy Bretton Woods szellemében összehívott pénzügyi konferencia sikeres befejezésének kilátásait illetően.

Bretton Woods a gyakorlatban: mítosz és valóság

Miközben nem világos, hogy akik egy nemzetközi pénzügyi konferencia összehívását kívánják, Bretton Woodsnak nemcsak a szellemét, hanem a betűjét is fel akarják-e éleszteni, tisztán kell látnunk, hogy a Bretton Woods-i konferencia kimenetele és a háború utáni pénzügyi rendszer tényleges működése nemigen hasonlított egymásra. Az utóbbi sokkal kevésbé függött az 1944-ben írásos megegyezésben foglalt elvektől és gyakorlattól, mint az Egyesült Államoknak a háború utáni időszakban játszott szerepétől és az ipari világ többi részének e szerepbe való belenyugvásától. A világ többi részének hajlandósága a követésre és az Egyesült Államok hajlandósága a vezetésre a 60-as évek közepe óta tovatűnt, és ezért kevés a kilátás a visszatérésre a háború utáni pénzügyi rendszernek akár a mítoszához, akár a valóságához.

Minthogy erősen lebecsülték a világgazdaság helyreállításával 1945-ben együtt járó nehézségeket, két évvel a második világháború befejezése után a Bretton Woods-i egyezményben foglalt előírásokat felfüggesztették. A britek 1947-ben, amerikai sugalmazásra erőfeszítést téve a Nemzetközi Valuta Alap iránti kötelezettségeik teljesítésére, helyreállították a folyószámla konvertibilitását, engedélyezve a nem ottlakóknak, hogy az áruk és szolgáltatások cseréjével szerzett fontsterlingjeiket szabadon más valutákra cserélhessék. Az eredmény katasztrofális volt, amelyről számos dokumentum tanúskodik. A sterlingeladások áradata nem egész egy hónap alatt a konvertibilitás felfüggesztésére kényszerítette a briteket. A brit tapasztalat és a gazdasági feltételek Európa más részein való realisztikusabb értékelése világossá tette, hogy némi időnek kell eltelnie, amíg az egyezmény cikkelyei valóban befolyásolják majd a nemzetközi pénzügyi kapcsolatok vitelét.

Az Egyesült Államok, számolva nemcsak a nemzetközi rendszerben való túlsúlyával, hanem egy nyitott világgazdaság helyreállítására vállalt kötelezettségével, gyorsan és hatékonyan cselekedett, hogy megszüntesse a szakadékot, amely a háború után a világ realitásai és a Bretton Woods-i konferencia mérnökeinek és küldötteinek látomásaiban kibontakozó világ között tátongott. 1949-ben egy olyan lépéssel, amelyet akkor szükségesnek fogtak fel, de amely később aláásta az amerikai érdekeket, az Egyesült Államok rávette az európai államokat,

hogy értékeljék le valutájukat — a brit fontot nem kevesebb mint 30,5 százalékkal. A Marshall-terv igen hatékony ösztönző eszközét alkalmazva, amely négy éven át csaknem 17 milliárd dollárra rúgott, az Egyesült Államok sokféle kereskedelmi és pénzügyi intézkedéssel az Európán belüli kereskedelem ésszerűsítésére és óriási terjeszkedésére buzdított. A továbbiak folyamán az Egyesült Államok elnézte a nyugat-európai államoknak, hogy a valutaforgalom korlátozásához folyamodjanak azzal a kifejezett céllal, hogy diszkriminációt alkalmazzanak éppen az amerikai export ellen. 1958 decemberére a nyugat-európai újjáépítés eléggé előrehaladt ahhoz, hogy vállalhassák a folyószámla-kötelezettségek konvertibilitását, amit a Bretton Woods-i egyezmény kíván.

Ez az átmeneti időszak mutatja, mennyire képtelenek az önjelölt pénzügyi tervezők arra, hogy megjósolják a jövőt és felvázolják a nemzetközi pénzügyi kapcsolatok megszervezésének használható, átfogó programját. A valutarendszer reformjára tett újabb erőfeszítések — tárgyalás a különleges lehívási jogokról, a Húszak bizottsága és a régit felváltó elszámolási rendszer — arra vallanak, hogy ez a probléma jellemző vonása a nagyratörő reformkísérleteknek.

Az átmeneti időszak kiemeli az Egyesült Államok aránytalanul nagy hatalmának fontosságát is. Az Egyesült Államok hajlandósága arra, hogy az 1947—58-as időszak alatt magára vállalja a felelősséget az egész rendszerért és érdekében cselekedjék, egybevág azzal az uralkodó pozícióval, amelyet az Egyesült Államok akkor elfoglalt a nemzetközi politikai és gazdasági hatalmi hierarchiában. Miként a közös javak elméletének több változata hirdeti, a rendszer megvédéséhez fűződő közjó elérése valószínűbb, ha éppen ilyen aránytalan hatalmi helyzet áll be. Ezért a mai nemzetközi valutaviszonyok rendszere aspektusainak fokozására irányuló minden erőfeszítés nehezebb helyzettel kerül szembe, mint amely a második világháború végén állt be. Igaz, hogy most kisszámú, viszonylag olyan erős gazdag nemzet van, amelynek egy hatékonyan működő világgazdasághoz fűződő egyéni érdeke elég nagy ahhoz, hogy minden országot meggyőzzön, viseljen valamit e rendszer működésének terheiből. De az is igaz, hogy e költségek elosztása és a kísértés a szabad folyás engedélyezésére az átfogó refomra irányuló minden erőfeszítést nehezebbé tesz ma, mint a negyvenes évek közepén fennállott feltételek között. Az államok közötti hatalom egyenlő, vagy legalábbis kevésbé egyenlőtlen elosztásának mostani formája bármely konferencián heves alkudozást idéz elő és megjósolhatatlanná teszi a kimenetelét.

Bretton Woods: 1959—1965

A nemzetközi valutarendszer 1959 és 1965 közötti működése meglepő felületi hasonlóságot mutatott a Bretton Woods-i egyezménnyel. A nagyobb nemzetek, Kanada kivételével, parin állónak jelentették ki és tartották valutájukat. Ezeket nem gyakran változtatták: Franciaország 1959-ben hajtott végre leértékelést; Nyugat-Németország és Hollandia 1961-ben felértékelt. A fejlett ipari államok közül csak Japán tartott fenn valutaforgalom-ellenőrzést a folyószámla-ügyletek felett; a japánok 1964-ben szüntették meg korlátozásaikat. Főleg az 1958-ig tartó hanyatlás idején a Nemzetközi Valuta Alap kezdett rövid lejáratú fizetésimérleg-finanszírozást nyújtani tagországainak. E szilárd és liberális valutaviszonyok alapján a nemzetközi kereskedelem virágzott.

De a jelenségek lehetnek félrevezetőek. A Bretton Woods-i rendszer ezekben az években nem annyira az alapvető elveihez ragaszkodás következtében működött látszólag sikeresen, mint inkább annak következtében, amit Benjamin Cohen az Egyesült Államok és Európa közötti alkunak nevezett. Az Egyesült Államok készséges beleegyezését a nemzetközi fizetési deficitbe ellensúlyozta az európaiak ugyanilyen készsége arra, hogy dollárt halmozzanak fel nemzetközi tartalékként. A fizetési mérleg kiegyenlítését el lehetett kerülni, mert a finanszírozás kielégítő alternatíva volt mindkét üzletfél számára. Az Egyesült Államok elégedett volt egy olyan deficittel, amely lehetővé tette, hogy szabadon költekezzék külföldön politikai-

katonai és idegenben való befektetési célokra anélkül, hogy jelentősebben kompromittálta volna hazai gazdasági autonómiáját; az európaiak többnyire elégedettek voltak olyan többletpozíciókkal, amelyek lehetővé tették számukra, hogy támogassák az exportáló és az importtal versenyző iparokat anélkül, hogy túlzottan fokozták volna a hazai inflációt.

Ez a helyzet csak addig tartott, amíg az egyesült államokbeli infláció és fizetési deficit inkább stabilitást adott a rendszernek, semmint destabilizálta azt. 1965-ben és utána, amikor Lyndon Johnson elnök megpróbálta egyrészt a vietnami háborút viselni, másrészt a maga Nagy Társadalmát megvalósítani adóemelés nélkül, az amerikai infláció fokozódott és a fizetési deficittel csak úgy tudtak boldogulni, hogy különféle ellenőrzéseket vezettek be és egy sor ad hoc intézkedésre hagyatkoztak, hogy megvédjék a dollárt. A rögzített váltóárfolyamok és konvertibilis valuták rendszerében az Egyesült Államok inflációs spirálja inflációs következményekkel járt másutt is. Ahogy az évtized letelt, az Egyesült Államok makrogazdasági politikai irányvonalaihoz kötött nemzetek egyre inkább kiábrándultak a háború utáni megállapodásból.

Ráadásul, ahogy az eredeti Bretton Woods-i egyezmény alapját képező régi erőegyensúly kezdett megváltozni, politikai ellenvetések hangzottak el a rendszer működésével szemben. Különösen a franciák vádaskodtak, hogy a háború utáni valutarendszer „túlzott kiváltságokat" nyújtott az Egyesült Államoknak nemzetközi területen. A francia vád szerint ez a rendszer lehetővé tette az Egyesült Államok számára imperialista háború viselését Vietnamban úgy, hogy e háború pénzügyi terhei közül számosat más nemzetekre hárítson. Lehetővé tette az Egyesült Államok számára olyan tőkekiáramlás fenntartását is, amely az amerikai multinacionális trösztöknek lehetőséget adott, hogy a belföldi trösztök rovására terjeszkedjenek Nyugat-Európában.

Az Egyesült Államokat sem elégítette már ki a rendszer működése. Különösen azt kifogásolta, hogy más államok, főleg Nyugat-Németország és Japán, nem hajlandók felelősséget

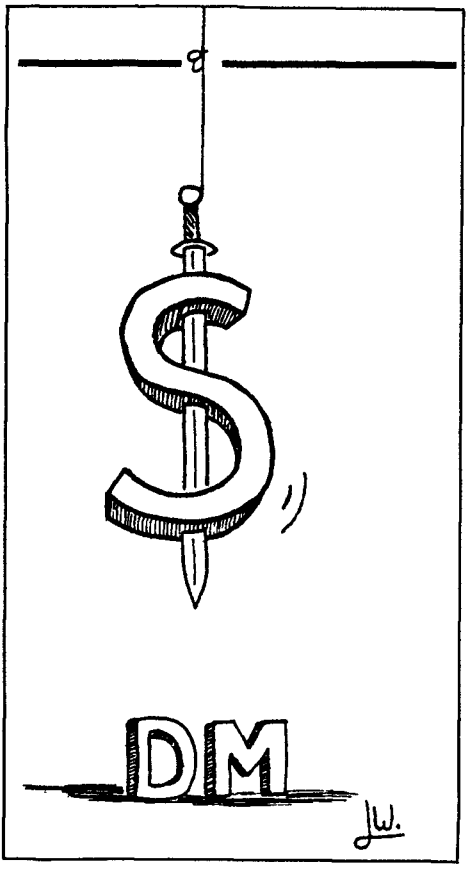

Die Zeit

vállalni a növekvő politikai és gazdasági erejüknek megfelelő valutarendszer zökkenésmentes működéséhez. Az amerikai döntéshozók kezdtek úgy vélekedni, hogy különböző nemzetek fizetésimérleg-többlet fenntartására irányuló szándéka alapvetően összeférhetetlen az Egyesült Államok azon szükségletével, hogy megváltoztassa a dollár túlértékelését, amely hátrányos volt az exportáló és importtal versengő iparágaira nézve. 1971. augusztus 15-én az Egyesült Államok ettől a meggyőződéstől vezérelve becsukta az aranyablakot, felfüggesztve a dollárnak aranyra való átválthatóságát és véget vetve a háború utáni valutarendszernek.

Ilyenképpen a Bretton Woods rendsszer gyakorlatilag csak azért működött addig, ameddig működött, mert az Egyesült Államok hajlandó volt a vezetésre és más államok a kö-

vetésre. Charles P. Kindleberger meggyőzően bizonyította, hogy minden ilyen rendszer elkerülhetetlenül az entrópia felé tart, mert a vezető kísértésben van, hogy visszaéljen hatalmi pozíciójával, a követők pedig, hogy kifejezésre juttassák a visszaélés miatti nehezteléseiket. Ezért a Bretton Woods-i rendszer nem ajánlható egyértelmű pozitív modellként a jelenlegi rendszer megreformálásának nagyratörő kísérletei számára.

A múlt mint előjáték?

A felhívások egy Bretton Woods-jellegű nemzetközi pénzügyi konferencia megtartására úgyszólván minden szempontból nézve hibás elgondoláson alapulnak — még ha az ilyen felhívások célja nem is az, hogy helyreállítsák a Bretton Woods-i rendszert, hanem hogy átfogóan megreformálják, hogy jobban alkalmazkodjék a mai politikai gazdasági realitásokhoz. A nemzetközi valutarendszer mélyrehatő reformjára irányuló nagy nemzetközi konferenciáknak vagy akárcsak a kiterjedt tanácskozásoknak szánalmas a pályafutásuk. A „sikeres" 1944-es Bretton Woods-i konferenciát az 1922-es genovai konferencia és az 1933-as londoni gazdasági konferencia kudarca előzte meg. A Bretton Woods-i értekezlet összehívását legalább három másik, a rendszer megreformálására irányuló, nagyratörő tárgyalás követte. Ezek közül kettő azonnal kudarcba fulladt, egy pedig csekély jelentőségűnek bizonyult. A Húszak bizottsága, amelyet 1972-ben kezdeményeztek Bretton Woods utódjaként, két éven át dolgozott az új rendszer chartáján, de az eredmény csak az volt, hogy erőfeszítéseit legyűrték az 1973-as olajár-emelkedéssel járó problémák és egyetértettek abban, hogy a 70-es évek elején uralkodó gazdasgi feltételek között elképzelhetetlen a visszatérés bármiféle paritásos valutarendszerhez. Az újabb keletű erőfeszítések, hogy megállapodjanak egy, a régit felváltó elszámolási rendszerben, amely növelné a valutapiac stabilitását és fokozná a különleges lehívási jogok szerepét a dollár rovására, 1980-ban váratlanul kudarcba fulladtak. Szembekerülve a dollár értékének emelkedésével és ugyanakkor azzal, hogy az Egyesült Államok nem hajlandó semminemű felelősséget vállalni a számlaösszegek értékében bekövetkezhető veszteségekért, a Nemzetközi Valuta Alap által és keretén belül meghiúsultak az intenzív erőfeszítések, hogy a rendszert a régit felváltó elszámolás segítségével a különleges lehívási jogok irányába mozdítsák el. Visszatekintve, azokat a tárgyalásokat, amelyek 1964-ben kezdődtek és végül 1970-ben a különleges lehívási jogok első engedélyezését idézték elő, szintén az előirányzott és a tényleges realitás közötti összeütközés sújtotta. A különleges lehívási jogokat arra szánták, hogy pótolják, nem teljesen, de részben, a dollár szerepét mint nemzetközi tartalék aktíváét és hogy a Nemzetközi Valuta Alapnak nagyobb fokú ellenőrzést nyújtson az ilyen aktívák létrehozása ellen. De a magánhitelezésnek a 70-es években bekövetkezett robbanása és a képtelenség arra, hogy az Egyesült Államok deficitjét hatékonyan csökkentsék, a különleges lehívási jogokat a nemzetközi pénzügyek perifériájára szorította.

Mindez azt sugallja, hogy a valutarendszer átfogó reformjának minden kísérlete megoldhatatlan problémákba ütközhet. Sok évvel ezelőtt Charles E. Lindblom és David Braybrooke azt bizonygatta, hogy az általuk „szinoptikusnak", valamint rendkívül ésszerűnek, igen nagyratörőnek nevezett, döntéshozatalra irányuló erőfeszítések nem sikerülhetnek és valójában eredendőleg nem kívánatosak, mert az ilyen rendszerek túlzott követelményeket támasztanak a bizonytalan és komplex környezetben dolgozó emberek döntéshozatalával szemben. Érvük, úgy látszik, alkalmazható a nemzetközi valutarendszer nagyszabású reformjának kísérleteire is (inkább, mint az apránként, ad hoc történő perifériikus igazításokra). A tárgyaló felek múltbeli képtelensége arra, hogy előrelássanak központi fontosságú gazdasági fejleményeket, azt mutatja, hogy itt nagyfokú, nem csökkenthető bizonytalansággal van dolgunk, amely egy átfogó valutareformra irányuló minden kísérletet hiábavalóvá tehet.

De a múlt és némely vonatkozásban a jelen nem feltétlenül szegényes elő-

játéka a nemzetközi valutaviszonyok jövőjének. Ahogy igaz volt a Bretton Woods-i korszakban és érvényes ma is, van sok alacsony szintű, de hasznos terület a nemzetközi valutaviszonyok kezelésével kapcsolatos problémák megvitatására és olykor megoldására is. Az e területekre és az ezeken folyó tájékoztató konzultációkra és koordinációkra való hagyatkozás optimális lehet a jelen időket és problémákat illetően. A számbajöhető területek sokfélesége potenciálisan járható alternatívát kínál a politikusoknak egy nemzetközi valutakonferenciával szemben, amelynek hosszú a napirendje, úgy, hogy nagy politikai várakozás előzi meg. Például a Bázelben működő Nemzetközi Fizetések Bankja rendszeresen összehívja a központi bankházak vezetőit, hogy a többi között nemzetközi pénzügyi kérdéseket is megvitassanak. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) hármas munkacsoportja egybehívja a szervezet pénzügyminisztériumi vezetőit, hogy koordinálják a tagországok belső gazdaságpolitikáját. A Nemzetközi Valuta Alap Ideiglenes Bizottsága, a Húszak bizottságának utóda, magas rangú kormánytisztviselők gyülekezete, amely félévenként tanácskozik valutakérdések megvitatására. A Nemzetközi Valuta Alap Végrehajtó Igazgatósága folyamatosan ülésezik Washingtonban.

Nincs hiány jól megalapozott és nemzetközileg tekintélyes fórumokban, amelyeket ajánlani lehet, ha nagyobb nemzetközi koordináció és együttműködés látszik szükségesnek. Működésük a jelen nemzetközi adósságválságban azt mutatja, hogy hatékonyak lehetnek. Most, amikor égetően szükséges az együttműködés a világ pénzügyi rendszerének stabilitása érdekében, a fejlett ipari államok, a kevésbé fejlett nemzetek, a hitelező nemzeti bankok és a Nemzetközi Valuta Alap fel tudta használni a meglevő intézményeket a nemzetközi pénzügyi rendszer megóvásához. Bár merülnek fel kétségek az iránt, hogy meg lehet-e óvni a rendszert ezen az úton huzamosabb időn át, az adóssághelyzet azt mutatja, hogy ahol az együttműködésre való hajlandóság fennáll, az intézményes mechanizmus megfelelő ennek az együttműködésnek a megkönnyítésére. Hogy nem használják fel őket hasonló módon, például a valutaárfolyamok ingatagsága problémáinak a megoldására, azt mutatja, hogy nincs elegendő politikai hajlandóság olyan kérdések megtárgyalására, amelyeket kevésbé sürgősnek tartanak az adósságoknál. Egy nemzetközi pénzügyi konferencia csupán még szembetűnőbbé tenné a politikai érdeklődésnek ezt a hiányát; nem valószínű, hogy változtatna rajta.

Ilyenképpen a mostani felhívások egy Bretton Woods jellegű pénzügyi konferencia összehívására valószínűleg arra vannak kárhoztatva, hogy politikai jelentéktelenségbe süllyedjenek. A Bretton Woods alapjául szolgáló politikai és gazdasági feltételeknek a második világháború óta végbement változása egy ilyen konferencia sikeres kimenetelét valószínűtlenné teszi. Az efféle konferenciák és a velük járó problémák története szintén nem sok jóval kecsegtet egy nemzetközi összejövetelt illetően. S az a tény, hogy a fennálló intézményeket még nem használták fel nagyobb mértékben a jelenlegi rendszerrel járó problémák megoldására, azt mutatja, hogy a politikai vezetők nem tekintik ezeket a problémákat olyan súlyosaknak, mint némely megfigyelők. Mindezért egy újabb Bretton Woods kilátásai — bármiféle legyen is az — borúsak.

(Az amerikai folyóirat 1984. nyári számából)

CHARLES P. ALEXANDER

Óriáskölcsönök — óriási kockázatok

Az amerikai bankárokat fenyegető összes veszély közül egyik sem olyan vitatott vagy potenciálisan robbanékony, mint az általuk nyújtott külföldi kölcsönök ügye. A külföldi kölcsönfelvevők, jórészt kormányok és cégek, mintegy 350 milliárd dollárral tartoznak az amerikai bankoknak. A legveszélyesebb kölcsönöket olyan, gazdaságilag gyenge lábakon álló latinamerikai országoknak nyújtották, mint Mexikó, Brazília és Argentína, amelyek együttesen 59 milliárd dollárral tartoznak az Egyesült Államok bankjainak, és az elmúlt két évben alig sikerült megmenekülniük attól, hogy fizetésképtelennek nyilvánítsák őket.

E külföldi adósság elsősorban kilenc nagy pénzintézménnyel szemben áll fenn. Ezek: a San Francisco-i Bank America, a chicagói First Chicago és Continental Illinois, valamint a New York-i Citicorp, Chemical, Chase Manhattan, Manufacturers Hanover, Morgan Guaranty és Bankers Trust. Együttesen 54 milliárd dollárra rúg kölcsönkinnlevőségük Latin-Amerikában és a karibi térségben. Ez riasztó, 157 százalékos arány a bankok alaptőkéjéhez viszonyítva, amely a maguknak az intézményeknek és részvényeseiknek tulajdonában álló tőkehányad, s nem számítanak bele a pénzüket az illető bankoknál elhelyezők betétei. Korlátozottabb mértékben regionális bankok tucatjai — így például a Milwaukeeben működő First Wisconsin Corp., a National Bank of Detroit és a Bank of Boston — is beleártották magukat a külföldi kölcsönnyújtásba. A First Wisconsin például 70 millió dollárnyi kölcsönt nyújtott Argentínának, ami a bank alaptőkéjének 22 százalékát teszi ki.

Ezek az impozáns adatok igencsak elgondolkodtatják az aggódó betéteseket. Miképpen fordulhatott elő, hogy egy olyan bank, mint a Citicorp, hát még egy First Wisconsin, ilyen mélyen belekeveredett az igencsak kétséges külföldi kölcsönnyújtásba? Ki a felelős ezért? Miért nem akadályozták meg a kormány banktevékenységet szabályozó hivatalnokai, hogy a kölcsönzés ellenőrizhetetlenné váljon?

Bármennyire is meglepő, egy évtizeddel ezelőtt bankok még szinte egyáltalán nem nyújtottak kölcsönöket külföldi kormányoknak. Az olajárak 350 százalékos növekedése 1973-ban és 1974-ben, amikor is egy barrel Arabian light minőségű kőolaj ára 2,59 dollárról 11,65 dollárra emelkedett, megváltoztatta a világ pénzügyi képét. A költséges energia új korszakában egy sor ország, s nem is mind harmadik világbeli, pénzügyileg túlságosan megszorult ahhoz, hogy ki tudja fizetni az importolajszámlát. A nyugati bankokat ugyanakkor hirtelen elözönlötték az olajtermelő országokból származó betétek. Logikusnak, sőt humánusnak tűnt, hogy a bankok visszaforgassák az olajdollárokat a gazdagoktól a szükséget szenvedőkhöz.

Egyes bankárok kezdetben haboztak. Lawrence Brainard, a Chase Manhattan volt alelnöke így emlékszik vissza arra a napra, amikor a bank először került szembe a kérdéssel: „1974 elején csatlakoztam vezető bankárok egy kis csoportjához, amely megvitatta Dániának azt a kérését, hogy nyújtsanak neki hitelt a fizetési mérlegében mutatkozó hiány finanszírozásához. A találkozón a fő kérdés az volt, hogy vajon a kereskedelmi magánbankoknak lehet-e bármiféle közük a szuverén kölcsönfelvevőknek [kormányoknak] nyújtott fedezetlen kölcsönökhöz. Komoly lelkitusa után elutasítottuk a kérést. Másnap azonban egy riválisunk beszállt a kölcsönügyletbe." „Néhány hónap alatt — idézi fel Brainard — megszűnt bankárkollé-

gáim ellenállása a szuverén felvevőknek nyújtandó kölcsönökkel szemben."

Mihelyt repedés keletkezett a gáton, át is szakadt, és bekövetkezett az áradás. Az Egyesült Államok vagy Nyugat-Európa egy-két vezető bankja számára mindennapos dologgá vált, hogy telefonon összeverbuválják partnerek tucatjait, s úgynevezett óriásszindikátusokat hozzanak létre fejlődő országoknak nyújtandó kölcsönök megszervezése céljából. Egyes bankárok olyannyira féltek attól, hogy kimaradnak, hogy ebédidőben felhatalmazták titkárnőjüket: 5—10 millió dolláros hozzájárulást ajánlhatnak fel bármely, Brazíliának vagy Mexikónak szóló kölcsöncsomag részeként. A nagy ügyletek ünnepélyes megpecsételésére a bankárok aláírási ceremóniákat szerveztek, pezsgővel és kaviárral, fényűző környezetben, hol egy brit kastélyban, hol a Rhode Island-i Newport egy palotájában.

A bankok külföldi kölcsönökkel foglalkozó tisztviselői, akik közül sokan húszas éveik derekán járó üzletviteli doktorátussal rendelkező fiatalok voltak, hozzászoktak a fejedelmi fogadtatáshoz a harmadik világ legkülönbözőbb fővárosaiban. A *Harper's* magazin egy tavalyi cikkében S. C. Gwynne, egy „közepes méretű középnyugati bank" külföldi kölcsönökkel foglalkozó volt tisztviselője leírta egy 1978-ban, Manilában tett látogatását, ahol egy fülöp-szigeteki, Ferdinánd Marcos elnök kormányához különböző szálakkal kapcsolódó építővállalat képviselőivel találkozott. Miután a vámvizsgálaton pillanatok alatt keresztülesett, Gwynne egy piros Jaguárral és egy csinos, 20 éves lánnyal találta magát szemközt, szabad rendelkezésre... „A lányra nem számítottam — írta —, a Bangkok Bank egy ezüstszínű Lincolnt adott, lányt azonban nem." Miután hazatért, elintézte, hogy a bankja 10 millió dolláros kölcsönt adjon a fülöp-szigeteki vállalatnak, amely később nem tudott eleget tenni fizetési kötelezettségének.

A bankok azt állítják, hogy a külföldi kölcsönökre az amerikai pénzügyminisztérium és a szövetségi jegybank szerepét betöltő Federal Reserve Board tisztviselői biztatták őket. Az utóbbiak attól tartottak, hogy a fejlődő országok helyzete gazdaságilag és politikailag ingataggá válik, ha megtagadják tőlük a hitelt. 1976-ban Arthur Burns, a Federal Reserve elnöke már kezdte figyelmeztetni a bankárokat, hogy talán túl sokat kölcsönöznek külföldre, de semmit sem tett a kölcsönök visszafogására. Az érintettek túlnyomórészt figyelmen kívül hagyták a figyelmeztetést. A pénzügyi szakemberek bíztak benne, hogy az olyan országok, mint az olajtartalékokkal rendelkező Mexikó és a gazdag ásványkincskészletekkel megáldott Brazília, csekély kockázatot jelentenek. A Chase Manhattan egy Ázsiában tevékenykedő volt bankára így emlékszik vissza erre: „A világ ránk várt, és úgy éreztük, hogy mi vetjük meg az amerikai évszázad alapjait."

Ez az érzés gyorsan eltűnt 1982 augusztusában, amikor Mexikó a fizetésképtelenség szélére került, s ez drámai erővel megvilágította, menynyire bizonytalanná vált a nemzetközi adósságok struktúrája. Azóta a bankárok szűkmarkúbban bánnak a pénzükkel. 1984 első felében az amerikai bankoknak 9,4 milliárd dollárral, 350 milliárd dollárra sikerült csökkenteniük külföldi kölcsöneik összegét azáltal, hogy nem voltak hajlandók megújítani egyes kölcsönöket.

Elsősorban a regionális bankok fogták vissza kölcsöneiket; ők megengedhetik maguknak, hogy kivonuljanak e területről, mivel kevés a veszteni valójuk. A nagyobb bankok ellenben olyan mélyen belemerültek ebbe a tevékenységbe, hogy nincs más választásuk, mint folytatni a kölcsönzést. Ha ki akarnák követelni a visszafizetést, Latin-Amerika gazdaságai rosszabb állapotba kerülnének, és az eredmény esetleg fizetésképtelenség lenne. Rimmer de Vries, a Morgan Guaranty vezető nemzetközi közgazdasági szakértője úgy számítja, hogy az amerikai bankok által a fejlődő országoknak nyújtott kölcsönök összege évi mintegy 5 százalékkal fog emelkedni a következő öt év folyamán.

A világgazdaság felélénkülése jelenleg javította az adós országok pénzügyi kilátásait azáltal, hogy hozzásegítette őket exportjuk felfuttatásához. A kamatlábak csökkenése és a Nem-

zetközi Valuta Alaptól származó segélyek összegének növekedése könnyített adósságterheiken. De senki sincs meggyőződve arról, hogy már megoldódott volna a külföldi kölcsönök problémája. A bankárok tisztában vannak azzal, hogy a kamatlábak esetleges újabb felívelése vagy egy amerikai recesszió ismét felszíthatja az adósságproblémákat.

(Az amerikai hetilap 1984. december 3-i számából)

Rinascita

G. B. ZORZOLI

A technológiai forradalom kritikája és háttere

A Nyugat fejlett iparú országaiban zajló technológiai forradalom nem csupán azért kihívás a baloldali erők számára, mert megkérdőjelezi a történelem során kialakult foglalkoztatási struktúra tekintélyes részét és ezzel együtt a munka hagyományos szerveződési formáit a gyárakban és hivatalokban, hanem egyszersmind — és elsősorban — azért, mert a technológiai forradalom következtében bonyolultabbá válik a társadalmi és kulturális átalakulás folyamata. Először az alapvető kérdésre kell megkeresnünk a megfelelő választ: vajon miként határozhatjuk meg a technológiai — és még inkább a szervezési-irányítási — újítások gyors ütemű és tömeges terjedésének okait, strukturális gyökereit? Nem meggyőző azoknak a válasza, akik pusztán — vagy főleg — a tőkések hagyományos reakcióját látják mindebben, a hatvanas és hetvenes években lezajlott munkásküzdelmek és az elért vívmányok visszahatásának klasszikus modellje szerint. Végtére is, az újítások e hulláma a Csendes-óceán térségéből indult el, például Japánból, illetve olyan övezetekből, mint az Egyesült Államok nyugati partvidéke, ahol munkásküzdelmekről szinte egyáltalán nem beszélhetünk, vagy legalábbis e küzdelmek strukturális következményei jelentéktelenek voltak; ugyanakkor az újítások hulláma éppen ott késlekedik (Európában), ahol a dolgozók fontos vívmányokat harcoltak ki. Vajon igazuk lehet-e azoknak, akik — részint a baloldalon — egyfajta technológiai determinizmust képviselnek ebben a történelmi szakaszban, a hosszú hullámok Kondratyev-féle elméletével* igazolva álláspontjukat?

A termelékenység válsága a hetvenes években

A tények dinamizmusához valószínűleg az a válasz áll a legközelebb, amely abból a megállapításból indul ki, hogy a gyárakban, az iparban gyorsult az automatizálás már nem egészen újkeletű folyamata, ám ez a gyorsulás csak néhány — bár igen nagy jelentőségű — termelési szektorban (pl. a gépkocsigyártásban) öltött tömeges méreteket, miközben általánosságban a termelés átszerveződött, részben vagy teljesen függetlenül a technológiai újításoktól (elegendő, ha a decentralizálásra gondolunk). Az igazi újdonságot inkább az a szerep jelenti, amelyet a technológiai forradalom a tercier szektorban kezd betölteni, ahol az automatizálás és informatizálás a termelékenység növekedéséhez vezet — az ipar történelmi fejlődéséhez hasonlóan.

Ezen az alapon feltételezhetjük,

* Kondratyev-válságciklus: Kondratyev elmélete szerint a tőkés világgazdaság fejlődésében egy kb. 50 éves hullám vonul végig. Ezen belül van egy fellendülési szakasz, amikor a visszaesések ritkák és gyengék. Az ezt követő leszálló ágat krónikus válságok, visszaesések, a gazdasági erőviszonyok módosulásai jellemzik.

hogy a változás uralkodó áramlata a hatvanas és hetvenes években tapasztalt megmerevedés kiküszöbölése felé halad. Kétségkívül ez a helyzet olyan országokban (többek között Olaszországban), ahol a munka mint termelési tényező merevségét csökkenti a gyári (és irodai) automatizálás. Nyilvánvaló, hogy 1973 óta főként Európában és Japánban általánossá vált a felismerés: az energia és szélesebb értelemben a „nyersanyagok" tényezője ugyancsak merevvé válhat a termelésben. Olyan egyensúlyok megteremtésére kell tehát törekedni a termelés és a fogyasztás struktúrájában, amelyek révén csökken a nyersanyagigény (ezt a csökkenést az információtartalom növekedése ellensúlyozza, noha a nyersanyagok szerepét nem közvetlen, gépies módon váltja fel az informatika szerepe). Ugyanilyen követelményeket támasztott szinte mindenütt a „környezeti tényező" bizonyos fokú megmerevedése, miután egyes termelési eljárások katasztrofális, pusztító hatást gyakoroltak, s ennek nyomán tömegessé vált a környezetvédelem szükségességének tudata. A leglényegesebb tényező azonban a fejlett ipari országok általános termelékenységi válsága volt, hiszen a termelékenység növekedése a hetvenes években megállt, ha ugyan nem adta át a helyét a csökkenésnek (pl. az Egyesült Államokban), különféle okok miatt, amelyek között elsősorban azt kell megemlítenünk, hogy a bruttó társadalmi terméken belül megnőtt a szolgáltatási tevékenységek aránya.

A katasztrófa hírnökei

Mint az olasz statisztikai elemzések is mutatják, a második világháború utáni három évtizedben a szolgáltatási szektor termelékenysége gyakorlatilag állandó szinten maradt, sőt talán csökkenő irányzatú volt. Az ipari termeléssel elért értéknövelés viszonylag hosszú ideig módot nyújtott a tercier szektor „eltartására", másfelől a szolgáltatási tevékenységek bővülése, amely természetes folyamat a korszerű társadalomban, alacsony termelékenységi szintje folytán foglalkoztatási lehetőséget adott a másodlagos szektorban felszabaduló, fölöslegessé váló munkaerőnek. Ez a folyamat így „önmagát erősítette" a gazdasági rendszerben (Olaszországban ez igen szembeötlő volt, mivel a jelenség „élősködő" vonásai határozottabban megmutatkoztak, mint másutt): csökkenő termelékenység — a bértömeg növekedése — a javak és szolgáltatások iránti kereslet bővülése — az infláció ütemének gyorsulása — a termelőberuházásokhoz szükséges anyagi erőforrások szűkülése — csökkenő termelékenység és így tovább, a körforgás folytatódik. Ezért jósolgatták sokan a katasztrófát, ezzel érveket és propagandát szállítva a reaganizmus számára, s általánosságban ezért került válságba az a társadalmi kompromisszum, amely gondoskodott az elmúlt évtizedek fejleményeinek irányításáról.

A reaganizmus sikerének okai

A nemzetközi méretű átalakulási folyamat célja e kedvezőtlen hatású körforgás megszakítása, bár kétségtelen, hogy az átalakulás üteme és jellege nem mindenütt egyforma. A „hivatali automatizálás" és szélesebb körben az informatikai és automatizálási technológiák terjedése valójában válasz a tőkés rendszer szerkezetének fejlődésére: nem véletlen, hogy a folyamatban a Nyugat országai játsszák a vezető szerepet. A változásból két alapvető irányzat ered:

— ahhoz, hogy meg lehessen szakítani a fentebb vázolt „körforgást", mint a továbbiakban látni fogjuk, szükség van az erőforrások másféle elosztására, tehát szakítani kell a múlttal (az eddig kialakult érdekviszonyokkal is), ami elkerülhetetlenül politikai és társadalmi összetűzésekkel jár: a reaganizmus ereje éppen onnan származik, hogy népszerűsíteni tudott és képes volt megvalósítani egy ilyen — bizonyos irányú — szakítási politikát, miközben a baloldal nem tudott hasonló horderejű, alternatív politikával előállni (ennek nyilvánvaló példája a franciaországi fejlődés);

— az átalakulási folyamathoz szükség van néhány olyan technológiai-szervezeti-irányítási újításra,

amely általánosságban sokszorozódásra ösztönzi az újításokat; ezért, ha nem elemezzük a folyamat strukturális gyökereit, megtéveszt bennünket az a látszat, hogy az újítások előidézői maguk a korábbi újítások; ezért látják némelyek elsődleges, objektív, módosíthatatlan tényezőnek az újításokat — noha igaz, hogy e tényező bizonyos fokig önálló (tehát legalább részben szabályozható).

Az újítások folyamatának méreteihez, kiterjedéséhez nemigen férhet kétség. Az Egyesült Államokban foglalkoztatott munkaerőnek immár a fele olyan tevékenységi területeken dolgozik, amelyek kapcsolatban állnak az informatikával.

Az érvényüket vesztett minősítési elvek

A statisztikai besorolás, csoportosítás hagyományos elvei azonban azzal a veszéllyel fenyegetnek, hogy alkalmazásuk eltorzítja a jelenség képét, az új technológiák térhódításával ugyanis, jórészt e technológiák miatt, az ipar területén egyre több az olyan tevékenység, amely a hagyományos csoportosítás szerint a tercier szektorhoz tartozónak minősülhet (kutatás, fejlesztés, programozás, továbbképzés, piackutatás, értékesítés stb.). Mi több, az informatikai technológiák terjedése a jövőben szinte teljesen megfosztja értelmétől az „információkkal kapcsolatos tevékenységet végző dolgozók" meghatározást: elegendő arra gondolnunk, hogy megbízható becslések szerint egy évtized múltán már Olaszországban is a dolgozók 90 százalékának lesz közvetlen vagy közvetett kapcsolata az informatikai technológiákkal.

Ez felhívja figyelmünket az újítási folyamat minőségi újszerűségére: nem pusztán a kiterjedésről van szó, arról a tényről, hogy a folyamat egyaránt érinti az ipart, a mezőgazdaságot és a szolgáltatásokat, hanem arról is, hogy a technológiai újítások bevezetése nyomán az emberi munka új eszközei (számítógép-terminálok, display stb.), a munka szerveződése és a (pl. a karbantartásban is érvényesülő) szakmai követelmények eléggé egységessé, sok szempontból egymástól megkülönböztethetetlenné teszik az ipari és a szolgáltatási tevékenységeket, s a különbségek főleg az irányítási munka síkjára korlátozódnak (ám még ott is a mainál több lesz a közös vonás).

Másrészt, a rugalmasság és a termelési decentralizálódás, amely hozzátartozik az új technológiák térhódításához, a nagy- és kisvállalatok közti különbségek csökkenéséhez vezet. A termelési egységek méretei csökkennek: ami a nagyvállalatokat illeti, a vállalaton belüli tercier szektor tagolja szét a termelést, miközben a kisvállalatok valószínűleg —, hogy biztosítsák fennmaradásukat — kénytelenek lesznek közösen gondoskodni azoknak a termelési szakaszoknak a működéséről, amelyek a nagyvállalatoknál is nagyüzemi jellegűek.

A 2000. év: minden lakásban számítógép?

Az újítási folyamat még a magánfogyasztást sem kerüli el. Amikor a háztartások szintjén várható fejlődés távlatait vizsgáljuk, abból a tényből kell kiindulnunk, hogy a fejlett iparú országokban évente több mint 50 százalékkal nő a személyi számítógépek száma (noha az elmúlt fél évben az ütem kissé lassult). Az Egyesült Államokban már 1983-ban hatmillió személyi számítógép működött. Az ár és a méretek csökkenése (a legolcsóbb személyi számítógépek már csak annyiba vagy még kevesebbe kerülnek, mint egy televízió), valamint a nyolcvanas évek végén várható áttérés a kulturális és különösebb képességeket nem igénylő működtetési rendszerek alkalmazására, igen valószínűvé teszi, hogy 2000-ig a háztartások többségébe eljut a személyi számítógép. Joggal beszélhetünk tehát arról, hogy elterjedt tartós fogyasztási cikké válik a televíziós képernyőhöz kapcsolódó, háztartási informatikai rendszer. Ha pedig ez a rendszer a távközlési hálózathoz is kötődik a számítógépesített telefonterminálokkal, mód nyílik egy sor művelet otthoni végrehajtására (bankügyletek, üzenettovábbítás — elektronikus posta —,

újságok és közlönyök elektronikus továbbítása, adatbankok igénybe vétele és szakmai képzésben való részvétel, vásárlások lebonyolítása stb.). A lakásviszonyok által megszabott korlátok között az otthoni munkavégzésre is jelentős lehetőségek adódnak.

Az emberiség eddigi történelmének utolsó szakaszaiban talán csak egy olyan újítás volt, amely hasonlóan általános hatást gyakorolt a gazdaságra és a társadalomra: az elektromos áram felhasználása. Nem véletlen, hogy a villanyáram is új kulturális és viselkedési modelleket teremtett: a munkaidő és az életmód változásai, tömegtájékoztatási eszközök stb. A mai, új technológiák révén, mint már előre látható, szintén ilyen fejlődésre kell számítanunk: nem a videojátékokra gondolok, hanem a nyelvhasználat és a logika új típusaira, amelyek a személyi számítógépekkel együtt terjednek, különösen a fiatalok körében. Most történik meg első ízben, hogy az információk irányítási folyamatának automatizálása nem csupán a „fizikai javakat" érinti, hanem a „nem fizikai javakat" is; tudás és kultúra kerül a gépekbe, s az automatizálással, a gépek alkalmazása útján már napjainkban létrejönnek rendkívül értékes szellemi termékek, például betegségekről adott diagnózisok vagy a geológiai kutatás fejlődéséhez hozzájáruló eredmények.

Az adatok piaca

Már léteznek olyan vállalatok, amelyek „eladható" formájú ismereteket vásárolnak, hogy beilleszthessék azokat a „mesterséges intelligencia" rendszereibe, sőt olyan vállalatok is, amelyek az adatokat „viszonteladásra" veszik meg és újra értékesítik az informatika piacán. Várható, hogy a kilencvenes évek közepe táján, amikor megjelennek a színen az ötödik nemzedékhez tartozó, „mesterséges értelemmel" ellátott és az emberi nyelv „dekódolására" is képes számítógépek, általánossá válik a tudás és a kultúra kisajátítása. Nem arról van szó, hogy az elavult kultúra és az elavult tudás kerül ki a termelő (és a fogyasztó) ellenőrzése alól, nem egyszerűen a régi típusú kultúra és tudás válik túlhaladottá, hanem a kultúra és a tudás általánosságban, a termelő és a fogyasztó által már nem ellenőrizhető célokat szolgálva beépül a termelési folyamatba. Ebben az értelemben indokolt manapság „technológiai forradalomról" beszélnünk, azaz olyan, globális átalakulási folyamatról, amely gyökeresen megváltoztathatja nem csupán a gazdaság, a termelés összképét, hanem a hatalmi viszonyokat is, és elsősorban ama döntő fontosságú kérdések tartalmát, amelyek meghatározzák a társadalmi tényezők közti erőviszonyokat. Maguk a társadalmi tényezők szintén mélyrehatóan átalakulnak. Az a tény — amelyre napjainkban újra meg újra felhívják a figyelmet, mintha új dologról lenne szó, holott a jelenség tegnap és tegnapelőtt is létezett —, hogy egyre bonyolultabb társadalommá válunk, valószínűleg egy másik, még csak homályosan érzékelt, fel nem ismert folyamatra utal, nevezetesen, hogy gazdasági, társadalmi és kulturális szempontból mind sokrétűbb (mind diverzifikáltabb) társadalom felé haladunk.

A vállalat és a környezet

Már a fentiekben vázolt gondolatok is számos érvet világítanak meg arra vonatkozóan, hogy határozott (és pontos célokat szolgáló) beavatkozás szükséges az újítási folyamatok szabályozására. A gondolatmenetet azonban még ki kell egészítenünk. A vállalatok és általánosságban a vállalkozások világa döntő szerepet játszik az átalakulások folyamatában, okként és okozatként egyaránt megjelenik a színen, ám ez nem terelheti el figyelmünket a „környezeti feltételekről", amelyek nélkülözhetetlenek az újítási folyamat teljes és gyümölcsöző kibontakozásához: az anyagi és nem anyagi természetű infrastruktúra összességéről van szó, amely megfelelő, ösztönző környezetet teremt az átalakulási folyamat kiterjedéséhez. Elegendő emlékeztetnünk az afféle infrastrukturális elemek lényeges szerepére, mint például a szakmai képzés és továbbképzés rendszere vagy a digitális technológián alapuló és a szükséges szolgáltatásokkal kiegészített távközlési hálózat. Nem nélkülözhetők azonban az

olyan beavatkozási formák, amelyek létét a piac mechanizmusai önmagukban nem szavatolják. Ugyanakkor e beavatkozások jelentős pénzügyi erőforrásokat igényelnek, mind az infrastrukturális beruházásokban, mind a gyári automatizálásban és — főként — a tercier szektor újításainak területén. Történelmi távlatban vizsgálva a témát, a tercier szektor beruházásainak szintje sokkal alacsonyabb volt, mint a többi szektorban kimutatható szint: abban az időszakban, amikor egy-egy gyári dolgozóra körülbelül 25 000 dollár beruházási érték jutott, a tercier szektor egy-egy dolgozójára mindössze 2000 dollár. A következő években viszont ez a különbség talán megszűnik, hiszen csaknem bizonyos, hogy a nyolcvanas évtizedben tovább gyorsul a hivatali technológiákba történő beruházások növekedése. A tercier szektor tőkeintenzitása, összekapcsolódva az ipari szektor hasonló irányzatával, a gazdaságnak a maitól lényegesen eltérő elosztásához vezet. Ez a követelmény nem egyszerűsíthető le a „több beruházást, kevesebb fogyasztást" jelszóra, ám elengedhetetlenné teszi a gyökeres változtatásokat a jelenlegi gazdaságpolitikában.

A régi szakmák eltűnése

Minden gazdaságpolitika akkor számíthat támogatásra, ha összeegyeztethető a társadalmi kívánságokkal, elképzelésekkel. Ez az egyik vonása annak az általánosabb problémának, hogy a társadalom elfogadja vagy elutasítsa a közeljövő újításait. Ebből a szemszögből a fentiekben vázolt újítási folyamat legvalószínűbb következményei az alábbiak:

— a munkahelyek számának csökkenése minden tevékenységi területen (a szolgáltatásokban is), amely csökkenés nehezen ellensúlyozható ugyanezen tevékenységek fejlődésével;

— az egyéni ismeretek gyors ütemű elavulása, aminek következményeként eltűnnek a szakemberek régi, hagyományosan fontos típusai;

— többé-kevésbé határozott szakítás egyes régi társadalmi egységekkel (gyár, hivatal), a munkavégzés helyszíneinek szétszóródása, egészen addig hogy széles körűvé válik az otthoni munkavégzés;

— a középfokú képzettségű dolgozók rétegének fokozatos eltűnése (mind a fizikai, mind a szellemi munkában), akiknek tevékenysége előnyösen helyettesíthető a telematikai technológiákkal, számítógépekkel, automatizált gyártási és ellenőrzési eszközökkel.

Ami a legfontosabb jelenséget, tehát az elégséges számú új munkahely megteremtésének nehézségeit illeti, önmagáért beszél a táblázat (ld. 51. o.), amely az Európai Gazdasági Közösség egyik tanulmányából származik, s azt mutatja be, milyen foglalkoztatási lehetőségekre számíthat a közösség tíz országa 1982-től 1995-ig, a közeljövő különösen dinamikus fejlődésű ágazataiban.

Hasonló megállapításokra juthatunk például az újítások egy másik fontos területén, a biotechnológián alapuló termelés vonatkozásában, noha ez igen tőkeintenzív ágazat. Elegendő, ha arra gondolunk, hogy az Egyesült Államokban a biotechnológia mind ez ideig csupán 5000 munkahelyet teremtett. Amennyiben kiterjesztjük az elemzést az új technológiák minden lehetséges alkalmazási területére, az Európai Gazdasági Közösség idézett tanulmánya szerint 1982 és 1995 között 4—5 millió új munkahely létrejöttére számíthatunk. Ez rendkívül kevés, főként ha összevetjük az európai munkanélküliség terjedésének adataival.

Az „amerikai eset" nem ismételhető meg

Kétségtelen, vannak derűlátóbb jóslatok is, amelyek az Egyesült Államokban keletkező új munkahelyek realitásából indulnak ki. Figyelembe véve azonban az Egyesült Államok helyzetének sajátosságait (csupán az egyik példa a dollár felértékelése, miközben ismerjük az Egyesült Államok példátlan méretű költségvetési deficitjéről és külkereskedelmi mérleghiányáról tanúskodó adatokat), valamint a vezető pozíciót, amely nem pusztán az újítási folyamat gyors kibontakozásával magyarázható, hanem a (polgári és ka-

Új munkahelyek teremtésének lehetőségei az Európai Gazdasági Közösségben (1982–1995)

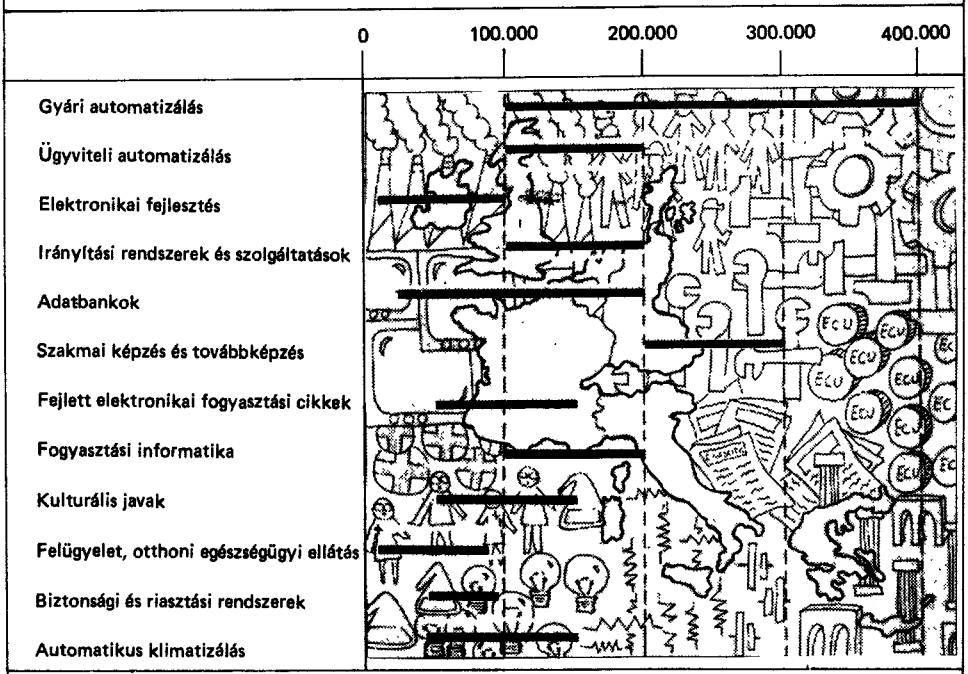

(A vastag vonalak eleje a munkahelyek számát jelzi 1982-ben, a vége pedig az 1995-ben várható számot.)

tonai) piac méreteivel is, ahol az amerikai vállalatok kezdettől fogva kifejthetik tevékenységüket, a foglalkoztatásban tapasztalható eddigi, kedvező hatások másutt aligha érhetők el.

Mégha az új munkahelyek megteremtésének legbiztatóbb előrejelzéseit vesszük is alapul, mindenképpen fel kell tennünk a kérdést, mi lehet az újítási folyamat negatív következményeire a társadalmi szempontból elfogadható válasz, amely a politikai és társadalmi ellenőrzés megfelelő cselekvésében fejeződhetne ki: például a munkaidő és a nem munkával töltött idő újraelosztása, összhangban a foglalkoztatási lehetőségekkel és a művelődés, valamint a szakképzés követelményeivel; a társadalmi szerveződés (így többek közt a területi szerveződés) módosítása, új formái; a technológiai és szervezeti átalakulások leglényegesebb vonásainak megértésére és felhasználására való képesség terjesztése stb.

Meg kell tehát szabadulnunk attól az illúziótól, hogy a feladat pusztán az „erőltetett menetben" haladás, a közelítés a miénknél fejlettebb technológiai szintekhez. Japán példája is megerősíti azt a nézetet, hogy nem ábrándozhatunk ilyen egyszerű megoldásról, hiszen ott a sikernek fontos előfeltétele volt ama fejlesztési út meglelése, amely ötvözi és egymás támogatására használja fel egyfelől az új technológiákat, másfelől a hagyományos kultúrát és társadalmi szerveződést. Japán egyre kevésbé tűnik az amerikai modell utánzójának.

A nemzeti történelem súlya

Másrészt, a japán siker nem utolsósorban annak a képességnek köszönhető, amellyel meghonosították a legkorszerűbb technológiát a nagymértékben még feudális jellegű társadalmi modell körülményei közepette. Ez bizonyosan nem kívánatos megoldás.

Ám az, hogy számot vetünk saját történelmünkkel (vagy általában az európai történelemmel), nem válhat „nagytakarítássá", a múlt minden maradványának felszámolásává. Éppen, mivel az újítások nem kizárólag technológiai természetűek, hanem hatást gyakorolnak az egész termelési rendszerre, a szolgáltatásokra, a politikai-társadalmi és területi szerveződésre, vagy hajlandóak vagyunk figyelembe venni az adott ország történelmét és realitásait, e feltételek között keresve a megfelelő megoldásokat, vagy elkerülhetetlen lesz a reakció, a teljes visszautasítás.

Összegezve: az eredeti megoldások kutatása, olyan megoldásoké, amelyek felhasználnak minden más tapasztalatot, de a fejlesztésben nem szorítkoznak idegen eljárások másolására, korántsem meddő tevékenység, egyáltalán nem a kommunisták „különcködése", „retrográd rögeszméje", ellenkezőleg, az egyetlen út a feltétlenül nehéz és semmiképpen nem fájdalommentes átalakulási folyamat lehető legjobb megvalósítása felé.

A nyolcvanas és kilencvenes években ez a folyamat szükségszerűen súlyos társadalmi hatásokkal jár. A baloldalnak foglalkoznia kell ezzel a problémával, pozitív választ adva azon ellentmondásokra, amelyek forrása az egyik oldalon a „sorozatban gyártott" individualizmus társadalma felé mutató irányzat, a másikon viszont az új technológiákban rejlő kedvező lehetőség, a valódi autonómia, alkotókészség, önkifejezési esélyek fejlődésének lehetősége.

Elkerülhetetlen-e a csendes-óceáni térség hegemóniája?

Csak az európai keretek garantálhatják, hogy az újításokkal kapcsolatos politika valóban, politikai szempontból is újító jellegű legyen. Rendkívül fontosak, talán döntőek lesznek ebben a vonatkozásban a szükségszerű internacionalizálódási folyamat módjai és eszközei: az elmúlt két évben az európai vállalatok a külföldi szerződések 84 százalékát kötötték meg amerikai vagy japán partnerekkel, és csak 16 százalékát európaiakkal. Ha az óvilág ezen az úton halad tovább — ami az Európai Gazdasági Közösség megfelelő politikájának hiánya miatt jelenleg elkerülhetetlen —, akkor nem pusztán a csendes-óceáni térség technológiai és gazdasági hegemóniája erősödik meg, hanem az a folyamat is, amely az eddig uralkodó politikai irányzatok és ideológiák ellenőrzése alatt fogja össze az átalakulásokat. Ez kedvezőtlen következményeket von maga után, egyrészt politikai és társadalmi vonatkozásban, másrészt az újítási folyamat behatolásának és meghonosodásának üteme szempontjából, tekintettel arra, hogy a társadalmi közmegegyezés hiánya miatt elkerülhetetlen a változásokkal szembeni ellenállás. Így tovább terjed a válság, tovább nő a technológiai távolság a Csendes-óceán térségétől, s végső soron súlyosbodnak a foglalkoztatási problémák.

Veszélyes ábránd tehát, hogy elegendő felugrani a vonatra, amelyet az amerikai és japán mozdony húz maga után. Mégis igen elterjedt ez az illúzió — a baloldalon is.

(Az olasz hetilap 1984. október 27-i számából)

new left review

JAMES PETRAS

A dél-európai szocialista pártok

SIKER ÉS HANYATLÁS

(RÖVIDÍTVE)

A dél-európai szocialista pártok kormányra kerülése éppoly hirtelen és drámai volt, mint azt követő elfordulásuk a szociális jóléti politikától. (E cikk nem foglalkozik Görögországgal, mivel ott mások az összefüggések.) A dél-európai szocialista pártok felemelkedése előtti arculata a fiatalos radikalizmus volt. Szemben az észak- és közép-európai szocialista pártokkal, úgy tűnt, e pártok olyan új harci terepet és perspektívákat nyitnak, amelyek túllépnek a jóléti államon. A dél-európai szocialista pártok valóban „túlléptek" a jóléti államon — vissza egyfajta ortodox liberális piacgazdaság felé, ami még a legjobboldalibb észak-európai szociáldemokratákat is meglepte. Fölmerül a kérdés, mi okozza e hatalmas eltérést a választás előtti „radikalizmus"-kép és a választás utáni konformitás között. A kép lényegében több tényezőn alapult: 1. a dél-európai politikára jellemző radikális beszédstílus; 2. a radikális jobboldali környezet; 3. a „történelmi emlékezet" hiánya; 4. a mély szerkezeti hiányosságokra irányított szűk fókusz és az a — hamis — föltételezés, hogy a történelmi problémák automatikusan kiváltják a társadalmi erők felsorakozását; 5. a szocialista párti vezetés helytelen megítélése, mely vezetés beszél a tömegekkel, de mélyen kötődik az új, fölfelé mozgó technokratákhoz és a hatalom hagyományos birtokosaihoz; 6. annak alábecsülése, milyen mértékben azonosulnak a jelentős pártvezetők az észak-európai szociáldemokrata pártokban levő konzervatív kollégáikkal; 7. annak föl nem ismerése, hogy a kulcsfontosságú pártvezetők elfogadják az Egyesült Államok hegemóniáját. Érdemes röviden tanulmányozni e tényezők mindegyikét.

AZ EUROSZOCIALISTÁK ÁLRADIKALIZMUSA

A választás előtti időszak minden párt számára a választók erőteljes győzködéséé volt — komoly erőfeszítés a szegényebb rétegek tömeges mozgósítására a jobboldal választási erejével szemben. A mozgósítás „populista" stílusát és a szociális javítások abban foglalt ígéretét mindent átfogó légüres formulák fedték. A jelszavak homályosságát azt illetően, hogy melyik osztály érdekeit szolgálnák vagy érintenék hátrányosan, sokan ügyes választási taktikának tekintették.

Az ígéretek homályossága révén a választásokat követően sok szocialista vezető mondhatta, hogy valójában nem ígért semmilyen radikális társadalmi reformot, és így ugyanazt a politikai-gazdasági utat követi, amelyet a választások előtt. Ugyanakkor a kampányok jellege — a zsúfolt terek tömeges izgalma, a vezetők személyére való összpontosítás, az általános jelszavak hangsúlyozása — azt az érzést keltette, hogy „változásra irányuló mozgalmakról" van szó. A dél-európai szocialista pártok alapvető ütőkártyája az volt, hogy a választók többsége mélységesen elvetette az uralmon levő jobboldali rezsimeket. Meglovagolva e népi ellenérzést és ellenségességet a jobboldali uralommal szemben, harsányan tudták támadni ellenfeleiket anélkül, hogy fölfedjék saját konformista gyakorlatukat.

A megfigyelők hibája a dél-európai szocialista pártok föltételezett radikalizmusát illetően egy sor hamis föltevésen alapult. Először is úgy gondolták, hogy a jobboldali tekintélyuralmi hagyományok radikális szélsőbaloldali ellenzéket teremtenek (kölcsönös polarizálódás), miközben azok csak

mérsékelték a hatalmon levő szocialistákat: a félelem a hadseregtől, az egyháztól, a nyugati szövetségesektől, a bankároktól, a gyárosoktól és így tovább a tevékenység fékezőjeként hatott. A rendszerek állandóan ismételgették a „megbékélési politikát", és teljesen bele is mentek abba, idejük nagy részét olyan intézkedések kidolgozására fordítva, amelyekkel biztosíthatják a régi hatalmi központokat arról, hogy elismerik azok hagyományos kiváltságait, előjogait és intézményi hagyományait.

A második hibás föltételezés az volt, hogy a legfelső vezetés mellett hivatalba kerülnek a tömegharcok ama vezetői is, akik megteremtették a választási győzelem alapját. Ez sehol sem történt meg. Azok (a vezetők és követők), akik részt vettek a harcokban, nem részesültek a hatalomból. Ehelyett a párt kevésbé harcos szektorainak képviselői kaptak kulcsfontosságú tárcákat, valamint azok a (tömegmozgalomhoz nem tartozó) „technokraták", akikről föltételezték, hogy jó kapcsolataik vannak mind a helyi üzleti világgal, mind a nemzetközi bankokkal. A harcok és maguk az aktivisták is lényegében a „faltörő kos" szerepét játszották, hogy megnyissák a kaput az új, fölfelé mozgó középosztály előtt.

Hosszú és méltatlan hagyományai voltak már a polgári kormányzatokban való szocialista részvételnek, és még a kevés érdemleges változáshoz vezető szocialista többségű kormányoknak is. Még a közelmúltbeli történelem — a francia szocialisták, főként Guy Mollet kormányának tapasztalata — is bőséges adatot nyújt a szocialista pártok alapvető konformista irányvonalára. A „történelmi emlékezet hiánya" Franciaországban talán azzal magyarázható, hogy a régi szociáldemokrata apparátus át tudta venni az 1968-as tavaszi mozgalom beszédmódját, lelkesedését és a technokraták új nemzedéke általi megújulást és azt be tudta építeni egy új párt keretébe.

A negyedik, amire a radikális déleurópai szocializmus hamis képe épült, az a föltételezés volt, hogy a mély szerkezeti problémák automatikusan radikális választ váltanak ki. Nem vették fontolóra azt az alternatív gondolatot, hogy a szerkezeti gyengeségek a hatalom hagyományos birtokosaihoz való nagyobb kötődés és tőlük való nagyobb függés felé sodorják e rendszereket. A szocialistáknak nem volt politikai akaratuk az államban, a gazdaságban és a társadalomban kialakult kapcsolatok megszakításához. Az utóbbi irányvonal végső soron erőfeszítéseket igényelt volna tömeges mozgósításra az államapparátuson kívül, a belső fejlődésre alapozott gazdasági programokat és a gazdag osztályok gazdasági megfegyelmezését. A szocialisták ezek mindegyikét elvetették: a választások után igyekeztek leszerelni támogatóikat (elaltatni őket), és kizárólag az államapparátusokon keresztül működtek: gazdasági programjaik nagymértékben az IMF, a Világbank és a konzervatív nyugat-európai kormányok receptjeit követték. Figyelemre méltó, hogy a korábbi északi szociáldemokrata pártok jóléti állammodelljét nem tekintették hivatkozási alapnak.

A dél-európai szocialista pártok radikális erejéről kialakult torz képhez hozzájáruló ötödik tényező a vezetők téves megítélése volt. Míg mindegyik vezető valamilyen módon „elment a tömegekhez", politikai és gazdasági koncepcióik és személyi válogatási politikájuk a nem szocialista technokratákhoz kötődtek. Az utóbbiaknak kevés vagy talán semmi tapasztalatuk nem volt az osztályharcban. Elsődleges tapasztalataik és kapcsolataik vagy a nemzetközi tőkével, bankokkal, vállalatokkal és intézményekkel, vagy az ország hagyományos elitintézményeivel és üzleti csoportjaival voltak. Az államapparátusban dolgozó, fölfelé mobil technokraták megragadták a hivatal adta lehetőségeket és mellékjövedelmeket — költségszámlák, utazások stb. —, és közvetítő ügynökké tették magukat az új kormány és a hagyományos hatalmi központok között.

Az utolsó tényező, amely gyengítette a dél-európai szocialista pártok magatartásának megértését, az volt, hogy a pártvezetést nagymértékben befolyásolták és kötötték Észak-Európa régi vágású jobboldali szociáldemokratái. A gazdasági és szervezeti kötelékek mellett kialakult közöttük ideológiai vonzódás is, ami az egyik fő meg-

határozó tényező volt abban, hogy a dél-európai szocialista pártok vezetői hajlandók voltak eltérni a szocialista politikától a belpolitikai fronton, és hidegháborús beszédmódot kezdeni a külpolitikai fronton.

A SZOCIALISTA PÁRTOK ÉS A TŐKÉS SZERKEZETI ÁTALAKÍTÁS

A dél-európai szocialista pártok fő erőfeszítései (jelenlegi szóhasználatukkal) „a kapitalizmus szerkezeti átalakítására", a munka „rugalmasabbá" tételére, az európai (és világ-) piachoz fűződő kapcsolataik erősítésére, valamint a külső finanszírozás és a multinacionális tőke részvételének szélesítésére irányult.

A dél-európai szocialista pártok a kapitalizmus krónikus válsága, valamint a hagyományos politikai erők arra való képtelensége közepette kerültek hatalomra, hogy a tőkés gazdaság gyógyulását lehetővé tevő körülményeket teremtsenek. A jobboldali politikai vezetés szilárdan kötődött olyan növekedési sémához, amely két évtizednyi állandó bővülésből csaknem egy évtizedes stagnálásba ment át. A jobboldal nem tudta meghozni a profitok növelése és a beruházások ösztönzése céljából követelt szigorú intézkedéseket. És a munkásságot sem tudta volna rávenni azok elfogadására. Így a választásokkor annyira sebezhetővé vált, hogy a szocialisták megnyerhették azokat.

Ilyen körülmények között a szocialisták hatalomra kerülésének két funkciója volt: az egyik a válasz a válságnak a munkásosztály életszínvonalára gyakorolt káros hatásaira; a másik, a valódi, pedig kísérlet a tőkefelhalmozás föltételeinek helyreállítására. Ha a szocialisták válaszoltak volna a munkásosztály követeléseire, úgy stratégiai lépést kellett volna tenniük a termelés társadalmasítása felé. A szocialisták viszont olyan eszköz szerepét játszották, amellyel a tőkés termelést át lehet állítani az alacsony jövedelmezőségű területekről a jól jövedelmezőkre. Tulajdonképpen a szocialisták voltak az új tőkefelhalmozási modell megteremtésének motorjai, és így fölvállalták iparágak bezárásának, a foglalkoztatás feletti munkásellenőrzés megszüntetésének, a „munkarugalmasság" megteremtésének terhét. A szocialisták egyoldalú törekvése a tőke e „szerkezeti átalakítására" — amint a felhalmozás új modelljét jellemezték — nem akadályozta meg őket abban, hogy alkalmanként a munka érdekében szóljanak, vagy néhány haladó külpolitikai lépést tegyenek. A pártvezetés és a szocialista kormány számára a munkásosztály támogatásának elvesztése jeladás arra, hogy még inkább jobbra tolódjon a „középosztálybeli" szavazók felé — bár e rétegekben erősen kétséges a kedvező fogadtatás, minthogy a hagyományos jobboldallal kialakult kapcsolatokat nehéz megtörnie egy hanyatló szocialista kormányzatnak.

REAGANOMICS – SZOCIALISTA MÁZZAL

A Mitterrand-kormányzat korábbi szakaszában nagyobb államosítási programot indítottak be — valószínűleg a közös programban vállalt kötelezettségek teljesítéseként, és ez nem tartott sokáig. Valójában a dél-európai szocialista pártok kormányzási sémájának második nagy történelmi irányzata a piaci erők térhódítása, sőt a gazdaság reprivatizálása felé mutató tendencia. Mindinkább távol tartják magukat minden olyan intézkedéstől, amely előmozdítja a tényleges állami beavatkozást a nagyobb méltányosság érdekében. Az új álláspont „a piac fegyelmének" fontosságát, a munkának a piac változó körülményeihez igazítását hangsúlyozza. Ez reaganomics — szocialista mázzal. Az új liberális mozgalom fő célpontjává tette a deficitteremtő állami tulajdonú vállalatokat. Az állam és a piac között a tőkés gazdaságpolitikában meglevő egyenlőtlen kapcsolatokból fakadó súlyos problémák elemzése helyett a szocialisták magukévá tették a szabadpiac dogmáját a régóta állami jellegű tevékenységek magánkézbe adásának megkönnyítése érdekében. A szocialisták történelmi átváltása az újliberális ortodoxiára még inkább jobbra tolta az egész politikai vitát, és olyan helyzetet

teremtett, amelyben a baloldalból csak a „konzervatív" erő maradt a szó általános értelmében — az egyetlen olyan csoport, amely védi a meglevő életszínvonalat, az állami tulajdonú vállalatok fontosságát az ország fejlődése szempontjából.

A dél-európai helyzet három további vonása mindinkább hozzájárul az új felhalmozási modell kidolgozásához: 1. a munkásmozgalom gyengülése a hagyományosan erős területeken; 2. a parlamenten kívüli tevékenység akadályozása; 3. a nemzetközi témák hidegháborús szellemben való kezelése.

A dél-európai szocialista párti kormányzatok alatt a hagyományos háromoldalú (állam—munka—tőke) megközelítést a kollektív tárgyalások megoldásában egy fontos értelemben meghaladták a „végrehajtói" irányelvek javára, ami nagymértékben a munkaadók érdekeinek kedvez. A háromoldalú formulákban megtestesülő együttműködés és konszenzus történelmi öröksége, amely a háború utáni gazdasági expanzió idején alakult ki és a régi fejlődési modellhez kapcsolódott, most mély válságban van. Az ellenzékben levő szocialisták a régi fejlődésmodell keretében igyekeztek a legjobban érvényesíteni a munkásérdekeket; amint a modell válságba került, csökkent a munkások képessége engedmények elérésére. A szocialista politika új hatása a történelmi munkásosztály bázisának gyengítése volt annak reményében, hogy új bázist alakíthatnak ki az új fejlődési modellen belül. A munka korábbi beépítési folyamata a háromoldalú formulában hosszú időszakon át jelentősen gyengítette a szakszervezeti vezetés képességét a bázis mozgósítására. A tagokhoz fűződő közvetlen kapcsolatok helyett az államhoz és a munkaadókhoz horizontálisan kapcsolódó bürokratikus intézmények sűrű hálózata épült a bázis és vezetősége közé. A szocialista szakszervezeti vezetők, mivel nem voltak képesek mozgósítani a tagságot és fő kapcsolataik a párt és állami apparátushoz kötötték őket, nemritkán belenyugodtak az új kormányok legkártékonyabb foglalkoztatási politikájába is. Amint a munkáselbocsátások és üzembezárások folytatódtak, a szocialista szakszervezetek támogatása gyorsan hanyatlott.

Minthogy nem voltak parlamenti vagy szakszervezeti mechanizmusok a nagymérvű létszámcsökkentések korlátozásához, a munkásosztálynak és a szocialista gazdaságpolitika által hátrányosan érintett nem munkásosztálybeli csoportoknak parlamenten kívüli társadalmi és politikai kezdeményezésekhez kellett fordulniok. Országos szervezettség híján mindinkább a harcos, de rövid életű helyi akciók kerültek előtérbe. Még ahol van is országos szervezet, a bezárások elleni tiltakozás nem megfelelő eszköz, amellyel előre lehet vetíteni egy alternatív szocialista programot. Azokban az országokban, ahol a nagymértékű bevándorlómunka jelentős tényező lett a „szerkezeti átalakítás" által érintett iparágakban, a szocialisták általi létszámcsökkentési politika etnikai és faji ellentéteket vált ki. Franciaországban a szocialisták politikája a külföldi születésű munkások kivándorlásának pénzelésére irányul, erősítve így azt az ideológiát, hogy a munkanélküliség az ő jelenlétük következménye. Azzal, hogy az „idegen többletmunkaerőre", nem pedig a munkanélküliséget szülő felhalmozási modell válságára összpontosítanak és ösztönzik a munkásság kivándorlását, a szocialisták megosztani és gyengíteni szeretnék az ellenállást az új felhalmozási modellbe vezető átmenettel szemben.

HIDEGHÁBORÚS „SZOCIALIZMUS"

Végül pedig a szocialisták nemzetközi pozíciói, néhány kivételtől eltekintve, a Reagan-kormányzathoz igazodtak. Elfogadták Reagan kelet—nyugati, kétpólusú, konfrontációs álláspontját. A meghajlás az amerikai hegemónia és pótfegyverkezési program előtt a szociális költségek nagyarányú csökkentését és így a belpolitikai feszültségek növekedését jelenti. A szocialisták olyannyira kötődnek a katonai fölény elérésének reagani dogmájához, hogy a tőke szerkezeti átalakítására irányuló saját erőfeszítéseik gyöngültek.

Belpolitikai és nemzetközi téren egyaránt elvágták a régi kötelékeket a dél-európai szocialista pártok, de nem szereztek semmilyen új támogató

bázist: elnyerték a fontos helyi, valamint nemzetközi pénzügyi és ipari csoportok támogatását, de mind bírálóbb választókörrel kell szembenézniük. A választási megfontolásokon túlmenően azonban megállapítható, hogy a tőke szerkezeti átalakításának politikáját folytatni fogják az őket követő konzervatív kormányok, sokat felhasználva a munkásság elleni korlátozó intézkedésekből, amelyeket a szocialisták kezdeményeztek. E perspektívában a szocialisták fontos „átmeneti" erők, amelyekre szükség van a válságban a felhalmozás hanyatló modelljéről egy új modellre való áttéréshez.

EGYES SZOCIALISTA PÁRTOK TAPASZTALATA

A francia tapasztalat

Európában sehol sem halad előre olyan radikálisan piacorientált formában a kapitalizmus szerkezeti átalakítási folyamata, mint Franciaországban az állami beavatkozás rövid kezdeti szakasza után. Közel 500 000 munkahely fokozatos megszüntetését tervezik a fő ágazatokban, köztük az acél-, szén-, autó-, hajó-, vegyiparban, a nyomdászatban, az olaj- és gépiparban. A tőke szerkezeti átalakítása nemcsak az ipari munkásokat érinti, hanem a földműveseket, a magán-teherautósokat, a közalkalmazottakat, a vasúti dolgozókat és másokat. A szocialista program két további eleme is növeli az elégedetlenséget: a szerkezeti átalakítás a tőke koncentrációjához és centralizációjához vezet az állami és a magánszektorban egyaránt (az iparban, a mezőgazdaságban és a bankszakmában), kiváltva így az egyéni kistermelők és forgalmazók dühét. Másrészt az állam által szorgalmazott „átállítási övezetek" új iparágak megteremtése érdekében fenyegetik a hagyományos ipari térségekben kialakult munkakörülményeket és szakszervezeti jogokat.

A szocialisták áttérése a „korszerűsítésre" a társadalmi támogatás új bázisának kialakítása nélkül politikailag légüres térben ment végbe. A kormány (tévesen) föltételezte, hogy a gazdasági válság gyengíteni fogja a szakszervezetek és a munkásosztály cselekvési erejét; valamint azt, hogy koalíciós partnere, a kommunista párt a szakszervezetek (CGT) révén képes lesz ellenőrzése alá vonni a munkásság mozgolódását; és hogy a szocialista szakszervezetek, a jobboldal visszatérésétől félve, belenyugszanak majd a kormány programjába. E föltételezések egyik tekintetben sem bizonyultak helytállónak. Először is, a szakszervezetek nem képesek ellenőrizni a munkásosztályt, mivel csak a francia cégek 15 százalékában van kollektív bértárgyalás. Másodszor, a munkásokat jobban befolyásolják foglalkoztatási kilátásaik, mint a szocialista vagy a kommunista párt iránti lojalitás. Harmadszor, mivel a kommunista CGT és a szocialista CFDT nem tudott válaszolni a dolgozók követeléseire, tagokat vesztett: a CGT tagsága az 1982-es 2,3 millióról 1984-re 1,5 millióra csökkent; a CFDT választási támogatása pedig az országos társadalombiztosítási választásokon 27 százalékról 18 százalékra esett, és így a harmadik helyre került a jobboldali Force Ouvrière mögött (amely bíráló álláspontjával szerzett hitelt a munkások soraiban).

A Mitterrand által elfogadott piaci modell, a tőke szerkezeti átalakításához nyújtott teljes támogatás új profitlehetőségek megteremtésére, a munkásság és a független termelők rovására, tömeges elforduláshoz vezetett — közvélemény-kutatások szerint szavazataik 50 százalékról 30 százalékra estek. A közvélemény csökkenő támogatása, a munkásság és a független forgalmazók és termelők növekvő tiltakozása és szakítása még azt a kérdést is fölveti, nem kényszerülnek-e a szocialisták idő előtti választásokra.

A spanyol szocializmus és a piaci mágia kutatása

A spanyolországi munkanélküliség a legmagasabbak között van Európában (16 százalék fölött). Bár ez jelentős tényező volt a Spanyol Szocialista Munkáspárt választási kampányában, nem állt kiemelkedő helyen a szocialista kormány programjában. Ellenkezőleg, a nyílt kompetitív piac evangéliumát hirdetve és a nem hatékony vállalatok

bezárására irányuló politikát követve a szocialisták csak súlyosbították a munkanélküliséget. A spanyol szocialisták „szerkezetátalakítási politikája" azt a kétes hírnevet szerezte, hogy elsőként robbantott ki két általános sztrájkot egy hónapon belül két különböző tartományban (az északnyugat-spanyolországi Vigóban és Baszkföldön). Az ipar korszerűsítésének stratégiai célját követve, a közös piaci belépéshez szükséges versenyképesség növelése céljából a González-kormány iparágakat szüntet meg, béreket szorít le, és udvarol a külföldi tőkének. E programhoz igazodva a kormány kiszorította a szakszervezeteket és a szocialista aktivistákat minden gazdasági döntéshozatalból. A szocialista szakszervezeteket még a tömeges elbocsátásokra közvetlenül ható kérdésekről is többnyire csak tájékoztatják, és nem konzultálnak velük a kormánydöntéseket illetően. A spanyol szocialista gazdaságpolitika felülről irányított technokrata tervezést jelent, aminek célja az állam összekapcsolása az iparral. Franciaországtól eltérően Spanyolországban nem volt kezdeti reformizmus, sem pedig törekvés a monopóliumok megfékezésére. Ellenkezőleg, kifejezetten elvetették az államosítást: a szabad vállalkozás és a piac a gazdaságpolitika vezérelveinek státusába emelkedett. Régi európai jobboldali liberális rendszerek módjára a politikai liberalizmust összekapcsolják a gazdasági liberalizmussal. A szocialisták kezdték levetkőzni a Franco-időszak protekcionista-etatista, paternalisztikus ipari és foglalkoztatási gyakorlatának maradványait a piaci hatékonyság nevében a munkásosztály rovására. Igen meglepő lenne, ha a jobboldal nem kovácsolna tőkét az ebből fakadó elégedetlenségből. A kormány aktív volt a francóista államapparátusnak a gazdaságról való leválasztásában, jóval kevesebb sikerrel tisztogatja azonban a politikai és katonai apparátust.

Portugália: a gazdaság javul, csak az emberek élnek rosszabbul

A „legkeserűbb orvosságot" Portugáliában nyelette le választóival a szocialista kormány. A Nemzetközi Valuta Alap előírásait követve a szocialista kormány emelte az árakat, visszafogta az állami beruházásokat, leszorította a béreket, leértékelte a valutát, növelte a kamatlábakat és így tovább. Ennek következtében magasba csapott az infláció, csökkent a dolgozók életszínvonala, a gazdaság hanyatlott, a munkanélküliség pedig növekedett.

Az 1974-es forradalom minden vívmánya megfordulóban van: délen jelentős kisajátított földterületeket visszavettek a parasztoktól, és visszaadtak a földesuraknak, a munkahelyi biztonságot csökkentették „a munka rugalmassága" nevében, államosított iparágakat pedig magánkézbe adtak. A kormány magáévá tette a szabadpiaci doktrínát, a gazdaság privatizálása rohamosan folytatódik. A bankszektoron kívül a biztosítás és számos gyártó ágazat is megnyílik a magántőke előtt.

A forradalom tapasztalata azonban még erősen él: a munkásság még szervezett, az állam központi szerepet játszik a gazdaságban, és e változások megfordításának folyamata még kezdeti szakaszban jár. A külföldi pénzvilág felé nyitás és a munkaköltségek csökkentése lényeges elemei a Soares-stratégiának. Megpróbálja a mérleg nyelvét a magánszektor javára billenteni, és a magánszektoron belül jól jövedelmező területeket kialakítani a tőkés expanzió előmozdítására. Eközben a munka költségei növekszenek, a fejlődéshez szükséges pénzügyi erőforrások azonban gyengén áramlanak. A Renault 1980-as nagyobb beruházásától és a General Motors két üzembe fektetett 50 millió dolláros beruházásától eltekintve a külföldi ipari tőke beáramlása minimális.

Olaszország: Craxi és az újliberalizmus előretörése

Olaszország a látszat ellenére az egyik legstabilabb politikai rendszer Európában. Bár a kabinetek jönnek és mennek, a politikai erők választási egyensúlya változatlan. A polgári társadalomban a tőke és a munka közötti kapcsolatok Craxi kormányra jutásáig intézményesítve voltak. A szakszervezetek a harcok és a szervezkedés révén az ország nagy részében szilárd tala-

jon álltak a politikai alkudozási folyamatban. Ennek következtében a politikai-gazdasági rendszer fenntartott bizonyos egyensúlyt, amelyben a munkásság megtarthatta életszínvonalát a mozgóbérskála (a bérnövekedésnek az infláció 75 százalékához igazítása), a munkahelyeknek a munkaügyi törvények általi védelme és a munkanélkülieknek kiterjedt közmunkákba való felszívása révén. Az olasz gazdaság képessége a bérszintek és a profitok fenntartására a gazdasági expanzión alapult, amelyet nagymértékben a növekvő deficit és külföldi kölcsön fedezett. A gazdasági válság előretörésével az olasz gazdaság stagnált vagy negatív növekedési arányt mutatott három egymás utáni éven át. A kétszámjegyű infláció és a csökkenő termelékenység 1981-től a korporatív jövedelmek 1982-es és 1983-as csökkentéséhez vezetett. Craxi szocialistái a krónikus tőkés stagnálás ilyen körülményei között hozták az első intézkedéseket a munka és a tőke közötti erőegyensúly megtörésére: a kormány 1984-ben a kommunisták vezette CGIL előzetes jóváhagyása nélkül csökkentette a bérindexezést. A bérkiigazítás csökkentése csak 3 százalékpontnyi volt, és a kormány azt ígérte, nem engedi 10 százalék fölé a közhasználati cikkek árnövekedését (fokozva így az állami deficitet). E lépés politikai jelentőségéről írta a londoni *Financial Times*: „Bettino Craxi valami olyat tett, amit eddig egyetlen olasz kormány sem: rendeletileg megváltoztatta a mozgóbérskálát..." A lényeg itt az, hogy a munkásság elleni támadást nyitásként jellemzik a munka, a tőke és az állam közötti új viszony meghatározásához. Craxinak sok súlyos problémával kell szembenéznie a „piacorientáltabb" gazdaság megteremtésében és az állami költségek szerepének és nagyságának csökkentésében — főként mivel saját pártgépezete olyan nagy szerepet játszik az állam patrónusi tevékenységében. Craxi politikája a magánipar versenyképességének növelése felé mutat a bérköltségek csökkentése révén. 1983-ban első ízben nem emelkedtek a reálbérek.

A munkásságra gyakorolt nyomásnak ugyanakkor nem volt hatása a gazdasági növekedésre. A nagy kormánydeficiteket beépítik a kormánykoalíciót fenntartó patronálási politikába: az infláció továbbra is 15 százalékos, és a fiatalok 29,8 százalékos munkanélkülisége a legmagasabb Európában. A Craxi-kormány képességét a tőke szerkezetátalakítására „piacorientáltabb" — és kevésbé „állami" — gazdaság irányában súlyosan korlátozza a kormány erős politikai függősége a felduzzadt államapparátustól és attól, hogy a kormány koalíciós partnereinek igényeit állami pénzekből kell kielégíteni. Míg az összes koalíciós partner egyetérthetne a munkásosztály elleni támadásokban, az állami programok további megnyirbálása konfliktusba kerülhetne az egyes pártok és ügyfeleik partikuláris érdekeivel. Míg mindegyikük egyetérthetne a csökkentésekkel általában, egyikük sem támogatja az állami költségek csökkentését a választókörzetüket érintő területeken. Tekintve a Craxi-kormány politikai sebezhetőségét (a többi szocialista kormányzathoz képest) és az intézményi érdekek szövevényességét, valószínűtlen, hogy képes lesz nagyon messze haladni az újliberális gazdaságpolitika irányában.

KÖVETKEZTETÉS

A nyolcvanas években hatalomra került dél-európai szocialista kormányok lényegesen eltérő jellegűek azoktól, amelyek élén a háború előtti reformista szocialisták vagy akár a háború utáni jólétiállam-párti szociáldemokraták álltak. A háború előtti reformista szocialistáknak még a társadalom szocialista átalakítása volt a végcéljuk, a folyamatot fokozatosan, választási eszközökkel képzelték el, de úgy gondolták, hogy a termelőeszközöket társadalmasítják, a jövedelmeket pedig többé-kevésbé egyenlően osztják majd el. A második világháború után az észak- és közép-európai szocialisták a jóléti állam fogalmával váltották fel a szocialista átalakulását, tevékenységük a szociális szolgáltatások széles körének a tőkés rendszerbe építésére irányult. A radikális egyenlősítés helyett a jóléti államot hirdető szociáldemokraták olyan méltányosabb rendszerről beszéltek, amelyben emelkedik a dolgozók bérrészesülése a gazdasági boomból, és valóban sikerült javíta-

niuk az életszínvonalat és a munkásság részesedését a gazdasági javakból.

A mai dél-európai szocialisták nemcsak elvetették a szocialista célokat, hanem hozzáláttak a jóléti rendszer gyengítéséhez és a szakszervezeti jogok és intézmények aláásásához is a piac, a magánvállalkozás és a „tőke szerkezeti átalakítása" nevében. A múltbeli „reformista szociáldemokraták" és a mai újliberális déli szocialisták programjai közötti éles különbséget megvilágítja, hogy az utóbbiak teljesen figyelmen kívül hagynak olyan alapvető témákat, mint a munkanélküliség. A profithozó beruházás körülményeinek és területeinek visszaállítására tett határozott erőfeszítéseikkel valójában tömeges elbocsátásokat programoztak be számos kulcsfontosságú iparágban. A szocialisták támogatják a munkaadóknak „a munka nagyobb rugalmasságára" irányuló (bércsökkentéseket jelentő) erőfeszítéseit, a kollektív és a társadalombiztosítás elleni támadásokat, a munkahelyek közötti gyorsabb mobilitást és a munkaadók felvételi és elbocsátási jogkörének kisebb szabályozását. Az üzleti élet — és nem a munka — vált ama fő célcsoporttá, ahol a dél-európai szocialisták támogatást keresnek, és az üzleti világ beruházási szükségletei határozzák meg a gazdasági szerkezetátalakítás jellegét és irányát.

Amint a szocialisták bekerültek a tőkeberuházásért, az exportpiacokért és a pénzeszközökért folyó nemzetközi verseny logikájába, mindinkább korlátozni kényszerültek a munkásság szerepét, miközben csökkenteni akarták a munkanélküliséget minden országban. A piac logikájába záródva, félve a tőkeelhelyezés szempontjából versenyképtelenné válástól a szocialisták a munkások erejének vagy a jóléti programoknak minden kiterjesztésében a korszerűsítés akadályát és a tőkemenekülésre való ösztönzést látták.

A jóléti hagyományokkal való szakítás politikai következményei valószínűleg különösen súlyosak lesznek a dél-európai szocialista pártok számára. A népi támogatás már csökken, minthogy a munkásság, parasztság és a bérből élő csoportok fő választóköreire károsan hat a gazdaságpolitika. A szocialistáknak eddig még nem sikerült új támogatóbázist találniuk a régi helyett vagy alternatív témákat (például külpolitikai sikereket) felmutatniuk a közvélemény figyelmének elterelésére a gazdaságtól. A további hanyatlással és a kormány elvesztésével a bal- és jobboldali frakció körében tapasztalható ellenérzés fokozódhat, még megosztottságot is szülhet. A legszembetűnőbb veszteségeket az együttműködő szocialista szakszervezetek és más szervezetek szenvedik majd el, amelyek közvetlenül fogják érezni a kiábrándult támogatók haragját. A politika jobbratolódásának fényében valószínű, hogy a jobboldali ellenzék lesz a szocialisták hanyatlásának fő haszonélvezője. Tekintve továbbá a munkanélküli fiatalok és a fenyegetett kistermelők növekvő számát (ahol erősek a faji és etnikai érzelmek), a szélsőjobboldali csoportok ugyancsak ismét befolyást szereznek majd egyes térségekben és ágazatokban. Hosszú távon azonban a dél-európai szocialista pártok emelkedésének és bukásának legkárosabb következményei a szocialista ideológia leértékelődésében tapasztalhatók.

(Az angol folyóirat 1984. július—augusztusi számából)

A második világháború egyik sorsdöntő eseményéről!

I. N. ZEMSZKOV

A MÁSODIK FRONT DIPLOMÁCIAI TÖRTÉNETE

264 oldal
Ára: 36,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
KÁRPÁTI KÖNYVKIADÓ – UZSGOROD

NSZK: BELPOLITIKAI HELYZETKÉP

DER SPIEGEL

„A Zöldek a valódi ellenzék"

VITAINTERJÚ HEINER GEISSLER, A CDU FŐTITKÁRA ÉS JOSCHKA FISCHER, A ZÖLDEK PARLAMENTI KÉPVISELŐJE KÖZÖTT

(RÖVIDÍTVE)

— Volt egyszer egy Spiegel-interjú, amelyben Gerhardt Baum belügyminiszter vitázott Horst Mahler exterroristával. Két külön világ. Úgy érzi-e Geissler úr, hogy most ön is hasonló cipőben jár?

H. G. — Nem. Igaz — beismerem —, pártomban sokan félnek kapcsolatba kerülni a Zöldekkel. Véleményem szerint indokolatlanul. A Zöldek koncepciója meredeken ellentmond a CDU-énak. Ezt tudomásul kell venni. A szociáldemokraták jelenleg nem annyira érdekesek.

J. F. — Nem beszélhetünk egészen két külön világról. De két különböző politikai kultúráról igen. Minthogy újabban CDU-körökben is illik „komolyan venni" bennünket, talán nem lesz haszontalan egy ilyen vitaféle.

H. G. — Nagyon is híve vagyok, hogy tisztességesen bánjunk egymással. De úgy vélem, hogy a Zöldek alapvetően meg akarják változtatni társadalmi rendszerünket, esetleg államrendünket is. Ezt tényekkel is lehet igazolni . . .

— Az ön párthívei odáig ragadtatják magukat, hogy a Zöldeket hol a kommunistákkal, hol a terroristákkal, hol pedig a nácikkal rokonítják.

H. G. — Egészen másról van szó. Ha következetesen végiggondolnánk és megvalósítanánk a Zöldek koncepcióit, akkor megváltozna az NSZK-ban a társadalmi rend. Fasisztoid-mitikus rituálék kezdődnek: tömegfelvonulások, kórusok, közös éneklés kéz a kézben párbeszéd és vita helyett. Párt helyett mozgalom. A CDU-nak programja van. Az ilyen rituálékról mi inkább lemondunk.

A dolgok érzelmi vágányokon haladnak, ám a demokráciában a problémákat racionális s nem emocionális alapon kell megoldani. Ami a tartalmat illeti, azt azért nem nevezném fasisztoidnak vagy kommunistának. A Zöldek eszméi antiparlamentárisak, például a mostani gazdasági rend és a jogállam ellen irányulnak.

J. F. — Fasisztoid-mitikus — már megint igazi Geissler-féle fogalom. S ráadásul összekever mindent. A közös éneklés, a korálok, a kézfogás — hogy honnan ismerem ezeket a dolgokat? Hát nem a náci pártból. Katolikus neveltetésem emlékei. . . A békemozgalom rituáléit igenis erősen befolyásolja a keresztény kultúra.

H. G. — Nem akarom önt egy kalap alá venni a totalitárius erőkkel. Nekem sem volt semmi közöm a nácikhoz. De a kommunistákhoz sem. Egyiküket sem szerettem soha. Az összeesküvés-elméletek például jellegzetesek voltak a fasizmusra, a nácik szemében a zsidók voltak az összeesküvők. Önök szerint a nagytőke.

J. F. — Ugyan kérem!

H. G. — Csak az önök brosúráiból idézek. Valamiféle elitárius, különleges erkölcs a maguké. Magasabb céljaik érdekében áthágják a törvénye-

ket, ám e magasabb célokat maguk tűzik ki. Igényt tartanak az abszolút igazság ismeretére, antiparlamentáris magatartást tanúsítanak, bírálják a rendszert, rituáléik vannak. Tehát, kedves Fischer úr — vagy ha nem tetszik, hagyja el a „kedvest" —, ezeket a dolgokat alaposan elemezni kellene...

J. F. — Ha azt nézzük, hogy a Zöldek a parlamenti rendszer minden szintjén konstruktív és alkotmányos, változtató szándékkal dolgoznak, mivel más tartalmú elképzeléseik vannak, akkor az antiparlamentarizmus vádja tökéletesen értelmetlen.

H. G. — Elvetik a többségi döntés elvét.

J. F. — Ha ez igaz, forduljon a karlsruhei alkotmánybírósághoz. Nem kell felolvasást tartania a brosúráinkból. Maradjunk csak a gyakorlatnál. Azt állítja, valamiféle összeesküvéselméletet gyártottunk a tőkével kapcsolatban...

H. G. — Ez áll a brosúráikban.

J. F. — És ezt éppen a Flick-botrány után veti a mi szemünkre?! Az ópártok éveken át azt hitték: mindaddig, amíg mi — valamennyien — tartjuk magunkat ahhoz a szabályhoz, hogy nem tesszük közzé a párttámogatási pénzek dolgát, a hajunk szála sem görbülhet.

H. G. — A különbség valóban csak annyi, hogy mi bevalljuk: hiba volt, és nem ismétlődhet meg. Önök ezt mondják: a mi céljaink, abban a formában, ahogy megfogalmazódnak, oly magasztosak, hogy előjogunk a törvények áthágása e célok elérése érdekében. A társadalmi méretű ellenállás — vallják a hesseni Zöldek — szabály- és törvénysértésekből bontakozik ki. Céltudatos szabotázsakciók is elképzelhetők. A hesseni Zöldek programjában ez olvasható: „Az állami intézkedéseknek ellenszegülni nemcsak jogos, hanem szükséges is."

J. F. — Néha valóban az.

H. G. — Pontosan ezt mondták a nácik és a kommunisták is.

J. F. — És Franz Josef Strauss. Annak idején, amikor a kamionosok lezárták a Brenner-hágót... Mégsem jutott senkinek eszébe arról szavalni, hogy kétségbe vonta az alkotmányt. De ha az emberek milliói vonulnak az utcára, mert elborzadnak a nukleáris tömegpusztító eszközök felhalmozásától, ha békés ülősztrájkokkal bénítják meg az utcai forgalmat, köztársaságunkban az „erős kéz" után kiáltanak.

H. G. — Ezek az akciók nem is erőszakmentesek!

J. F. — Természetesen nem! Azt is elárulhatom, miért nem. A cél és az eszköz valóban összefügg. Másrészt azok, akik részt vesznek ezekben az akciókban, vállalják érte a felelősséget is. Azaz, nemritkán bíróság előtt találják magukat...

H. G. — Orwelli fogalomzavar. A kamionosok blokádja ugyanolyan törvényellenes, mintha a parasztok torlaszolják el vontatóikkal az utat előzetes bejelentés nélkül. De azt azért nem gondolhatja, hogy ugyanazon a szinten állnak, mint egy politikai párt, mely a jogsértést alapelvévé emeli. Nem képes meghatározni célokat, s ha azután nem tudja elérni ezeket, nem jelentheti ki, hogy le se köpöm a jogállamot. Összeegyeztethetetlen a demokráciával.

J. F. — Fel sem veti azt a kérdést, milyen szociális okok húzódnak meg egy-egy ilyen törvénysértés mögött, mondjuk a házfoglalás esetében. Abszolút formális fogalmakkal operál.

H. G. — A cél tehát szentesíti az eszközt?

J. F. — Nem! Távolról sem! Az a nagy baj, hogy képtelen meglátni a politikai haladást abban, hogy az emberek vállalják tetteikért a felelősséget. A Zöldek sem a derült égből pottyantak, csak mert felnőtt egy új generáció, mely emocionális lendületet hozott magával, és torkig van a racionalizmussal. E jelenségnek tartalmi okai vannak. Az emberek nem véletlenül csatlakoztak a polgári akciócsoportokhoz.

H. G. — Magam is tagja voltam egy ilyen csoportnak.

J. F. — Hát ez pompás! Akkor én az ön helyében nem érvelnék olyan hülyén, mint ön épp az imént.

H. G. — Álljon meg a menet! Sose jutott eszembe megkérdőjelezni a demokratikus döntési mechanizmusok révén hozott törvényeket. Ez a döntő különbség. Vitatkoznunk az önök céljairól kell...

Önök más társadalmi és gazdasági rendet, végső soron másfajta demokratikus rendet kívánnak. Ha beszélgetésünk során arra az eredményre jutunk, hogy nem ezt akarják, akkor a beszélgetésnek igenis van értelme. S ha azt mondják, igenis ezt akarják, akkor a beszélgetés segít eloszlatni a homályt.

J. F. — Azaz a beszélgetésnek így is, úgy is van értelme.

H. G. — Különben el sem jöttem volna.

— Engedjen meg egy alapvető kérdést, Geissler úr. Mindenkit a jogrend megsértésével, a jogállam elutasításával vádol, aki megsért valamilyen törvényt? Végül is a hagyományos pártok is megsértették a törvényt, mi több, az alkotmányt, amikor nem hozták nyilvánosságra a párttámogatásra befizetett összegeket.

H. G. — Az alkotmányt nem, a párttörvényt, azt igen. Köztünk és a Zöldek között éppen az a különbség, hogy ők az ilyen magatartást jogszerűnek tartják. Én nem tartom annak, amit tettünk.

J. F. — Részt vettem Hausenben egy utcai blokádban, és ezért el fognak ítélni. Akár pénzbüntetést, akár elzárást kapok, kifizetem vagy leülöm. Eleve számoltam vele, mély meggyőződésből cselekedtem.

— Geissler úr, a többségi döntések nem szorulnak legitimációra? Létfontosságú kérdésekben nem kellene megnyerni a lakosság egyetértését, ahogy a Zöldek gondolják?

H. G. — Önöknek természetesen igazuk van, a többség nem tehet meg mindent. Az alkotmányos korlátokat nem hághatja át. Csak azok érvényesek. Természetesen az állam is követhet el jogsértést. De éppen ezért vannak a jogállam intézményei, hogy rendezzék az ilyen ügyeket. Ezért van a bírósági szervezet három szintje...

J. F. — Úgy beszél itt, mint egy tanár állampolgári ismeretek órán, a diákok meg horkolnak...

H. G. — Megbocsásson, nekem ez mindegy. Hogy a fiatalok állampolgári ismeretekből megértenek-e valamit vagy sem, az nem a demokraták meggyőző erejétől függ. Idejön nekem, és azt akarja mondani, hogy a jogállam elve kétségbevonható, csak azért, mert a fiatalok nem fogják fel.

J. F. — Túrót! Nem így értettem.

H. G. — Épp most mondta.

J. F. — A demokrácia nem olyan dolog, amit intézményi szabályok révén lehetne rögzíteni, hanem élettel kell megtölteni. Az intézmények többnyire konzervatívak, tehát a status quót igyekeznek megtartani. A dinamizmusról az állampolgároknak kell gondoskodniuk.

H. G. — ... és a pártoknak.

J. F. — Számomra az első helyen az állampolgárok állnak.

H. G. — A pártok a polgárok maguk választotta politikai szervezetei.

J. F. — Állítom, hogy éppen a fiatal nemzedék viszonyul másként ehhez. Önnek — már életkora folytán is — vannak problémái a nemzetiszocializmussal, az Unióval is, mely a háború után integrálta a barnaingeseket. Micsoda munka volt. Ám a barna örökségért nagy árat kellett fizetniük. Elvesztették miatta az én nemzedékemet.

H. G. — Mennyire téved! A feketék sosem voltak nemzetiszocialisták. A családom fekete volt Hitler és Goebbels idején is, vállalva ennek minden negatív következményét. Nem tudom, mindenki a Zöldekhez csatlakozott volna-e abban a diktatúrában azok közül, akiknek ma oly nagy a szája...

J. F. — Menjünk tovább! Amit nem értek: Hitlert bizonyos urak pénzelték, köztük Flick, ugyanaz a név, aki ma a demokratikus pártokat pénzeli; és ne feledjük, mekkora profitra tett szert a koncentrációs táborok foglyainak kényszermunkájából.

H. G. — Flick valóban pénzelte a nácikat. Elég baj. Ezt azonban a mai demokratikus pártok dolgára átváltani olyan szellemi színvonalról tanúsko-

dik, mintha valaki azt mondaná, hogy Fischer képviselő úr [Frankfurt] nem mehet az autópályán Darmstadtba, mert azt Adolf Hitler építtette. Szerintem az se valami gusztusos, hogy a békemozgalom tüntetéseit a Német Kommunista Párt olajozza ...

— Úgy látszik, nem tudnak továbbjutni a náci és kommunista párhuzamnál. Hadd tegyünk fel önnek konkrét kérdést, Fischer úr: elfogadja a többségi döntés elvét, például a rakétatelepítés dolgában, vagy nem?

J. F. — Egyelőre el kell fogadnunk. A legjobb esetben konszenzus születhetne, egyébként hatalmi döntés születik. Azaz a döntést végrehajtják. Ezt tapasztaljuk mindenhol, ahol a rakétákat telepítik. Politikai szinten azonban nem engedünk, mindenáron ellentmondunk. Úgy vélem, a demokráciának elég nyíltnak kell lennie, hogy még ilyen törvénysértő kezdeményezéseket is elviseljen és újító, előremutató elemként fogadjon be. Ez alapvető különbség kettőnk között, szerintem.

— Talán megállapítható egy másik közös vonás is: mindkét fél áthágta a törvény szabta kereteket. A Zöldek az erőszak kérdésében, a hagyományos pártok az adományok dolgában.

H. G. — Nos, ha az ilyesmi elvileg — hogy úgy mondjuk, rendszerimmanens módon — alkotórésze valamely párt politikájának, csak a jogállam elvetésének nevezhető. Következményei súlyosak: a jóléti állam előfeltétele ugyanis a jogállam. Ha a jogállam nem működik, annak csak a szociális téren gyengébbek, az elesettek látnák kárát. De hiszen a jobboldali radikalizmus erre szolgáltatott már példát.

... Szerintem amit önök akarnak, az NSZK politikai semlegesítése felé mutat, annak minden kiszámíthatatlanságával együtt, de a NATO nyújtotta védelem nélkül. Egyszer megalázkodási mentalitásnak neveztem ezt.

J. F. — Geissler úr, ha „megalázkodásról" beszél, akkor én azt mondom, megalázkodni egy ember alázkodott meg: Helmut Kohl, amikor kijelentette, meg tudja erősíteni az NSZK pozícióját, amennyiben mindent megtesz, amit az amerikaiak mondanak. Már nem is felegyenesedve jár, hanem négykézláb.

H. G. — Ez az érvelés, ez ... áruló! A kancellár és a kormány csak hű szövetségesi magatartást tanúsít, ennyi az egész! És nekünk lett igazunk. Íme, az amerikaiak és a szovjetek visszatalálnak a leszerelési tárgyalásokhoz, és a háborútól való félelem csökken.

— Úgy vélem, e tekintetben a véleményünk eléggé eltérő. Nézzük talán a gazdaságpolitikát. Amit a Zöldek írtak erről — mondja a kritika — kilépés az ipari társadalomból, maga a tömeges munkanélküliség.

J. F. — Ezt veti a szemünkre a CDU, s Geissler úr már megint valamilyen okos brosúrában lapozgat. Emlékszem, annak idején, a hetvenes évek végén, amikor a parlamenten kívüli ellenzék százezreket mozgósított az atomerőművek ellen, azt állították: az NSZK-ban kialszanak a fények, ha az atomerőműveket nem kapcsolják be a hálózatba. Azon gúnyolódtak, hogy a tiltakozók visszakívánkoznak a kőkorba; ezekkel a gyerekekkel semmit sem lehet kezdeni. Ha győznek, akkor mammutcsonttal verhetjük be egymás koponyáját és medvebőrbe burkolózhatunk. Ha megnézzük az akkori prognózisokat, a gazdasági és ökológiai érveket, íme bebizonyosodik, hogy az ellenzéknek igaza volt.

H. G. — Ezt vitatnám.

J. F. — Csodáltam is volna, ha nem vitatná ...

Természetesen azt akarjuk, hogy az ipari társadalmat ökológiai szempontok szerint alakítsák át. Csak egyetlen példát neveznék meg. Hamburg, dioxin-hegy. A méregtermelő szemétlerakó telepek ügyére csak most derült fény.

H. G. — Világos, hogy konkrét lépéseket teszünk az ilyen gondok megoldására.

J. F. — Be kell állítaniuk a szövetségi kormány költségvetésébe, azaz: pénzt kell folyósítani e célra.

H. G. — Ebben legalább tökéletesen egyetértünk. Csakhogy Hessenben például egészen másképpen kellene megoldani a szemétkezelés kérdését.

J. F. — Éppen ezen igyekszünk!

H. G. — Akkor hadd mondjak valamit: a frankfurtiak most ott üldögélnek egymillió tonna szemét tetején, mivel nem építhetnek szemétégető művet...

J. F. — Igen, a dioxin-gázok miatt...

H. G. — Hova hordja el a szemetet? Öt lerakóhelyet jelöltek ki, de ezek közül egyiket sem szabad használni. A Hoechst-művek különleges hulladékát tilos elszállítani. Nincs is koncepciójuk!

J. F. — Tökéletes blabla! Látni kell, hogy ez egyre inkább társadalmi problémává válik. Nem állíthatja senki, hogy Hessenben a szemét miatt kitör a szükségállapot. Természetesen tudjuk, hogy a Hoechst-műveket nem lehet egyszerűen bezárni vagy elszigetelni a külvilágtól. De az sem megy, hogy a mérgező anyagokat egyszerűen kiöntsék a szeméttelepeken, s azok bejuthassanak a talajvízbe, majd tíz év múlva valaki megállapítsa, mindjárt robban az időzített bomba. Bűnt követnénk el a jövendő nemzedékek ellen.

H. G. — Önök arról beszélnek, ami nem történhet meg; vegytiszta blokádpolitikát folytatnak.

J. F. — A mérgező hulladékoknak magasan fekvő telepek kellenek, ahova nem juthat fel a talajvíz, a háztartási szemetet külön kell tárolni, és amit lehet, újra kell hasznosítani.

H. G. — A hesseniek pedig más tartományokban házalnak, hadd rakják le ott a szemetüket. Ez a helyzet.

Szerintem egyszerűen nincs egységes gazdaságpolitikai koncepciójuk. Tesznek például szociálpolitikai javaslatokat: valósítsák meg a végzett munkától független minimális jövedelem elvét. Csak a minimálnyugdíj (1200 márka) 200 milliárd márkába kerül. A nyugdíjkorhatár leszállítása 55 évre 30 milliárd márka. S folytathatnám a végtelenségig.

Csak azt kérdem: miből akarják fizetni ezeket a szociális fantazmagóriákat, ha ugyanakkor a nullanövekedés mellett törnek lándzsát, ha meg akarják szüntetni a Német Szövetségi Köztársaság exportorientációját? Minden harmadik munkahely az exporttól függ. E belső ellentmondások célja — feltételezem —, hogy ezt a társadalmi rendszert lehetetlenné tegyék.

J. F. — Ha valóban olyan erősek volnának, hogy lehetetlenné tehetnénk e társadalmat, akkor mindent újra végig kellene gondolnom... Az előrehozott választások nyomása alatt kidolgoztunk egy programadó dokumentumot, amelyben azonban még sok a belső ellentmondás — a Zöldek is ebben a szellemben vitatják. A parlamenti frakció szintjén most éppen a legfontosabb feladat e program továbbfejlesztése nemcsak a Bundestag számára. Vettem a fáradságot és kiválasztottam belőle aktuális javaslatainkat. Ebből látható, hogy a szegénység ellen dolgoztunk ki programot több mint 15 milliárd márkás nagyságrendben...

H. G. — Ez is hozzájön az előbbiekhez.

J. F. — Hadd magyarázzam meg, miből javasoljuk fedezni. Szerintünk 1985 és 1990 között a fegyverkezési kiadásokból törölni lehet 15 milliárd márkát, a Rajna—Majna—Duna-csatorna költségvetéséből 2,8 milliárdot. Az autópálya-építkezések és -bővítések azonnali leállítását követeljük, szerintem alapos okkal, ez önmagában 30 milliárd, a dúsítómű 2,7 milliárd...

H. G. — S mindezt nullanövekedés mellett.

J. F. — Törlésekről és újraelosztásról beszélek. Ha mi dönthetnénk költségvetési kérdésekben, akkor elsősorban a szegénység ellen indítanánk programot. Másodszor a környezet méregtelenítésével törődnénk. Ez alapvető. Az önök 1984-es költségvetésében a környezeti célokra 0,4 százalékot irányoztak elő, ahogy utánaszámoltunk. És még önök keseregnek az erdők pusztulásán!

Ugyanakkor tudják, hogy a talaj, a vizek méregtelenítése a következő évtized drámai feladata. Konkrét javaslatokat tettünk arra is, miként kellene átalakítani a költségvetést a pazarló tervcélok rovására, amelyeket értelmetleneknek tartunk. Ilyenek például: a részecskegyorsító, a nagy hőmérsék-

letű tóriumreaktor, a légibusz és az egész kábelesítési program...

H. G. — Ha e programokat törölni akarják, ismert úton járnak, nevezetesen az NSZK-t el akarják zárni a modern fejlődéstől. Ami a szegénységet illeti, erről nem kell kiselőadást tartania nekem. Ha egyszer majd az egyik legnagyobb társadalmi igazságtalanságot, az állam eladósodását megszüntetjük, elmondhatjuk, hogy cselekedtünk is valamit a jóléti államért. Akkor újra tehetünk is valamit a minőségi szociálpolitikáért. Én is híve vagyok a környezetvédelmi célú beruházásoknak. Csakhogy ezeket meg kell fizetni, ehhez pedig adókra van szükség. S honnan vegyük? Nullanövekedés esetén sehonnan: vállalkozni kell, termelni kell!...

J. F. — A környezetvédelmi beruházások növekedését szeretném. Az ökológiailag produktív beruházások munkaalkalmat is teremtenek.

H. G. — Fedezni is kell őket valamiből.

J. F. — Jó, legyen, mondjuk, méregadó. Ez olyan pénz, amit beruházásokra lehet fordítani.

H. G. — A méregadót is ki kell gazdálkodni valamiből. Árutermelő vállalatok kellenek, az árukat pedig el kell adni.

J. F. — De hisz' ezt nem vitatom. Csak nagy különbség, hogy tankot vagy szennyvíztisztítót gyártok-e. Lehet, hogy népgazdaságilag édesmindegy, sőt a páncélosokat talán könnyebb is eladni.

H. G. — Beszéljünk csak az autókról, amelyeket eladunk. Népgazdaságunk termékeinek egyharmada külföldre megy. Ön szerint el kell fordulni az exporttól, a nullanövekedés a cél. Hát miből fedezzük egyidejűleg a szociális segélyeket, a környezetvédelmi beruházásokat, a fejlesztéspolitikai kiadásokat?

J. F. — Emlékszem még azokra az időkre, amikor a kancellár és a gazdasági miniszer előszeretettel utazott a harmadik világba, hogy ott fregattokat, tengeralattjárókat és atomerőműveket adjon el. S az önök kancellárja Kínában is járt. Ott is atomerőműveket szeretne eladni, azaz a harmadik világot fegyverrel és technológiával teletömni, amivel ott nem tudnak kezdeni semmit.

H. G. — Lámcsak, Joschka Fischer jobban tudja, mit akarnak a kínaiak, mint a kínai miniszterelnök. Fischer mint a nemzet sok válságot megért tanár ura. Csak ne térjen el! Mi a helyzet a nullanövekedéssel?

J. F. — Számolja csak ki ökológiailag, mit jelent az ön növekedéselmélete. Feltettük kormányuknak a kérdést: mi az autóközlekedés ökológiai ára? Válasz: erről nincs adatunk.

— Ha jól értjük, Fischer úr, nincs semmi kifogása a növekedés ellen, csak nem mindegy, mi növekszik.

J. F. — A kérdés, mekkora mennyiségi növekedés válik a hasznunkra.

H. G. — Csak azt kérem, ezt ne ön írja elő.

J. F. — Dehogy. Politikailag kell megvitatnunk ezt a kérdést.

H. G. — Hadd döntsék el az emberek.

J. F. — Ebben ön dönt, én döntök és a többi érdekelt — semmiképpen az ipar egymaga.

H. G. — Döntsenek az emberek. Mindenképpen olyan termékeket kell előállítani a Német Szövetségi Köztársaságban, amelyeket el is lehet adni. Különben nincs miből fedezni a környezetvédelmet, a jóléti államot. Így hát végül is egyetértünk — legalábbis remélem —, úgy kell termelnünk, hogy a mérleg egyenlege pozitív legyen.

J. F. — Tiltakozom, méltóságos úr. Csak egy döntő pontot erőltet, a társadalmi össztermék növekményét...

H. G. — ...nem csak azt.

J. F. — Ismert litánia, csakhogy mindig kifelejti az ökológiai következményeket és azok költségeit. Nézze csak az autóipart. Ebben az ügyben is csak a munkaalkalmakat emlegették érvként, a környezeti költségeket nem.

H. G. — Már megint eltér! Ha csökkenteni akarja a gépkocsikivitelt, például bezárni az Opel-művek rüsselsheimi gyárát, kockára teszi a munkaalkalmakat. Ebben az esetben konkré-

tan meg kell mondania, miként akarja megőrizni azokat. Honnan vegyen pénzt Rüsselsheim városa a környezetvédelmi tervek megvalósítására? Elmarad a termelési adó, a jövedelemadó. Gazdaságpolitikai elképzeléseiktől az ember haja egyszerűen az égnek áll...

J. F. — Igaz, ez az egyik legnehezebb kérdés, de a termékstruktúra-átalakítás elkerülhetetlen.

— *Nem volna tanácsos beismerni, Fischer úr, hogy elképzeléseik megvalósításakor gyakorlati nehézségek támadhatnak? A Zöldek egyáltalán nem szeretnének olyan párttá válni, mint a többi a kész koncepciójukkal.*

J. F. — Így van, ezt bármikor aláírom. Ebben az egész gazdaságpolitikai vitában csak az dühít, hogy az igazi problémákról egyáltalán nem beszélünk, például arról, hogy az erdőpusztulás elleni küzdelem költségei már most 50—100 milliárd márkára rúgnak, s hogy ezt az összeget valahol másutt, valamiképp fel kell szabadítani, hogy az erdők pusztulása minőségileg más életfeltételeket idéz elő az NSZK-ban. Nyíltan megmondom: a Zöldeknek természetesen nincs kész koncepciójuk. Nagyon sok hagyományos elem is van programjukban. Azaz olyan eszközökhöz nyúlnak, amelyek rendelkezésükre állnak ellenzéki gazdasági pozíciójukban. Bosszant, hogy ennyire görcsösen kapaszkodunk a nullanövekedésbe.

H. G. — Lámcsak: ökomarxista fundamentalista álláspont. Úgy látszik, a Zöldek féllábbal még ma is a múlt században állnak. Túl sok a romantika.

J. F. — Természetesen romantikusak vagyunk, és maradunk is. Ha azt nézzük, milyen dögletes az egész politika és a fennen hirdetett, gyakran lélektelen racionalizmus, ha Geissler úr az emberben rejlő romantikát emóciós pályává degradálja, hát erre csak azt mondom: igenis romantikusak vagyunk, és azok is szeretnénk maradni.

És engedtessék még egy szó az ökomarxista fundamentalizmusról. Pártbeli barátaim hevesen tiltakoznak majd amiatt, hogy fundamentalistának nevez.

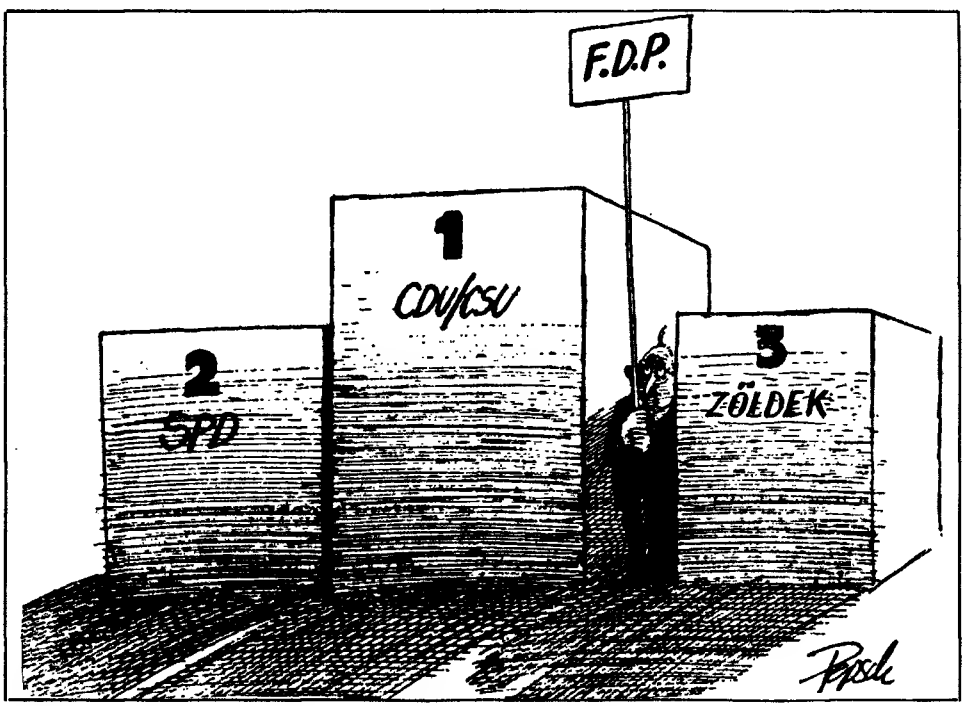

Der Spiegel

Alig észrevehetően

H. G. — Jól van, jól van . . . Ön tehát a nagy magányos, nem is a Zöldek közül való . . .

J. F. — Megmondom egész őszintén: előfordul, hogy összekülönbözöm valamelyik pártbeli barátommal. Nálunk a viták nyíltak. Csak azt kívánom — bármennyire megerősödnek is a Zöldek —, sose fajuljunk addig, hogy átvegyük a zárt ajtók kultúráját.

— *Geissler úr, önnek és a többi pártnak talán éppen az okozza a legnagyobb gondot, hogy kiérleletlen, nem ortodox, merőben más konkurrenciával találják szemben magukat, s a régi mércével akarják mérni őket?*

H. G. — Nem így látom. A Zöldek kiindulása helyes volt — ehhez kétség sem férhet —, nevezetesen az ökológia. Itt nagy érdemeket szereztek.

J. F. — Akkor hát legközelebb érdemrend is jár nekünk.

H. G. — Bírálatom a gazdasági és társadalmi rend alapvető változtatásának célkitűzésére vonatkozik, arra, ahogy a Zöldek viszonyulnak a parlamentáris rendszerhez, a jogállamhoz, a szabad nyugati világgal vállalt szövetséghez. Ebből az alapkoncepcióból fakadóan tulajdonképpen a Zöldek képviselik az igazi ellenzéket az NSZK-ban, a szociáldemokraták csak a nyomukban loholnak. Ezért is szállok vitába velük.

— *És megérte?*

H. G. — Nekem meg. Szerintem segített tisztázni a dolgokat.

J. F. — Annak idején, amikor bevonultunk Bonnba, nem is gondoltam volna, hogy a Zöldek ilyen sokra viszik — méghozzá két év alatt. De úgy vélem, nagyon szűk a terünk, hogy politikánkat átültethessük a gyakorlatba. E tekintetben sokan illúziókban ringatják magukat közülünk. Ennek a fordítottja pedig, Geissler úr, az ön illúziója, hogy a társadalmi mozgalmak a mélyponton vannak, a Zöldeknek pedig nincs jövője. Ha most esetleg úgy látszik, hogy soraikban káosz van, azt ne csak gyermekbetegségnek fogja fel. Ha ugyanis a mi struktúránkat szembesíti az ópártokéval, sok kétséget egységnek fog látni . . .

H. G. — Hogy egy párt modern-e, van-e jövője, azt ezután is a választók döntik el.

— *Geissler úr, Fischer úr, köszönjük a vitát.*

(A nyugatnémet hetilap 1984. évi 38. számából)

Newsweek
THE INTERNATIONAL NEWSMAGAZINE

THEO SOMMER*

Kettős botrány Nyugat-Németországban

Manapság két dologról lehet hallani Nyugat-Németországban: a haldokló erdőkről és a Flick-botrányról — arról, hogy az ország legendás hírű erdei, amelyek még mindig az összterület egyharmadát borítják, lassan pusztulnak, és arról, hogy a közvélemény egyre jobban elveszti a politikai élet tisztaságába vetett hitét. Mindkét esetben nagyon lassan jutott a közvélemény a tényekhez, de új és egyre nyomasztóbb részletekről értesülhetett szinte mindennap, és így a lehangoltság terjed az országban. A bonni kormány egyikben sem vett tudomást először a tényekről, majd megpróbálta azokat a szőnyeg alá söpörni. Most már csak az a kérdés, mekkora kár érte az ország erdeit és a demokratikus pártpolitika rendszerét, valamint helyrehozható-e a kár?

Az erdők riasztó mértékben és se-

* Theo Sommer a nyugatnémet *Die Zeit* c. hetilap főszerkesztője.

bességgel pusztulnak. Jelenleg már az összes fa 50 százaléka szemmel láthatóan károsodott. A fenyvesek, a bükkösök és a tölgyesek haldokolnak, és lényegében nincsen olyan növényfajta, amelyik valamilyen károsodást nem szenvedett volna. A betegség ma már ijesztő gyorsasággal terjed amiatt, hogy Németországban elképesztő mértékben szennyezett a levegő. A németek ma már mérgező levegőjük megtisztításának technikai és pszichológiai problémáival küszködnek. Szigorúbb ellenőrzést gyakorolni az ipari szennyeződés felett? Vezessenek be általános, 100 kilométeres sebességkorlátozást? A választás nem könnyű. Választani kell a között a két dolog között, ami a német ember számára a legkedvesebb — az erdők és a gépkocsi. Gazdasági és ökológiai szempontokat kell figyelembe venni, de terjed az a mély meggyőződés, hogy valamit tenni kell, méghozzá gyorsan, még akkor is, ha ez mindenkitől áldozatokat követel.

A politikai légkör romlása éppen olyan aggasztó, mint az erdőpusztulás, és a tények még kellemetlenebbek. A korrupció szaga terjeng a levegőben. Ahogyan az adóellenőrök, ügyészek és a parlamenti vizsgáló bizottság egyre mélyebbre ásták magukat és egyre több és több részletet hoztak a felszínre a Flick-konszern — Nyugat-Németország legnagyobb magánkézben levő vállalkozásának — homályos ügyeiről, a közvéleményben úgy vált egyre bizonyosabbá, hogy valami szemmel láthatóan rossz a politikai életben.

A Flick-ügy — így nevezték el Nyugat-Németország háború utáni legnagyobb botrányát — lényege, hogy a társaság nagy befolyással rendelkező politikusokat vesztegetett meg — vagy egyénileg juttatva nekik különböző pénzösszegeket, vagy a pártkasszába fizetve —, hogy így biztosítson magának közel 300 millió dollárnyi adómentességet. Otto Lambsdorffot, az előző gazdasági minisztert, aki az adómentességet garantálta, most januárban korrupció vádjával bíróság elé fogják állítani. De nem Lambsdorff volt az egyetlen, akitől a Flick-konszern politikai előnyöket próbált vásárolni. Informátorok egész hadseregét pénzelte, behálózva az összes hagyományos pártot. Az egykori ellenzéki vezetőnek Rainer Barzelnek is le kellett mondania a Bundestagban betöltött szóvivői posztjáról, amikor azzal vádolták, hogy 565 000 dollárt vett fel az évek folyamán egy névleges tanácsadói állásért. 1963-tól 1967-ig a Flick különböző személyek és intézmények között a jelentések szerint közel 2 millió dollárt osztott szét — felét politikai pártoknak —, és a pénz jelentős hányada úgynevezett fekete számlákról származott.

Rinascita

Trükkbankjegy Barzel fényképével. – „Az adócsaló büntetlen marad, ha abban a helyzetben van, hogy saját magát amnesztiában részesítheti."

De a Flick-botránynak messzebb menő következményei is vannak. A németek most döbbentek rá, ahogyan egyre több részlet került elő, hogy az adózás alóli kibújás, illegális pénzek adományozása és felvétele szövevényesen minden pártot érint, a Zöldeket kivéve, akik túlságosan is újkeletűek a politikai porondon ahhoz, hogy máris megfertőződjenek. Mind a kereszténydemokraták és a szabaddemokraták, mind a szociáldemokraták beszennyezték a kezüket, miközben megpróbálták kielégíteni pártjuk pénzügyi éhségét. Mindannyian pénzt fogadtak el, márkák millióit. Minden párt megalakította a maga frontszervezetét, amelynek az volt a feladata, hogy tisztára mossa a hozzájárulásokat, és így kikerülje az adófizetést. Vezetőik közül soknak be kellett ismernie, hogy időről időre elfogadott készpénzzel teli borítékokat, és hogy megkerülte a törvényeket — vagy kimondva: megsértette azokat. Megsértették az alkotmányt is, amely előírja, hogy a politikai pártoknak nyilvánosságra kell hozniuk jövedelemforrásaikat.

Lehet, hogy ez még nem tekinthető Watergate-botránynak, de a legnagyobb erkölcsi megrázkódtatás, amely az NSZK-t érte a háború vége óta. Szégyenkezve bár, de a politikusok most beismerik rossz cselekedeteiket. A politikai pártok pénzeléséről szóló törvényt már meg is változtatták. Sok német szerint a parlament tagjainak is be kellene számolniuk pénzügyeikről valamilyen formában, és az összes politikai párt ígéretet tett arra, hogy jó útra tér. Ennek ellenére akadnak kétkedők.

A Flick-botrány már most nagy változásokat idézett elő Nyugat-Németország politikai térképén. Most az a kérdés, a nyugatnémet politikusok és politika hírnevén esett foltokat le lehet-e mosni, vagy ha nem, hát csökkenteni a veszteségeket. Az összes hagyományos párt megsínylette az eseményeket. Ellenszenv nyilvánul meg velük szemben, és növekszik a kiábrándultság általában a politikusokban.

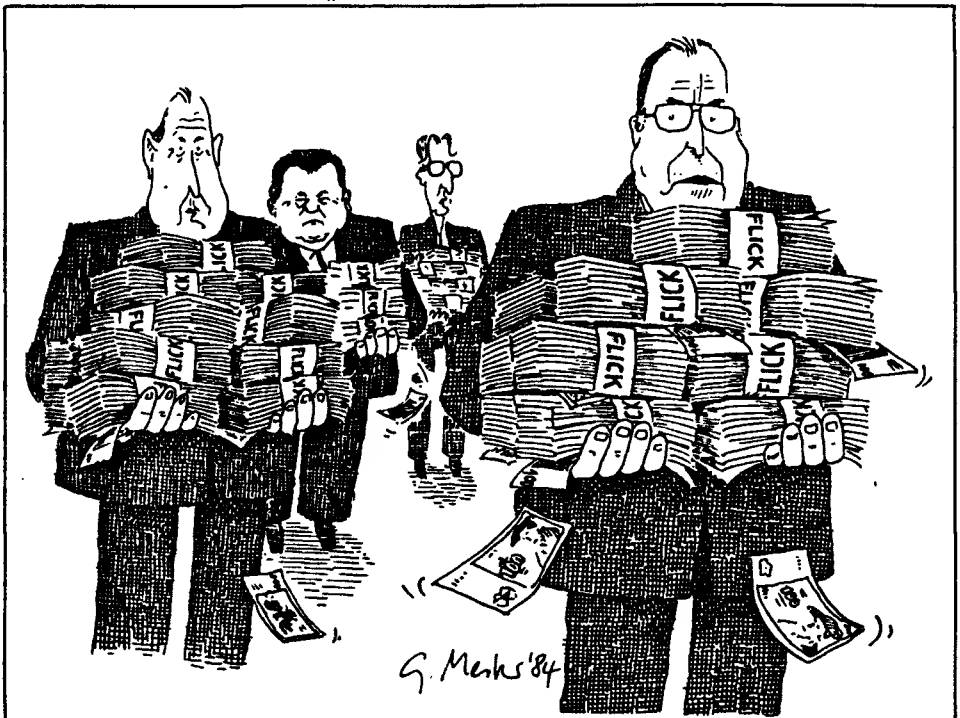

Die Zeit

Az adományozó teljesen szabad kezet adott nekünk a politikai döntéseket illetően

Az erkölcstelenség a politikában és a pénzügyi életben olyan dolog, amelyet a háború utáni németek nem tudnak könnyedén venni. Ahogyan utcáikat is, politikusaikat is tisztán szeretik látni. Így azután nem kell azon csodálkozni, hogy a Zöldek lettek az ügy fő haszonélvezői. Ez a csoport — lényegében egy kaotikus tömeg — környezetvédőkből, a nukleáris energia és az atomfegyverek ellen tiltakozó emberekből, anarchistákból és idealistákból áll. De hiányosságaik eltörpülnek a hagyományos pártok kétes cselekedetei mellett. A szavazók özönlenek hozzájuk, és csak kevesen tekintik őket ma már múló jelenségnek.

Ez persze nem jelenti azt, hogy a bonni kormány egy új weimari köztársaság elé tekint. Nyugat-Németország nem esik darabjaira. Nem fog elszakadni nyugati szövetségeseitől. De az NSZK hagyományos pártjainak és politikusainak be kell bizonyítaniuk, hogy akarják — és meg is tudják — állítani a rothadást. Le kell küzdeniük flegmatikus önelégültségüket. Be kell vallaniuk hibáikat, és meg kell tenniük azokat a rég várt lépéseket, amelyekkel javulást hozhatnak. A Flick-botrány és annak szélesebb vetülete esélyt adott nekik arra, hogy kijavítsák hibáikat és megtisztuljanak.

Talán Kohl kancellár a maga jóindulatú, ám fontoskodó módján el fogja szalasztani vagy meghiúsítani ezt a lehetőséget. Ha ez lesz, akkor úgy tűnik, saját politikai jövője kerül veszélybe. Még pártján belül is lehangoltság uralkodik, egy ki nem elégített vágy a határozott vezetés iránt. Ez az érzés egybevág azzal a széles körű véleménnyel Nyugat-Németországban, hogy az országnak mind morális, mind politikai értelemben érzékenyebb és határozottabb vezetésre van szüksége.

(Az amerikai hetilap 1984. december 10-i számából)

---

stern
magazin

HORST EHMKE

Vége a fordulatnak?

(RÖVIDÍTVE)

A szövetségi kormány helyzetével foglalkozó kommentárok előterében, a Flick-botrány mellett, az FDP szétesése és a Zöldek előretörése áll. Ez érthető. Ha ugyanis az FDP — mint most Észak-Rajna-Vesztfáliában — országosan is az 5 százalékos határ alá esik, úgy vége a Genscher-féle fordulattal létrejött jobboldali koalíciónak és — Kohl kancellárságának is.

A tulajdonképpeni kérdés az, vajon még a következő választások előtt felülkerekednek-e az Unióban azok az erők, amelyek — bármily megfontolásból is, de — lemondanak az FDP-ről.

Az FDP számára ma, a szociálliberális koalíció időszakával szemben, nincs semmiféle koalíciós alternatíva. Politikai létezése nagyrészt az Unió jóakaratán múlik, s ez nemcsak a választási csatározásokra vonatkozik. Egy olyan párt, mint az FDP, amely szavazási manipulációktól és a gyárosok adományaitól függ, nagyon is sebezhető. S ha most még meg is éri támogatni az FDP-t, ez egyre inkább kérdésessé válik.

Az Unió megítélésénél nemcsak az FDP helyzetét és szerepét kell figyelembe venni, hanem azt is, milyen lehetőségei vannak egy esetleges egyedüli kormányalakításnak, vagy egy nagykoalíciónak. Ez főként a gazdasági fejlődéstől és a jövő évi tartománygyűlési választások eredményeitől függ.

Az Unión belüli személyi, tárgyi és programviták már alig kibogozható szövevénnyé váltak. Ha ki akarunk

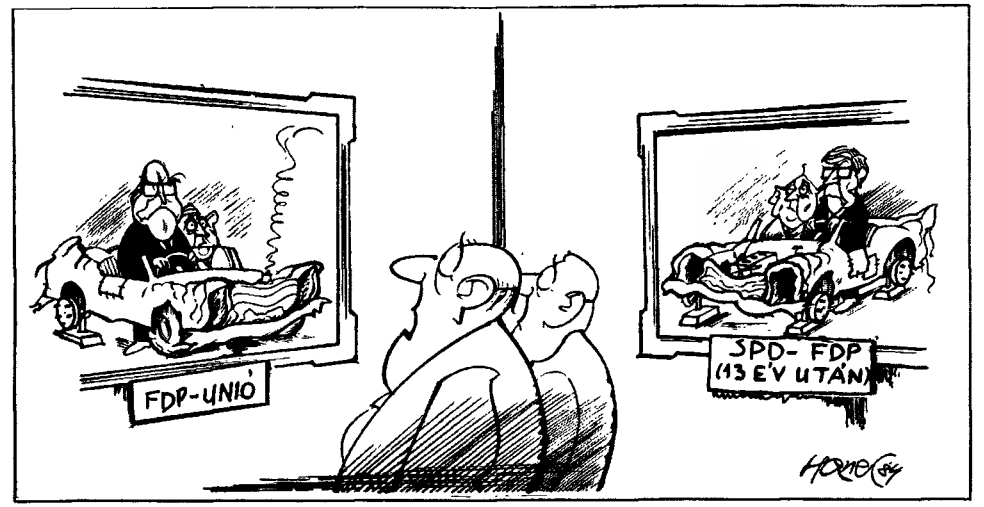

Rheinischer Merkur

„... és mindez alig két év múltán!"

igazodni az Unió helyzetében, vissza kell forgatnunk az uniópártok történetét, hisz ez még ma is meghatározó számukra.

A CDU—CSU mint szocialistaellenes gyűjtőmozgalom, mint polgári „unió" lépett fel. A náci uralom és az összeomlás után, Ludwig Erhard „szociális piacgazdasága" idején a gazdasági felszabadulás érzését és sikerélményét adta. Az pedig természetes, hogy a kezdődő hidegháború idején megerősödő antikommunizmus háttérbe szorította a háború utáni évek antifasiszta programpontjait. A restaurációs korszak mindkét szakasza számottevően befolyásolta az Unió öntudatát.

Ezt a társadalompolitikai irányzatot szilárdította meg Adenauer nyugati integrációs külpolitikája. A hidegháborús külpolitikai antikommunizmus ezzel párhuzamosan megerősítette azt az unióbeli hagyományt, amely szerint a külpolitikai kérdéseket a belső ellenfél elleni ideológiai harc eszközeként vetik be: „A szocializmus minden útja Moszkvába vezet."

A világban azóta sok minden megváltozott, az Unióban semmi alapvető. Ez magyarázza, miért olyan nagy soraikban az ötvenes évek utáni nosztalgia. A kereszténydemokrata kormányzásról a szociáldemokrata kormányzásra való áttérés csak erősítette ezt a nosztalgiát.

Az FDP „pálfordulása" után 1982. október 1-én Helmut Schmidtet Helmut Kohl váltotta fel a kancellári székben. Már a koalíciós tárgyalások idején világossá vált, hogy az unió míg ellenzékben volt, nem dolgozott ki semmiféle programot a minket sújtó problémák megoldására, és hogy Helmut Kohlnak sincs semmilyen elképzelése. A jobboldali koalíció gyakorlati politikáját tehát nem világos politikai elképzelések vezérelték, hanem egyrészt az ötvenes évek iránti nosztalgia, másrészt az Unión és a koalíción belüli mindenkori erőviszonyok alakulása.

Az eredmény: zűrzavar, amelyet — mint azt az Észak-Rajna-Vesztfáliai községi választások példázzák — a kormány propagandája a fellendülésről csak részben ellensúlyoz. A közvélemény, az Unión belül is, kétségeit fejezi ki. Kétségeit a kancellár, kétségeit a politika, az Unió alapvető irányvonala iránt.

Nem kevésbé nyomós érv a kancellár szavai és tettei közötti szakadék. Kohl korábban kérkedve beszélt a „szellemi-erkölcsi megújulásról". Ehelyett a politikai erkölcsök gyors romlását tapasztaljuk, kezdve attól, hogy Lambsdorff vád alá helyezése ellenére is csak sokára vonult vissza, és folytatva az arra irányuló vakmerő kísérlettel, hogy amnesztiában részesítsék az adományokat elfogadókat, majd a

Wörner-ügyön át egészen odáig, hogy Barzel belebonyolódott a Flick-botrányba. Ezek az események nemcsak a tiltakozó mozgalmaknak szolgálnak további állandó támpontul, hanem nyugtalanságot váltanak ki magukban a konzervatív körökben is.

Közvéleményünk érzékenyebb része zavarodottan veszi tudomásul, hogy Kohl még Heiner Geissler álnok rabulisztikájával szemben sem lép fel, aki politikai ellenfeleit „árulóknak" és „tisztességtelen németeknek" nevezi, valamint azt állítja, hogy Auschwitzért a pacifistákat terheli a felelősség.

A külpolitikában a szövetségi kancellár a szociálliberális irányvonal folytatását ígérte. S valószínűleg nemcsak azért, mert tekintettel kellett lennie Genscherre és az FDP-re, hanem azért is, mert számolt külpolitikai szükségleteinkkel, és a saját meggyőződése is erre sarkallta. Az Unió jobboldalán belül azonban — a rakétatelepítések után megkeményedő Kelet—Nyugat-viszony és az USA jobbratolódása által ösztönözve — erősödik a külpolitikai „fordulat" utáni vágy. Kohl nem lép fel ez ellen sem. Nem kifogásolta például a jobbszárny támadásait az új szövetségi elnök ellen.

Keleten, de már Nyugaton is, mind kevésbé bíznak a szövetségi kormányban, külpolitikai tekintélye egyre fogy, s ismét megjátsszák a németellenes kártyát. Az Unióban nincs egyetlen politikus, aki elég erősnek és képesnek bizonyulna véget vetni ennek.

A gazdaság- és szociálpolitikában nem kevésbé nyilvánvaló a szavak és tettek közötti ellentmondás. Kohl az ötvenes évek CDU-politikájából indul ki. A valóságban azonban nem sok maradt az akkori szociális integrációból. A válság legyőzése címén a társadalmi javak újraelosztása folyik alulról felfelé, amelynek áldozatai elsősorban a hátrányos helyzetűek, a nyugdíjasok, a rokkantak, a fiatalok és a családok is — de Kohlt épületes beszédeiben ez egyáltalán nem zavarja.

Hogy hol áll Kohl maga, az nem világos. Érzelmileg biztosan nem a társadalompolitikai jobboldalhoz tartozik. De ez nem akadályozza meg abban, hogy támogassa a munkaadók

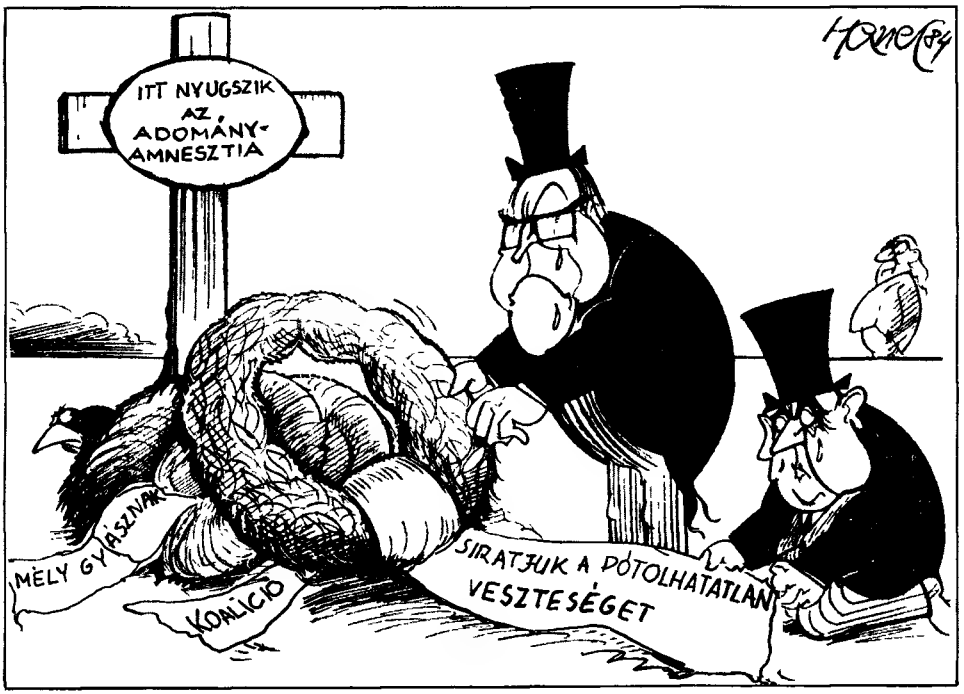

Kölner Stadt-Anzeiger

Javíthatatlanok

szövetségét, amikor az rövidlátóan a munkaidő csökkentésének kérdését osztályharcos tabuként kezeli, valamint hogy ezért a szakszervezeteket tegye felelőssé. De a nyolcvanas éveket nem lehet az ötvenes évek második kiadásának tekinteni, és ahol kevés a tárgyi tudás, ott különösen elkel a jó tanács.

Úgy tűnik, az FDP által végrehajtott „fordulattal" beállt kedvező politikai éghajlat, a gazdasági remények és az erősen konzervatív közhangulat többséget biztosít a jobboldali kormányzatnak. A CDU—CSU-ban azonban sokan kételkednek abban — különösen a legutóbbi választási eredmények láttán —, hogy ez elegendő a hatalom megtartásához.

Ebből a szempontból a kormány legfőbb kritikusa Strauss. Szerinte Stoltenberg konszolidációs politikája negatívan hat arra, hogy az Unió többséget szerezhessen. A legutóbbi ruhr-vidéki választásokat úgy értékelte, hogy a CDU visszaesett a munkásszavazók körében. Riadót fúj, ha Stoltenberg úgy osztja el milliárdos juttatásait az agrárszektorban, hogy félő lesz, a Zöldek betörnek az eddig a CDU-t támogató kis- és középparasztok táborába.

A kísértés nagy, hogy az Unió — egyéb elképzelések híján — ebben a nehéz helyzetben átvegye Geissler hecckampányát a „vörös—zöld káosz" ellen. De eltekintve az Unión belüli erkölcsi és demokratikus megfontolásoktól, sokan kételkednek ezeknek a jelszavaknak a hatásosságában. Azonkívül a Zöldek többsége „jó családból" származik, ahogyan egy CDU-polgármester Észak-Rajna-Vesztfáliában egy községi szintű fekete—zöld koalíció elfogadása mellett érvelt. Vagy talán hagyják a CDU-szülők, hogy „zöld" gyermekeiket elátkozzák? Az előrelátó és koncepcionálisan gondolkodó CDU-tagok kétségei ennél mélyebben gyökereznek. Számukra éppúgy kérdéses az eddigi konszolidációs politika, mint amennyire egyértelmű, hogy a gazdasági fellendülés se nem nagy, se nem erőteljes. És nem titkolják maguk előtt sem, hogy a konjunkturális mozgásoktól függetlenül is a „fordulat" óta a munkanélküliség egyre nő.

Ha a rejtett munkanélküliséget, valamint a hazájukba visszatért külföldieket is hozzászámítjuk, az emelkedés üteme egyenesen drasztikus. S látják azt is, hogy a szociális egyenlőtlenség egyre nagyobb, és a környezetvédelmi problémák nemhogy fogynának, de szaporodnak.

Ezért megpróbálják kidolgozni az ipari társadalomból az információs és szolgáltatói társadalomba való átmenet programját. Mindenekelőtt a környezetkímélő, energia- és nyersanyagtakarékos technológiák kifejlesztésére és kihasználására, valamint a hírközlési technika fejlesztésére helyezik a hangsúlyt, mert ezek lehetővé tennék a jelenlegi gazdasági struktúrák decentralizációját és rugalmasabbá tételét.

De tudják azt is, hogy ez még nem elegendő a munkanélküliség leküzdésére; a munkaidő-csökkentéseket elkerülhetetlennek tartják, de a munkaidő jobb kihasználására, nagyobb differenciálására törekednek, és arra, hogy nagyobb tért nyújtson az alkotói tevékenységnek. Számos szociáldemokrata ugyanígy ítéli meg a helyzetet, s ez kedvezően hat a széles körű társadalmi vitákra.

Az Unió ezen tagjai hajlanak arra, hogy az emberileg és szellemileg is kimerült FDP-t inkább beolvasszák saját pártjukba, mintsem hogy mesterségesen fenntartsák. Az ezzel együtt járó kancellárváltás, tekintettel a Helmut Kohl nyújtotta szomorú összképre, inkább csak erősítené az Uniót. Hisznek abban, hogy az általuk képviselt koncepció alapján az Unió elnyeri az abszolút többséget. A hecckampányokról legszívesebben lemondanának, hogy nyitva maradjon az út a szociáldemokraták, vagyis egy esetleges nagykoalíció felé, amennyiben mégsem szereznék meg az abszolút többséget.

Hogy végül is melyik szárny kerül ki győztesen, az az FDP helyzetének további alakulásától, a Kohl-kormány sikertelenségeitől, a gazdasági fejlődéstől, de mindenekelőtt az SPD politikájától és stratégiájától függ.

Miután az SPD, mint parlamenti ellenzék, szorgalmával tekintélyt szerzett magának, a következőkben az a feladat áll előtte, hogy ahelyett, hogy részt vesz a hiábavaló koalíciós és személyi spekulációkban, kivívja ma-

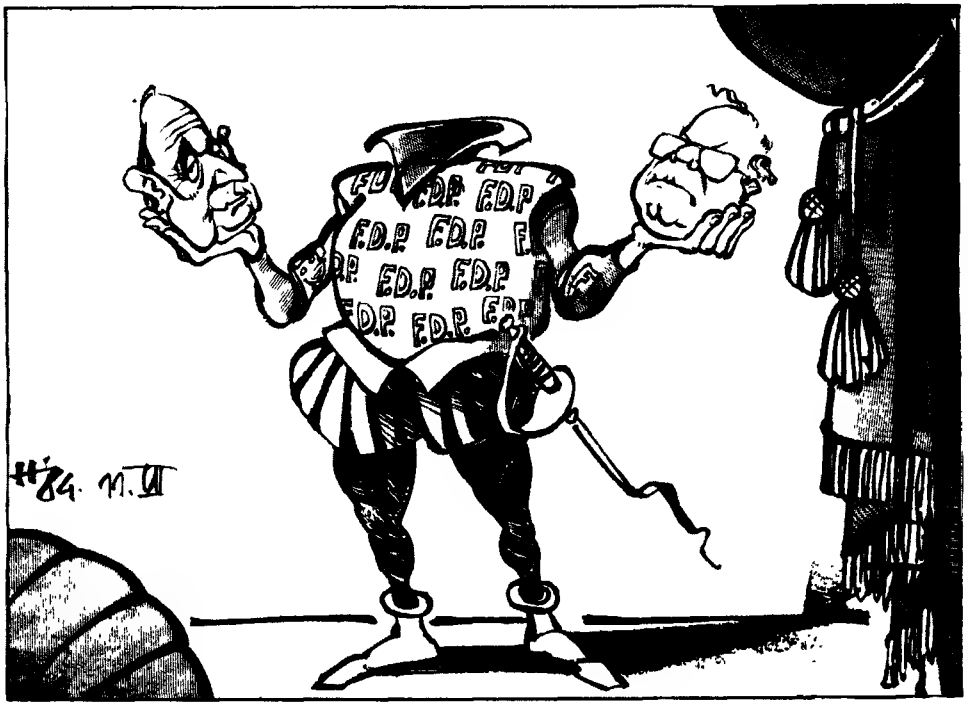

Der Spiegel

„Már nem lenni vagy még nem lenni – ez lenne itt a kérdés?"

gának a politikai véleményformáló szerepét. Kül- és biztonságpolitikailag a legjobb úton halad ebbe az irányba. A gazdaság- és szociálpolitikában eddigi javaslatait egységes és hosszú távú programmá kell bővítenie.

Hogyan lehet manapság beágyazni a piacgazdaság előnyeit egy társadalmi rendszerbe, amely az ember és a természet kizsákmányolásának megakadályozását, a munkanélküliség megszüntetését, a társadalmi egyenlőtlenség felszámolását és a környezetpusztítás megfékezését nem a piaci erők legkevésbé sem értékorientált „játékától" várja, hanem a felelős politizálás feladatának tartja?

Az ipar válságos időszakában a szövetségi kormány laissez faire politikája, a „kivárás", nemcsak azt jelenti, hogy Belzebúbbal akarják az ördögöt elkergetni, hanem ez egyenesen az emberi társadalom barbarizálása. A piac sok mindenre képes ugyan, de társadalmunk emberi arculatáról nekünk magunknak kell gondoskodnunk.

(A nyugatnémet hetilap 1984. évi 49. számából)

A szakszervezet újra hallatja hangját

INTERJÚ LUCIANO LAMÁVAL

— Az általános sztrájk az adórendszer reformjáért a szakszervezetek első fontos, együttes döntése hónapok óta. Új szakasz kezdődött? Milyen stratégiával? Tudjuk, hogy nagy fontosságú kérdésekben — mint a bérreform, a foglalkoztatottság, részvétel a vállalatok szerkezeti átalakításának folyamatában — a szakszervezet hosszú időn át cselekvésképtelen volt a politikai kezdeményezésben és a mozgalomban egyaránt. Lassanként elhalványult az a kép, amely a hetvenes években a szakszervezetekről mint a politikai és társadalmi harcok főszereplőiről kirajzolódott. A többi között ez is hozzájárult olyan álláspontok kialakításához — a gyáriparosok és a politikai körök részéről —, hogy ez a szakszervezet már nem felel meg a mozgásban levő társadalom követelményeinek, amelyben átalakulóban vannak az osztályok, változik a munkaszervezés és -elosztás. Úgy gondolod, hogy az újraindított egységes kezdeményezés pozitív jelzés azokkal a fenyegetésekkel szemben, amelyek a szakszervezetekre, azok szervezési eszközeire és tárgyalásaira nehezedtek?

— Ha a három szakszervezeti szövetség elhatározza, hogy egységesen lép fel olyan nagy fontosságú kérdésben, mint az adópolitika megváltoztatása, tehát nagy érdeklődést kiváltó politikai és társadalmi kérdésben, az mindenképpen jelentős tény. Másban is létrejöttek már fontos megállapodások, ilyen volt mindenekelőtt a Confindustria (Gyáriparosok Szövetsége) zsarolási kísérleteinek visszautasítása a bérreform ügyében megkezdett tárgyalásokon. A fizetéseket érintő tizedpontok beszámításának kérdésében és az üzemi szerződési tárgyalásokon tanúsított ellenállásuk is azt mutatja: a gyáriparosok feltett szándéka, hogy csökkentsék a szakszervezet tárgyalóképességét. E megítélésben is teljes az egyetértés a három szakszervezeti szövetség között. A közeledés fontos tényei ezek? Megítélésem szerint jelentős tények. Ez azonban nem jelenti azt — elsőként ismerem el —, hogy már kialakítottuk volna a szakszervezetek egységes stratégiáját. Hogy elérkezzünk ehhez a stratégiához — amelyre azért is szükségünk van, hogy visszaszorítsuk a gyártulajdonosok agresszivitását és kellő erővel tudjuk alátámasztani az ország gazdaságpolitikájának gyökeres megváltoztatását —, lényeges, hogy pontos és egyeztetett elképzelésünk legyen arról: mit kell tenni. Ez egyaránt érvényes a követelések és a szerződések érvényesítésének politikájára, valamint a kormány politikájára (a foglalkoztatottság biztosítása, az elbocsátások megakadályozása stb.). Ebben még jelentősek a nézeteltéréseink, és nem tudom, hogy a szakszervezeti szövetségek körében most tapasztalható klímaváltozás azt jelenti-e, hogy előreléphetünk a nézeteltérések áthidalásában. A múlt heti találkozón a titkárságok kedvező politikai szándékról tettek tanúbizonyságot. Többről nem számolhatok be, bizonyosságra van szükségünk, konkrét bizonyítékokra a politikai és társadalmi ütközésekben. És mindenekelőtt a szakszervezeti kezdeményezés tartalmában: e ponton még nem állíthatom, hogy túljutottunk volna a nézeteltéréseken.

Szóltál a szakszervezeti politika gyengéiről. Úgy hiszem, e gyengeségek fő oka, hogy mind a három szakszervezeti szövetség (nemcsak a többiek, mi is) későn észlelte azokat a változásokat, amelyek a termelés megszervezésében, a technológiai innováció terén, az új termelési folyamatok bevezetésében végbementek. Egyszó-

val, nem láttuk előre azt az ugrásszerű változást, amely a szemünk előtt zajlott le — ez az igazság. Hosszú időn át próbáltuk jellemzőit fölismerni anélkül, hogy a lényegét sikerült volna megragadnunk. S talán csak most — remélem, nem tévedek — kezdjük látni a lényeges vonásokat és próbálunk felkészülni a szükséges eszközökkel, hogy szembenézhessünk a jelenleg zajló változásokkal. Azt hiszem, ha objektív, kevésbé személyes magyarázattal akarunk szolgálni az 1980-as őszi eseményekre a Fiatnál, akkor a már említett késedelmekre kell utalnom. Az, hogy nem érzékeltük azonnal a változásokat, defenzívába kényszerített bennünket a gyártulajdonosok támadásaival szemben. A kezdeményezés a tulajdonos kezében volt és van ma is mindazokon a területeken, ahol még nem sikerült a kezünkbe venni az innovációs folyamatok irányítását, olyan megfelelő követelések kidolgozásával, amelyek alkalmazkodnak az eseményekhez. Hogy irányíthassuk — hangsúlyozom —, nem pedig akadályozzuk az innovációt. El kell jutnunk oda, hogy ezt a „haladást", amely egyaránt érinti az üzemeket és a szolgáltatásokat, a szakszervezetek szerződéseinek ereje kísérje, és nem hagyjuk magunkat félrevezetni az üzemi hatalom egyoldalú növekedésével párhuzamosan. Ez az a cél, amelyet valójában követ a Gyáriparosok Szövetsége. Íme a jövőbeni hadszíntér, a kihívás a szakszervezetek számára a következő évekre, az út, amelyet járva leküzdhetjük mostani gyengeségünket.

— *Amit te a szakszervezet „gyengeségének" nevezel: a Gyáriparosok Szövetsége romitibeli vagy a federmeccanicai szekciója egyszerűen úgy jellemez, hogy elavultak a szerződések tárgyalásos módszerei, sőt a munkások mostani szervezeti formái is. Például a kollektív szerződések körüli viták . . .*

— A Gyáriparosok Szövetsége valójában szűkíteni akarja a szakszervezetek szerződésekben megnyilvánuló hatalmát: a szakszervezetek kikapcsolása azonban nem korszerű módszer. Mint ahogyan az sem valami modern javaslat, amely szerint a kollektív szerződések helyett egyéni szerződéseket kell kötni (ezeket az elgondolásokat egyaránt magukénak vallják a tulajdonosok és a kormánykörök is). A gyártulajdonosok, amióta csak ipar létezik, mindig is egyéni függésrendszert igyekeztek kialakítani alárendeltjeikkel. A „divide et impera" logikája mindig bevált az osztályviszonyokban, és még ma is így lenne, ha a szakszervezet elfogadná ezeket a szabályokat. Megszűnne mint a kollektív érdekek képviselője, és az egyéni érdekek védelmének eszközévé válna. Visszalépnénk egy évszázaddal.

A valódi kérdés ezzel szemben: védjük meg és fejlesszük a szakszervezet tárgyalóképességének erejét az új feltételek között. Mégpedig úgy kell ezt megoldanunk, hogy közben törekednünk kell arra, hogy állandóan magunk mögött tudjuk a dolgozók részvételét és egyetértését. Most arra van szükség, hogy megállapítsuk a játékszabályokat, és fontos, hogy ezt egységesen tegyük. Mert ha igaz az, hogy még erősen megosztottak vagyunk, meggyőződésem, hogy a szakszervezeti mozgalom mai gyengesége — mert feltétlenül gyengébbek vagyunk, mint hat-hét évvel ezelőtt — még tovább tartana, ha a három szövetség lemondana az egységről. Az egységet azonban helyre kell állítani, tartalmában és platformjában is, szoros kapcsolatban a dolgozókkal. Demokrácia nélkül nem jöhet létre egység, akkor sem, ha az ellenkezőjéről is meg vagyok győződve: egység nélkül a demokrácia sem kielégítő a szakszervezetekben. Nem lehet a végtelenségig vinni a dolgozók feltételezett beleegyezését. Meg kell szabni a játékszabályokat, hogy meg tudjuk állapítani a dolgozók egyetértésének a mértékét döntéseinkkel kapcsolatban. S mert nem ezt tettük, nagy árat fizettünk érte.

— *Amint mondtad, való igaz: a gyárakban valóban nagymértékben erősödött a tulajdonosi kezdeményezés. Az 1984-es adatok szerint a szerződésben megállapított és a valóságos bérek között 6 pont az eltérés. Ugyanakkor foglalkoztatottanként 6,4 százalékkal emelkedett a termelékenység. Még az elmúlt télen — éppen az üzemi tanácsok kezdeményezésére, ame-*

lyeket azután elsöpörtek a munkaszervezésben bevezetett változtatások — nagy megmozdulások zajlottak le a mozgóbérskálával összefüggő rendelet miatt. Hogyan történhetett meg, hogy azután az üzemekben ilyen mértékben visszaesett a szakszervezeti mozgalom kezdeményezése a tulajdonosok offenzívájával szemben?

— Valóban, az üzemekben a tulajdonosok igen arrogáns magatartást tanúsítanak. Ez megnyilvánult a tetszés szerinti, önkényes béremelésekben, amelyek már meglehetősen elterjedtek, ugyanakkor amikor folyik a harc a mozgóbérskála ellen. Ennek a következő a logikája: elveszem a téged megillető jogokat, és annyit és annak adok, ahogyan nekem tetszik, ahogyan én döntök. Most azt kérded tőlem: hogyan lehetséges, hogy az az erős mozgalom, amely az év elején kibontakozott és nagy tömegek vettek benne részt, igen nagy erőt képviselt, mégsem lépett előre, nem fejlődött tovább? Miért? Többek között tapasztaltam, hogy milyen nagy volt az egyetértés, a mély meggyőződés a résztvevők között. Mégis, az én magyarázatom szerint ennek a mozgalomnak erősen defenzív jellege volt, jogos ellenszegülés a rendelettel szemben, amely beavatkozás volt a kollektív hatalomba a bér- és szerződési politika igen érzékeny területén, azonban e mozgalomnak nem volt alternatív stratégiája. Ezt be kell látni. Meggyőződésem, hogy azok a munkások is, akik nem voltak ott a római tüntetésen, érezték, hogy igazunk van, hogy ez a harc igazságos. Még akkor is, ha hiányzott az alternatív stratégia. Lényegében már akkor is éreztük a lemaradást, amelyről az előbb beszéltem. Meg kell tehát oldanunk ezeket a problémákat, és meg kell gyorsítani a megoldások kidolgozását. A CGIL* ezen dolgozik. Mielőbb el kell indulnunk a kezdeményezésekkel az üzemekben — véleményem szerint ez kulcskérdés —, ott, ahol a legalacsonyabb szinten érvényesül a szakszervezetek befolyása; különben akármilyen tökéletes általános programunk is van — ami egyébként még nincs —, gyengék és tehetetlenek maradunk. Egyébként éppen a hatalom gyakorlása a szerződések felett hozta meg a szakszervezeti mozgalom erejét az ötvenes évek válsága után, a hatvanas évek közepe és a hetvenes évek eleje között.

— Ezen a ponton szeretnék neked még egy utolsó kérdést feltenni. Két egymást követő szakaszban — fontos hangsúlyozni, hogy két teljesen eltérő szakaszban — a szakszervezet megpróbált egyezkedni a kormánnyal. A bérek mérséklése — a foglalkoztatottság biztosítása, valamint a fejlődés és a méltányosság gazdaságpolitikája ellenében — 1978-ban az EUR-platformmal és 1983-ban a január 22-i megállapodással. Az eredmény igen csekély volt. Az 1984. február 14-i rendeletet, amely elsősorban visszautasítást és általánosságokat tartalmazott, csakúgy, mint a korábbiak — különösen a gazdaságpolitika tekintetében — a szakszervezetek egy része nem fogadta el, bizonyára az előző, negatív tapasztalatok miatt. Most, átgondolva az utóbbi évek szakszervezeti mozgalmának történetét, a szakszervezeti mozgalom mostani stratégiai és képviseleti válsága visszavezethető-e, legalább részben a szükségszerű változásokra és azok eredményére?

— 1978-ban, amikor kidolgoztuk az EUR-javaslatot, már láttuk a hanyatlás első jeleit, mivel ezt a platformot belülről is érte bírálat, noha én meg voltam és vagyok győződve arról, hogy helyes volt ez az irányvonal. Véleményem szerint, ha ezt teljes egészében megvalósítjuk, nem maradtunk volna ennyire a folyamatban levő változások mögött. Tény, hogy ez a stratégia túlságosan későn készült el a politikai helyzet változásaihoz képest. Ha az EUR-tárgyalásokra 1976-ban és nem 1978-ban került volna sor, akkor — talán — segíthettünk volna politikai téren az átmenetben a nemzeti szolidaritásból egy új szakaszba, amelynek fő jellemzője a gazdasági és társadalmi átalakulást véghez vinni képes politikai irányítás stratégiája lett volna. Mivel ez a szakszervezeti stratégia kiemelt helyet szentelt a foglalkoztatottság kérdésének, a gazdasági válságból való kilábalásnak, és fölvetette egy olyan kormányzati poli-

* CGIL: a legnagyobb olasz szakszervezet, amely kommunista vezetés alatt áll. — *N. Sz. szerk.*

tikának a szükségességét, amely képes lett volna alátámasztani a szakszervezetek fő célkitűzéseit. Most le kell vonnunk a tanulságokat a múlt tapasztalataiból. Magasabb követelményeket kell magunk elé állítanunk azokon a területeken, amelyek a mi érdekeltségi körünkbe tartoznak. Többek között, olyan erővé kell válnunk, amely a társadalom egészében fejti ki hatását autonóm módon, a változtatás igényével — és ez nemcsak a CGIL-re vonatkozik. Az a megállapítás, hogy „a szakszervezet politikai tényező", magában foglalja ezt a szerepet. Akkor is szem előtt kell tartanunk ezt a törekvésünket, amikor a szorosabban vett szakszervezeti célok megvalósításán dolgozunk, mint amilyen a bérreform és a számunkra döntő fontosságú kérdés: a foglalkoztatottságért vívott harc. Számításba kell vennünk a lényegi összefüggést az új szakszervezeti stratégia és azok között az erők között, amelyek ezt megvalósítják. Természetesen a legfontosabbak a szakszervezetek, de amikor a stratégia több pontja már a politikai hatalom, tehát az intézmények döntéseiben konkretizálódik, létre kell hoznunk a közvetlen kapcsolatokat is — mégpedig nagyobb mértékben, mint ahogyan azt a múltban tettük — a szakszervezet döntései és a társadalmi és politikai szövetségek között, amelyeknek meg kell valósítaniuk ezeket a célkitűzéseket. Úgy gondolom azonban, ehhez a szakszervezeti mozgalomnak nagyobb fokú autonómiára lenne szüksége, mégpedig azon területeken, ahol a pártoktól való függés szorosabb és közvetlenebb. Viszont csakis ez az útja annak, hogy olyan nagy horderejű kérdések, mint a foglalkoztatottság, amelyre minden erőnket mozgósítjuk, fölvethetők és megoldhatók legyenek.

(Az olasz hetilap 1984. november 24-i számából)

Figyelmébe ajánljuk!

A SZOCIALISTA ORIENTÁCIÓ

Elmélet és gyakorlat

Szerkesztette: Ágh Attila

A könyv szemléletesen bemutatja azoknak az arab, afrikai és latin-amerikai országoknak gazdasági és politikai nehézségeit, amelyek a fejlődésnek nem kapitalista útját választották.

204 oldal

Ára: 36,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

PÜSPÖKÖK TÖBB SZÍNBEN

DER SPIEGEL

„Mint a fáklya lángja..."

Az amerikai püspökök komolyabban veszik a II. vatikáni zsinat liberális irányzatát, mint európai kollégáik. Most az amerikai imperializmus bírálójaként lépnek fel.

Az Euclid Street 1345. számú épülete seregnyi macska szagától bűzlik. A falakat szétrongyolódott plakátok borítják. A szegényes, ütött-kopott bútorokat mintha a szeméttelepről hozták volna ide. A lakószobában, a fehér zongorán, átlátszó műanyag urnákban hat hajléktalan ember hamvai, akik az elmúlt télen fagyhalált szenvedtek Washington utcáin.

Ahogy az amerikai fővárosban emlegetik ezt az egyemeletes épületet, az „1345-ösben" ütött tanyát a 17 tagot számláló „Kreatív erőszaknélküliség kommunája". Maguk választotta hivatásuk: gondoskodni a hajléktalan, éhező „utca embereiről", harcolni értük — ha kell, életük árán is.

Szeptember közepén a kommuna egyik tagja, a 41 éves békeharcos Mitch Snyder éhségsztrájkba kezdett annak érdekében, hogy a washingtoni hajléktalanok menhelyét ne bezárják. ahogy a kormány tervezte, hanem újjáépítsék, hogy akár 800 ember számára is otthont nyújthasson.

51 napig sztrájkolt Snyder, 60 fontot veszített testsúlyából, míg végre győzött: november elején Reagan elnök a hadügyi költségvetésből „egymillió dollárt bocsátott rendelkezésre" a menhely rendbehozatalára. Az intézkedésnek láthatóan az volt a célja, hogy röviddel a választások előtt lekerüljenek az amerikai újságok címoldaláról az éhségről és a szegénységről beszámoló nagybetűs címek.

De öt nappal Reagan földindulásszerű győzelme után, az amerikai nemzetnek ismét szembe kellett nézni az utcákon lakó, az álláskeresést már feladó, gyermekükkel és feleségükkel az ingyenkonyhák előtt soraikra váró szegény amerikaiak sorsával.

„A katolikus egyház szociális tanai és az Egyesült Államok gazdagsága" címmel az USA 300 püspöke egy rendkívül kritikus alaphangú, 120 oldalas körlevelet adott ki. A levélből egy olyan Amerika képe bontakozik ki, amelyet Reagan kormányzó republikánusai legszívesebben elfelejtenének.

A föld leggazdagabb országában — így a levél — jelenleg 35 millió ember él a szegénységi küszöb alatt, további milliók alig valamivel fölötte. Nyolcmillió amerikai állás nélkül tengődik. A katolikus lelkipásztorok véleménye szerint az pedig, hogy a gazdag amerikaiak 20 százalékának több jövedelme van, mint a lakosság 70 százalékát kitevő legalacsonyabb fizetésűeknek összesen, egyenesen sérti a „kiegyenlítő igazságosság legalapvetőbb elveit".

Ezek láttán az egyházi vezetők megkérdőjelezik az amerikai gazdaság szentnek kikiáltott elveit. Hogy „senki közülünk ne éhezzen, hogy ne legyen otthontalan és munkanélküli, vagy másképpen, hogy mindenki emberhez méltó életet élhessen", a püspökök követelik:

— a munkanélküliség leszorítását kormányprogramok segítségével a jelenlegi 7 százalékról 3—4 százalékra;

— a „siralmasan hatástalan" szociális rendszer újjárendezését;

— a személyi jövedelmek korlátozását, hogy a torz erkölcsi normák terjedésének, a fösvénységnek és a kapzsiságnak gátat vessenek;

— az adózási rendszer átalakítását a szegények javára;

— a jelenlegi túlméretezett fegyverkezési hajsza megállítását, hogy a felszabaduló összegeket „egy igazságo-

sabb és hatékonyabb gazdaság kiépítésére" lehessen fordítani, s végül

— a harmadik világ országaiban az amerikai külpolitikát a katonapolitikai szempontok helyett „az elemi emberi szükségletek" irányítsák.

„Miután az amerikaiak (Reagan megválasztásával) úgy döntöttek, hogy végre csak saját magukkal törődnek — írja a *National Chatolic Reporter* —, a püspökök most azt mondják nekik: mindenekelőtt való kötelességtek: másokkal törődni."

A püspökök a tervezetet a washingtoni szokásos évi konferenciájuk után a következő hónapokban egyházmegyéjükben fogják széles körben megvitatni, a következő ősszel nyilvánosságra hozandó végleges változat lesz azután az Egyesült Államok katolikus egyházának hivatalos állásfoglalása.

Két évvel ezelőtt az amerikai püspökök ugyanígy jártak el, amikor pásztorlevelükben az atomfegyverkezés ellen léptek fel, s az atomháborút mint erkölcstelent utasították el. Ezzel maguk ellen fordították a Reagan-kormányzatot. S most is előre látható a világi felsőbbséggel való konfliktus, mint ahogy ez akkor is megtörtént.

Michael Novak, a Reaganhez hű katolikus szerző, az American Enterprise Institute munkatársa nemrég a szemére is vetette a püspököknek, hogy „kritikátlanul átveszik az európai szocialisták jelszavait és elveit".

„A pápa nem győzött meg engem" — jelentette ki Elmo Zumwalt tengernagy, a haditengerészet volt főparancsnoka, aki a nukleáris fegyverkezéssel foglalkozó pásztorlevél nyilvánosságra hozása után „durva egyszerűsítésekkel" vádolta a püspököket. „Én ugyan nem vagyok katolikus — mondja most —, de van négy katolikus unokám. S fennáll a veszély, hogy olyan szellemben nevelik majd őket, hogy gyűlöljék a rendszert, amelyhez én is tartozom."

Más konzervatívok az óvilági egyház politikáját állítják példaként az amerikai püspökök elé. Mint a *New York Times Magazine* írja: „Európában félnek az állásfoglalástól."

Az amerikai püspökök nem ismerik ezt a félelmet. Ők már a II. vatikáni zsinat nemzedékét képviselik, annak a zsinatnak, amelynek egyik legfőbb eredménye a nemzeti püspöki konferenciák szerepének bővítése volt.

Ezek a főpapok komolyabban veszik a vatikáni zsinat liberális irányzatait, mint például a német vagy a francia püspöki kar, amely korábban is elsősorban Rómához igazodott. Nem töri le őket, hogy a Vatikán rosszallását fejezi ki, ha más nézeteket vallanak például a válás, a papi pálya megnyitása a nők előtt vagy a nukleáris fegyverkezés kérdésében.

A Vatikánból érkező előremutató jelzésekre támaszkodva az Egyesült Államok püspöki kara kinyilvánította azt a jogát, hogy állást foglalhat az amerikai nemzet politikai és szociális kérdéseiben. Így mindenekelőtt egy sor pápai enciklikára hivatkozik, s többek között II. János Pál rövid kanadai látogatásakor mondott szavaira: „a szegények szükségletei előbbre valók, mint a gazdagok igényei", „a dolgozók jogai fontosabbak, mint a profitnövelés".

Rembert G. Weakland érsek, a körlevelet hároméves munkával elkészítő bizottság elnöke szerint a dolgozók többségének sorsa hamarosan az éhínség lesz. Egyházmegyéjét, Milwaukee-t különösen fájdalmasan érintette a hagyományos amerikai ipar szétesése: 1979 óta itt több mint 72 000 munkahely szűnt meg. S mint mindig az USA történetében, a munkanélküliség főleg a katolikus kisebbségeket sújtja: az íreket, az olaszokat, a lengyeleket és újabban a latin-amerikai származásúakat is.

Az amerikai katolicizmuson belül mindig is volt egy nem jelentéktelen csoport, amely felkarolta a munkanélküli és szegény hívők ügyét. Így jelentős befolyást gyakorolt Roosevelt New Deal-politikájára John Ryan lelkész és társadalomfilozófus. Kaliforniában pedig a katolikus egyház támogatta azt a Cesar Chavezt, aki a farmokon dolgozó, többségében latin-amerikai származású munkások érdekében lépett fel, s akit a kormányzat az amerikai szakszervezeti mozgalom szélsőbalszárnyához sorol. De a „határoktól délről" nemcsak jámbor laikusok részéről érik ideológiai hatások az amerikai katolicizmust. Weakland érsek íróasztala fölött Oscar Romero, a meggyilkolt El Salvador-i érsek egy mondata olvasható: „Az emberek szabad-

ságkiáltása, mint a fáklya lángja, messzire, az Istenig is elhatol. Semmi és senki nem akadályozhatja ezt meg."

Amerika püspökei meghallották ezt a kiáltást. A chicagói Loyola Egyetem pszichológiaprofesszora, Eugene Kennedy szerint a katolikus egyház „benyomult abba az űrbe . . ., amely a legerősebb protestáns egyházak erkölcsi befolyásának csökkenésével állt elő".

S valóban, számos szakértő szerint az evangéliumi alapokon álló hagyományos egyházak, mint például az episzkopális vagy az anglikán, a gazdagok egyházává lettek és elvesztették a nemzet lelkiismerete szerepét. A növekedő fundamentalista egyházak, mint például a Southern Baptist Convention, politikailag jobbra állnak, s szilárdan hisznek Amerika jelenlegi rendszerében.

Velük szemben a nyughatatlan katolikus püspökök az atomfegyverkezés és a szegények helyzetének kutatása után a következő két évet egy másik sokat vitatott témának szentelik majd, nevezetesen a nők társadalomban elfoglalt helye vizsgálatának.

(A nyugatnémet hetilap 1984. 49. számából)

EL PAIS

JUAN ARRIAS

Ellenreform a III. vatikáni zsinaton?

Vajon igazán arra készül-e II. János Pál pápa, hogy összehívja az újabb, a III. vatikáni zsinatot? Sokan vélekednek így, s a feltételezést megerősíteni látszanak azok a robbanékony nyilatkozatok, amelyeket a *Jesus* című olasz hetilap idézett a minap a német Joseph Ratzinger bíborostól, a Hittani Kongregáció (a volt Szent Hivatal) prefektusától.

A katolikus világegyház tiszta tanainak megóvásáért felelős bíboros azt vallja, hogy a II. vatikáni zsinat immár két évtizedes múltra visszatekintő eredményei „határozottan kedvezőtlenek a katolikus egyházra nézve". Sőt, Ratzinger bíboros szerint, aki egyébként Wojtyla pápa tanácsadója, már megkezdődött a „restauráció" folyamata, amely — ahogyan a prefektus meghatározza — nem egyéb, mint „újszerű egyensúly keresése egyfelől a világ felé történő, általános nyitás túlzásai, másfelől az agnosztikus és ateista világ túlzottan átfogó értelmezései között". A helyzet, amilyen módon Ratzinger bemutatja, végletes intézkedéseket követel, hangoztatta a bíboros szóvivője, Gianni Baget-Bozzo genovai teológus az Európa Parlamentben.

A haladó szellemű teológusok, akik tanításaikat a II. vatikáni zsinat vívmányaira alapozzák, aligha néznék jó szemmel a konzervativizmus jegyében megtartandó III. zsinatot. Ezt egyértelműen értésre adta Edward Schillebeeck, a holland püspöki kar egyik legbefolyásosabb tanácsadója a II. vatikáni zsinaton. Szerinte a pillanat nemigen alkalmas zsinatok rendezésére, mert „erős pápaság időszakában élünk. Manapság túlzott mértékű a polarizálódás, a szemünk láttára folyik a restauráció. Úgy vélem, újabb zsinat összehívására csak akkor van szükség, ha újszerű konszenzus jön létre a problémákkal kapcsolatban. Megítélésem szerint a zsinat összehívása most elhamarkodott dolog lenne".

A másik oldalon másként gondolkodnak. Az egyházban uralkodó helyzetre a „rejtett eretnekség nyomja rá bélyegét" — mondják az új zsinat hívei, s a teológia morális és politikai vonatkozásai kapcsán oly nagy az eszmei zűrzavar, olyan sok új proble-

ma bukkant fel a legutóbbi zsinat óta, hogy elengedhetetlen a bátor szembenézés a mai állapotokkal. Azt az ötletet, hogy a lengyel pápa hívja össze a III. vatikáni zsinatot, már négy évvel ezelőtt előadta Rómában egy keleti főpap, rögvest megvitatásra javasolva a következő témát: „Az emberi jogok és a modern erkölcsiség problémái."

Hozzá kell fűznünk, hogy Róma borzadállyal szemléli a „felszabadítás teológiáját", amely éppen azokat a földrészeket fertőzi meg, amelyektől a katolikus egyház jövőbeni fennmaradása függ: Latin-Amerikát, Afrikát és Ázsiát. Elegendő arra gondolnunk, 2000-ben becslések szerint a világ katolikusainak fele lesz latin-amerikai, s az egyház „legnépesebb püspökkari értekezlete, a brazil püspöki kar erőteljesen védelmezi a felszabadítás teológiáját".

Ratzinger bíboros azt állítja, lehetetlen párbeszédet folytatni ezekkel a teológusokkal. A Hittani Kongregáció prefektusa „szektáknak" minősíti az új teológiai áramlatokat, hangoztatva ugyanakkor, hogy az „európai" teológia „öreg, beteg, a tudományoskodás gőgjétől és a tehetetlenségtől szenved". Ez veszélyesebb, úgymond, mint maguk az eretnekségek, hiszen az „európai" teológia már pusztán azért nem lép fel Rómával szemben, „mert felfuvalkodottságában már ezt is haszontalannak ítéli".

Ami Latin-Amerika teológusait illeti, Ratzinger bíboros kíméletlenül ítélkezik: a valóságban, jegyzi meg, a felszabadítás teológiája „elárulja a szegények ügyét, mert olyan elemzési eszközök segítségével értelmezi a bibliát, amelyek mindig a nép szenvedésének forrásai". Fájdalmas dolog azt látni, folytatja a bíboros, hogy ezek a teológusok „milyen kevéssé keresztényi ábrándokba" ringatják magukat, az új ember és az új világ megteremtésére törekedve, „de nem annak révén, hogy megtérésre szólítják fel az embereket, hanem azáltal, hogy meg akarják változtatni a társadalmi struktúrákat". Az igazság viszont a Hittani Kongregáció szerint az, hogy „a kulturális, gazdasági, társadalmi és politikai szolgaságból való megszabadulást végső soron csak akkor lehet elérni, ha tudjuk, hogy a szolgaság mindezen fajtái az emberi szívben fészkelő bűnből születnek".

Hasonlóan elítéli Ratzinger az afrikai teológiai iskolák törekvését a helyi avagy „bennszülött kultúrák" befogadására. A bíboros azt állítja, hogy az ilyen áramlatok a katolikustól eltérő „új vallások" kialakításához vezethetnek.

Köztudomású, hogy a német bíboros szellemi irányításával fogalmazódott meg nemrég a híres-hírhedt dokumentum a felszabadítás teológiájáról, az a szöveg, amely miatt a pápának le kellett mondania litvániai és valószínűleg kubai utazásáról is; ugyancsak közismert tény, hogy Ratzinger beszélte rá a pápát a latin nyelvű miséhez való visszatérésre, noha ezt a témáról megkérdezett püspökök 98 százaléka ellenezte.

Nézeteltérések Casarolival

Újító teológusok — például Schillebeeck, Boff, Gutiérrez és más, kevésbé ismert személyiségek — ellen Ratzinger bíboros kezdeményezte az eljárások egész sorozatát. Szintén ő határozta el — Wojtyla pápával együtt — a nőtlenségi fogadalom alóli feloldozás megtagadását azoktól a papoktól, akik VI. Pál pápa „nyitása" után fel kívántak hagyni a papi hivatás gyakorlásával.

Sokan találgatják ugyanakkor, miként fest a — bizonyosan nem eszményi — viszony a pápa és a római kúria másik befolyásos bíborosa, Ratzinger „ellentéte", Agostino Casaroli vatikáni államtitkár között. Casaroli bíboros VI. Pál pápa „keleti politikájának" megvalósítója, a kommunista országokkal folytatott párbeszéd embere. Nemrég értésre adta, hogy nem vett részt a volt Szent Hivatal bíborosi bizottságának ama ülésén, ahol a főpapok szavazással elfogadták a felszabadítás teológiája ellen kidolgozott dokumentumot.

Egy német író, aki otthonosan mozog a vatikáni paloták folyosóin és aki a minap vacsorát adott Ratzinger bíboros tiszteletére, elmondta az *El Pais* tudósítójának: nem titok, hogy Wojtyla és Casaroli szemléletének eltérései megnehezítik párbeszédüket, miközben a német Ratzingerrel II. Já-

nos Pál tegező viszonyban van. Ettől függetlenül, Ratzinger teológiai gondolkodására a nagyobb szigor és észszerűség jellemző, míg Wojtyla pápai megnyilatkozásai kevésbé kiszámíthatóak. A pápa inkább költő, a Hittani Kongregáció prefektusa pedig inkább a tanok hű védelmezője. II. János Pál éppen ezért igényli manapság azt a támogatást és teológiai biztonságot, amelyet az antimarxista Ratzinger nyújt számára.

Egyébként mindkettőjük pályafutása rendkívül sajátosan alakult. II. János Pál „haladónak" tartja önmagát, mert abban az időszakban, amikor még püspök volt Lengyelországban, hazája püspöki karában annyira konzervatív légkör uralkodott, hogy az ő felfogását ott „túlságosan nyíltnak" ítélték. Így Wojtyla pápa — mint egy lengyel barátjának elmondta — most nem érti, miért bélyegzik „konzervatívnak".

Hasonló dolog történt Ratzinger bíborossal is, aki jelenlegi tisztségében Ottaviani olasz bíborost váltotta fel; Ottaviani igazán „a hit rendőre volt", s az egyetlen interjúban, amelyet életében adott, az *Il Borghese* című lap újfasiszta újságírójának kijelentette, hogy „a katolikus egyház csendőreként" tevékenykedik.

Ottavianihoz képest Ratzinger „kifinomult" teológus. A II. vatikáni zsinat idején a német püspöki kar tanácsadója volt, és e minőségében — Ottavianival szemben — a „nyitási" törekvések híve. A zsinat befejeződésekor Ratzinger „haladó szellemű" teológus hírében állt. Támogatta Leonardo Boff doktor disszertációjának közzétételét, Boff pedig a publikáció előszavában megköszönte segítségét.

A bíboros, a II. vatikáni zsinat „haladó teológusa", jelenleg úgy véli, fokozatosan „visszatér a régi ariánus eretnekség, hiszen a korszerűsítési teológia válságba sodorta a szentháromság első személyének, az Atyának értelmezését. A magyarázat ott keresendő, hogy Freud óta ez a társadalom már semmiféle apában nem bízik, sőt, a szélsőséges feminizmus már egyenesen nőneművé akarja változtatni Isten nevét".

A német bíboros álláspontja már pusztán azért is meghökkentő, mert maga I. János Pál — aki egy hónappal sem élte túl pápává választását — leplte meg annak idején a Vatikánt és az egész világot azzal a közlésével, hogy a keresztény Isten nem atya, hanem anya. Mindazonáltal, bár létezhetnek stíluskülönbségek — főleg a lelkipásztori szóhasználatban — a lengyel pápa és a német teológus között, kétségtelen, mélyen gyökerező hasonlóságok is vannak, és így ez a jelentékeny „kettősfogat" képes egy új zsinattal felkészíteni az egyházat a harmadik évezred kezdetére. II. János Pál pápa, mint csaknem minden beszédéből kitűnik, rendkívül fontosnak ítéli ezt a dátumot.

„A sátán védelmezése"

II. János Pál és Ratzinger teológiai felfogásában az egyik hasonlóság a teológiai pesszimizmus, a másik pedig „a sátán létezésének" szenvedélyes védelme. A „gonosz", mondja Ratzinger, tényleges személyiség, nem csupán jelkép, és létezését teológiai szempontból bizonyítja „a történelem alapos áttekintése, az egyre megújuló, az ember által megmagyarázhatatlan borzalmak sorozata, mivel az ember önmagában nem rendelkezik kellő erővel ahhoz, hogy szembeszegüljön a Sátánnal". Abból az elemzésből, amelyet Ratzinger ad az egyházról és a világról, szinte árad a borúlátás. Nem szabad megfeledkeznünk azonban arról, hogy II. János Pál pápa, amikor az egyház és a jelenkori világ közti párbeszéd témájával foglalkozó, „Gaudium et spes" kezdetű dokumentum szerkesztő bizottságának tagja volt, az idő tájt Krakkó érseke, pesszimista hangvételű „ellendokumentumot" terjesztett elő a borúlátás jegyében, de ezt a bizottság titkos szavazással elutasította. Ha elolvassuk II. János Pál néhány enciklikáját és beszédét, észrevehetjük, hogy hajdani elgondolásai most ismét megjelennek, a pápaság tekintélyével felruházva.

További találkozási pont a pápa és Ratzinger között az a meggyőződés, hogy manapság a püspökök többsége nem vállalja a küzdelmet az elvilágiasodás veszélyei és a marxizmustól megfertőzött teológia ellen. Ezért bízik annyira II. János Pál pápa az olyan mozgalmakban vagy „karizma-

tikus" csoportokban, amelyek hevesen elítélik a világot és annak kísértéseit, és rendíthetetlenül hűek maradnak Szent Péter trónjához. Ratzinger pedig ezért támadja oly keményen a püspökkari értekezleteket.

A titkos szavazás

A püspökkari értekezletektől való római félelem alapja azonban talán inkább az elmúlt időszak jelentős konfliktusainak sora a katolikus egyház „bázisa" és a Vatikán között, amely konfliktusok a püspökkari értekezletektől indultak ki. Az angol nyelvterület 31 püspöki kara például Rómában közzétett egy dokumentumot, amely bírálja a pápának a latin nyelvű mise engedélyezésére vonatkozó döntését. Leonardo Boff brazil teológust valójában azért nem lehetett elítélni, mert ezt az intézkedést a brazil püspökkari értekezlet hevesen ellenezte. Egy másik teológus, Gutiérrez esetében az elítélést a perui püspökkari értekezlet akadályozta meg — októberben a perui püspökök keményen összeütköztek Ratzinger bíborossal és kongregációjával, megtagadva a felszabadítás teológiája és a Gutiérrez ellen kidolgozott dokumentum aláírását.

Ismert tény, hogy a kanadai püspökkari értekezlet feltételekhez kötötte a pápa látogatását, „még gyermekcipőben járó kísérletek" elítélése miatt, és lemondott a pápával való külön találkozásról, hangsúlyozva, hogy „Isten egész népével együtt" akarja fogadni a szentatyát.

Az olasz püspöki karnak II. János Pál azt veti a szemére, hogy túl engedékeny a politikai erőkkel folytatott párbeszédben, az olasz főpapok viszont titkos szavazással mást ültettek a püspökkari értekezlet elnöki székébe. Azt sem feledhetjük, hogy Rómának nehézségei támadtak egyes afrikai püspöki karokkal, és főleg az Egyesült Államok püspökeivel, ez utóbbiaknak a fegyverkezésre vonatkozó és a Reagan-kormányzattal szembeni állásfoglalásai kapcsán.

(A spanyol lap 1984. november 11-i számából)

TISZTELGÉS A NICARAGUAI FORRADALOM ELŐTT!

SANDINISTÁK

Válogatta és az előszót írta: Anderle Ádám

E kötet — magyarul először megjelenő — válogatás a nicaraguai forradalom vezetőinek, a sandinista comandantéknak az írásaiból, beszédeiből, amelyet Augusto César Sandino írásai vezetnek be.

☆

328 oldal

Ára: 40,— Ft **KOSSUTH KÖNYVKIADÓ**

cambio

ANDER LANDABURU

Al Capone mexikói módra

„FEKETE" DURAZO, A MEXIKÓVÁROSI RENDŐRFŐNÖK HIHETETLEN ÉLETE

Makulátlan szürke öltönyben, selyeminget viselve, aranyórával, arany karkötővel Arturo Durazo, a „Fekete", leplezetlen megvetéssel pillantott az északamerikai igazságügyi tisztviselőkre, akik immár másodszor közölték vele, hogy óvadék ellenében sem hajlandók szabadlábra helyezni.

Durazót júliusban tartóztatták le Puerto Ricóban, San Juan repülőterén, ám az őrizetben töltött hónapok a legcsekélyebb mértékben sem csökkentették a volt mexikóvárosi rendőrfőnök fennhéjázását, annak az embernek a gőgjét, aki szinte mindenhatónak számított hazájában José López Portillo elnöksége idején.

A hivatalos vád: „jogellenes fegyverhalmozás és szörnyű fenyegetések". A valóságban viszont Arturo Durazo bűneinek listája úgyszólván kimeríti a büntető törvénykönyv összes paragrafusát — letartóztatásáig a „fekete" tábornok az Interpol által legbuzgóbban keresett bűnözők közé tartozott. A mexikói kormány kezdeményezésére megindult a kiadatási eljárás is, s ezzel alighanem a mexikói igazságszolgáltatás történetének leglátványosabb ügye vette kezdetét.

Az FBI ügynökeinek és a szövetségi hatóságok „marshalljainak" (rendőrbiztos) felügyelete alatt Durazót kemény kábítószerelvonó kezelésnek vetették alá, hogy kigyógyítsák a kokain rabságából. Ezután a gyógytorna időszaka következett — szigorú étrendi előírásokkal — egy zárt, titokban tartott helyen. Durazo csak a kezelés befejeztével léphetett családtagjai és ügyvédei elé.

A mexikói közvélemény Durazót Al Caponéhoz hasonlítja, a hajdani gengszterhez, aki annak idején egész Chicagót terrorizálta. „La cloaca" (A szennyvízcsatorna — *N. Sz. szerk.*) című könyvében Arturo Rios így ír: „Minden idők egyik legkorruptabb emberének csizmája nehezedett a mexikói rendőrségre; ez a rendőr — híveinek közreműködésével — maga szervezte meg a bűnözést, a kábítószer-kereskedelmet, a bankrablásokat, a nyilvánosházakat és a kártyabarlangok tevékenységét."

A legkíméletlenebb vádat azonban éppen Durazo egyik főcinkosa, José González González fogalmazta meg, aki két megsemmisítő hatású könyvben leplezte le a mexikói korrupció elképesztő világát — azt a világot, amelynek egyik ura Durazo volt. González első írása, „A fekete Durazo fekete tettei" címmel, igazi sikerkönyvvé vált, tizennégy kiadást ért meg, több mint 700 000 példányban jelent meg. A második könyv („Amit még nem mondtam el a Feketéről és a többiekről...") szintén a mexikói könyvesboltok egyik „slágere" manapság.

A spanyol származású González, aki belülről figyelhette meg Durazo rendőrségi bűnszövetkezetét, így kezdi vallomását: „Én, Pepe González González hivatásos bérgyilkos, a jelen mű szerzője, 18 éves koromban kezdtem gyilkolni. Több mint ötven ember másvilágra küldése terheli a lelkiismeretemet. Ezúton fejezem ki köszönetemet a rendőrségi tisztségviselőknek, akik gondoskodtak arról, hogy büntetlen előéletű maradjak. Megjegyzem, olyan emberek parancsára öltem, mint Gustavo Díaz Ordaz, Alfonso Corona del Rosal és sokan mások. Én csak parancsokat teljesítettem."

González pontosan beszámol arról, miként vált a rendőrfőnök segédtisztjévé. Első, útszéli modorban lezajlott beszélgetésük után Durazo hamarosan irodájába hívatta, s közölte vele: „Mostantól fogva velem maradsz, sze-

mélyes segédtisztem leszel, gondoskodsz a biztonságomról és a családomról is, mert ezek a kurafiak itt körülöttem fabatkát sem érnek."

Durazo és klikkje még az egyenruhákat, sőt a szolgálati fegyvereket is megvásároltatta a rendőrökkel, így kényszerítve mindenkit a főnök érdekében végrehajtott „pénzszerzési akciókra". A motoros rendőrök például naponta csak 20 liter benzint kaptak, a többit zsarolással kellett előteremteniük.

A kielégíthetetlen étvágyú tábornok magángyűjteménye szüntelenül gyarapodott a rendőrségi költségvetésből vásárolt járművekkel és fegyverekkel. Az ékszerészek, akik „fekete" Durazo barátnőinek szállították az árut, az ékszerek ellenértékét a rendőrségi pénztárban kapták meg — csizmákról, rendőrsapkákról, egyenruhákról kiállított számlákra.

A cuernavacai országút mentén, a 23-as és a 24-es kilométerkő között Durazo hatalmas palotát építtetett magának, több milliárd pesóért. A 10 000 négyzetméteres területen minden megvolt, amire a fényűző életmódhoz szükség lehetett: kaszinó, lóversenypálya, bár, diszkó, lovarda, mesterséges tavak...

Utóbb kedve támadt a rendőrfőnöknek egy svájci stílusú „kunyhóra" is, amelynek kellékeit, díszítéseit egytől egyig külföldről hozatta. A munkaerőre nem kellett költenie, ugyanis egyetlen utasítással építőmunkásokká minősítette át rendőreit. González így írja le az építész és Durazo párbeszédét:

„— Nos, gazfickó, hány emberre van szükséged?

— Uram, ha a háznak olyan gyorsan kell elkészülnie, ahogyan a felesége őnagysága óhajtja, ehhez legalább 150 munkás kellene.

— Holnapra itt lesz 650 rendőr.

— Nagyszerű, tábornokom! Hová építsük az utat, amelyen az anyagot szállítjuk majd?

Durazo felesége tiltakozott:

— Nem, nem, építész! Nem akarok utat! Ahol út van, ott mindig megjelenik a tömeg!

— Asszonyom, talán nem tudja, mennyi anyagot kell felszállítanunk az építkezéshez? Ha nem építünk utat, emberi háton kell mindent felhordani!

— Ez engem nem érdekel! Ez a maga gondja! Éppen erre lesz ott a 650 csirkefogó!"

Durazóné, a rendőrfőnök fennhéjázó felesége rettegésben tartotta környezetét, ám férje még őt sem tisztelte. Házasságuk előtt gyakran megtörtént, hogy Durazo egyszerűen az utcán, a kocsiban várakoztatta menyasszonyát, miközben ő maga rosszhírű bárokban mulatott barátnőivel. S ha valaki megkérdezte, miért bánik így jövendőbelijével, csak féktelen trágárságokkal válaszolt.

A villa nyolc hónap alatt megépült. Az első vendég López Portillo volt, aki ámulva nézett körül: „Barátom, Fekete, te vén gazember, ez már döfi! Nekem is csinálnod kell egy ugyanilyent!"

Csaknem azonnal a villa elkészültét követően, mint González meséli, „fekete" Durazo hozzáfogott az úgynevezett Fekete Kutya Domb megépíttetéséhez — ez még drágább vállalkozás volt, költségei felülmúlták a rendőrfőnök zihautanejói palotájának árát is.

López Portillo elnököt bensőséges barátság fűzte Durazóhoz: a rendőrfőnök előtt a nap bármelyik órájában nyitva állt az államfő rezidenciája. López Portillo egy ízben — mások jelenlétében — így biztatta barátját: „Fekete, te gazfickó, ne szégyenlősködj! Jöhetsz akármikor, ez a ház a te házad is. Persze csak addig, amíg elnök vagyok, mert utána, ha idejössz, agyonvernek..."

Noha López Portillo elnök — az Egyesült Államok igazságügyi minisztériumától kapott tájékoztatás révén — jól tudta, hogy barátja 1976 óta a kokainkereskedelem egyik haszonélvezője, mindig kiszemelt utódjaként kezelte Durazót. A csaknem teljesen írástudatlan rendőrfőnök díszdoktorrá avattatta magát, hogy méltóvá váljék az elnöki poszt „öröklésére".

Silvia Durazo, a rendőrfőnökné éppoly telhetetlen volt, mint a férje. „Jótékony célú" lottóhúzásokat szervezett, minden rendőr köteles volt szelvényeket vásárolni — a gyermekotthonok és egyéb szociális létesítmények, amelyekről szó volt, természetesen soha nem épültek fel. Durazóné arcátlanul beavatkozott a városi közigazgatás munkájába is, viselkedésére azonban talán egy apróság a legjel-

lemzőbb, amelyről González másik könyvében olvashatunk: „A rendőrök élelmezésére szánt húsból a rendőrfőnökné a legjobb falatokat a kutyáinak küldette el. . .”

Durazo anyja és nővérei ugyancsak mindig számíthattak a legjobb minőségű húsfélékre; magának a rendőrfőnöknek a háztartásában nap mint nap kilószámra kellett kidobni az el nem fogyasztott ételt, mert az megromlott.

„Végül a rendőrök — ezt bárkitől meg lehet kérdezni, aki az akkori, siralmas körülmények között a főkapitányság étkezdéjében táplálkozott — csak inas csontdarabokat kaptak. Még zsír sem volt, mert az is elvándorolt a tábornok úr és családtagjai konyhájára.”

A bűn útját járó mexikói rendőrfőnök számos embert életett meg, s ő adott parancsot az elmúlt évek egyik legvéresebb gaztettének elkövetésére, a Tula folyó menti tömeggyilkosságra is. 1982-ben a térség rendőrei már kivétel nélkül tudták, hogy Durazo védelmébe veszi a Mexikóba illegálisan érkező, kokainkereskedelemmel és bankrablásokkal foglalkozó dél-amerikai bűnözőket. Gonzálezt idézzük: „a legjelentősebb ilyen bűnszövetkezet a Tula folyó menti gyilkosok bandája volt”.

„Mivel már közeledett az elnök hivatali idejének vége, Durazo, aki nagyon hozzászokott a büntetlenséghez, elhatározta, hogy először »feltüzeli« a bűnözőket, majd elveszi tőlük a zsákmányt. A rablott javakat sikerült is Durazónak és embereinek megkaparintaniuk, de nem érték be ezzel: szabadulni akartak addigi védenceiktől. Tudták, hogy a bűnözők mind máshonnan érkeztek az országba, senki nem fogja keresni őket.”

Durazo és cinkosai ez egyszer elszámították magukat: a Tula folyó partján megtalált tizennégy hulla között volt egy mexikói taxisofőr holtteste is.

Jorge Miguel Aldanának, az Interpol mexikói irodavezetőjének hónapokkal a gyilkosság után sikerült kinyomoznia, hogy az áldozatok dél-amerikaiak (kolumbiaiak) voltak, a taxisofőr kivételével, sőt azt is, hogy a tömeggyilkosságot rendőrök követték el, kirabolva a lemészárolt bűnözőket.

José González napjainkra már milliókat keresett könyveivel. Leírja többek között, milyen szívesen dicsekedett „fekete” Durazo azzal, hogy az ötvenes években személyesen kínozta meg a Mexikóban letartóztatott Fidel Castrót és Che Guevarát.

„Áramütésekkel és a hírhedt »fürdő« módszerével kínozta őket, meg más, válogatottan embertelen eljárásokkal. »Öregem, ha láttad volna, a szemük is majd kiugrott kínjukban« — mondogatta italát kortyolva, büszkén, fel-felnevetve, mintha olyan hőstetteket mesélne, amelyekért tapsot és elismerést vár.”

Két évvel ezelőtt a volt rendőrfőnök eltűnt hazájából, akárcsak elnöke és védelmezője, López Portillo. Távozása előtt persze Durazo is óriási vagyont juttatott külföldre, melynek értékét százmillió dollárra becsülik.

„Durazo szinte jóvátehetetlen károkat okozott a rendőrségnek” — állítják volt kollégái. De la Madrid elnök új kormányzata ezért indított nagyszabású „erkölcsi megújulási” kampányt a rendőrségen belül: a cél a bűnözés „rákfenéjének” kiirtása.

Mivel az Egyesült Államok hatóságai óvadék ellenében sem helyezték szabadlábra Durazót, lehetségessé vált ennek a hihetetlen pályafutású bűnözőnek a kiadatása.

Eközben a Durazo család kétségbeesett erőfeszítésekkel próbálja meghiúsítani a volt rendőrfőnök kiadatását, és „milliókat” költ erre.

Miguel de la Madrid mexikói elnök számára Durazo kiadatása fontos politikai ügy, bizonyos körök azonban attól tartanak, hogy a „Fekete”, amennyiben hazakerül, túl sokat fog „köpni” a korrupcióról, amely az előző elnök idején szinte fojtogatta az országot, s amelynek hálózatát Durazo letartóztatása még korántsem semmisítette meg. Egyesek úgy vélik, a maffia meg fogja kísérelni Durazo végleges elhallgattatását. Ha ez nem sikerül, a volt rendőrfőnök elleni eljárás az utóbbi évek legjelentősebb politikai perévé válhat Mexikóban: egy nagyszabású perré a korrupció ellen.

(A spanyol napilap 1984. október 22—29-i számából)

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

DECEMBER

1. **Egyiptomban** tett látogatást Huszszein jordániai király december 1. és 3. között. A Mubarak elnökkel folytatott megbeszélésekről kiadott közlemény szerint a felek fontosnak tartanának egy olyan nemzetközi értekezletet, amely az ENSZ égisze alatt tömörítené az érdekelt feleket, a PFSZ-t (egyenjogú tárgyalópartnerként), a Szovjetuniót, az Egyesült Államokat, valamint az ENSZ BT többi állandó tagját.

A **Srí Lanka-i** nemzetbiztonsági miniszter bejelentése szerint Dél-Indiából hajón érkezett fegyvereseket kényszerített visszatérésre a szigetország légiereje. Mindez valószínűleg összefüggésben áll az előző hónap végén ismét kirobbant tamil—szingaléz összetűzésekkel, amelyek halálos áldozatainak száma százötvenre emelkedett. December 4-én a szigetország északi részén újabb, 50 halottat követelő összecsapás volt a katonaság és a tamil szeparatisták között.

Nagy-Britannia legfelsőbb bíróságának egyik bírája megfosztotta a Bányászszakszervezet (NUM) vezetőségét a szakszervezeti pénzek kezelésének jogától, és csődgondnokot küldött ki a NUM élére.

Olaszország Kommunista Pártja Központi Bizottsága november 30-án elfogadta a Proletáregység Pártjának (PDUP) kérelmét, hogy a párt beolvadhasson az OKP-ba. Az idők folyamán jelentősen átalakult PDUP ma már csak részben tekinthető az OKP-ból 15 éve kivált ún. Manifesto-csoport utódjának.

Szófiában tárgyalt december 1—2-án Todor Zsivkovval, a BKP KB főtitkárával Willy Brandt, az SPD elnöke.

A **lengyelországi** Wloszczow szakmunkástanuló intézetében a diákok ülősztrájkot kezdtek — papok részvételével —, mert az iskola vezetői nem engedték meg, hogy a tanulók kereszteket függesszenek ki az osztálytermekben. A mintegy kétszáz diák december 16-án befejezte az akciót.

2. **Uruguay** újonnan megválasztott elnöke, Julio Sanguinetti széles körű amnesztiát helyezett kilátásba, s kijelentette: kormánya nem kezdeményez bírósági eljárást a korábbi katonai junták egykori tagjai ellen.

3. **Líbia** és **Málta** öt évre szóló gazdasági és biztonsági együttműködési megállapodást kötött. A két fél nem vesz részt olyan védelmi szerződésben, amely a másik ellen irányulna; Málta nem teszi lehetővé külföldi katonai támaszpont létesítését a szigeten, területét nem engedi ugródeszkául használni Líbia ellen, az pedig tiszteletben tartja Málta semlegességét és szükség, illetve felkérés esetén a segítségére siet. Líbia hadfelszerelést is szállít a szigetországnak, és segít hadseregének kiképzésében.

A **Palesztin Nemzeti Tanács** székhelyét Damaszkuszból Ammanba helyezik át — így szól az új PFSZ VB most nyilvánosságra került döntése. A PFSZ VB főtitkársága Damaszkuszból Tuniszba kerül.

Az **etióp** kormány, elfogadva a Világbank ajánlásait, piaci alapokra helyezi mezőgazdaságát, hogy megelőzze a jelenlegihez hasonló éhínségek megismétlődését — közölte Edward Jaycox, a Világbank kelet-afrikai ügyekkel foglalkozó alelnöke.

Belgium nem engedélyezi, hogy egyik cége atomreaktor-alkatrészeket szállítson Líbiának — közölte a belga energiaügyi miniszter arra hivatkozva, hogy nem bízik a líbiai vezetésben annak ellenére, hogy Líbia aláírta az atomsorompó-egyezményt. Diplomáciai megfigyelők szerint a döntést az USA kényszerítette Belgiumra.

Az **EGK** országai csúcsértekezletet tartottak Dublinban december 3—4-én. A résztvevők megállapodtak borkivitelük csökkentésében, ami előfeltétele volt annak, hogy Portugália és Spanyolország 1986. január 1-től csatlakozzék az EGK-hoz. A Tízek rendezték a halászattal, a zöldség- és gyümölcstermesztéssel kapcsolatos nézeteltéréseiket

is. Görögország — kárpótlásul a spanyol mezőgazdasági termékek várható konkurrenciájáért — a földközi-tengeri területek fejlesztési alapjának feltöltését sürgeti: ez az elvi megállapodás ellenére eddig nem valósult meg.

Moszkvában Mihail Gorbacsov, az SZKP KB PB tagja, a KB titkára fogadta a szovjet fővárosban tartózkodó Dwayne O. Andreast, az Amerikai—Szovjet Kereskedelmi és Gazdasági Tanács elnökét, akivel a két ország gazdasági kapcsolatainak jövőjéről tárgyalt. Az amerikai üzletember november 29-én tárgyalt Nyikolaj Tyihonov szovjet miniszterelnökkel is. A Szovjetunió és az USA földművelésügyi miniszterei bejelentették, hogy felújítják a két ország mezőgazdasági együttműködését.

Berlinben tanácskozott december 3—4-én a Varsói Szerződés külügyminiszteri bizottsága, s leszögezte: a NATO fegyverkezési programjával kikényszerített szovjet válaszintézkedések mellett a Varsói Szerződés tagállamai keresik a módját a fegyverzetek csökkentésének, és üdvözlik a szovjet—amerikai tárgyalások januári kezdetét.

Budapesten tartotta meg soros ülését december 3. és 5. között a Varsói Szerződés honvédelmi miniszteri bizottsága.

4. **Bolíviában** a COB szakszervezeti központ elfogadta a kormánynak azt a javaslatát, hogy 756 százalékkal emelik a minimális munkabéreket és szigorúbban ellenőrzik az alapvető élelmiszerek árát. A most beszüntetett általános sztrájk meghirdetésekor a COB 1100 százalékos béremelést követelt.

Spanyolországban „Zöldek" néven új politikai párt alakult. Programjában a rakétatelepítés elleni harc, a természet védelme és az erőszak elutasítása szerepel.

A **spanyolországi** baszk szeparatista szervezet, az ETA élére új parancsnok került az öt éve illegalitásban élő, 29 éves Juan Lasa Michelina személyében.

Moszkvában Konsztantyin Csernyenko, az SZKP KB főtitkára, államfő fogadta Armand Hammer amerikai üzletembert, az Occidental Petroleum Corporation igazgató tanácsának elnökét. A találkozón többek között a szovjet—amerikai kapcsolatok normalizálásának lehetőségeiről volt szó.

A **lengyel** kormány szóvivője közölte, hogy a Popieluszko-ügyben nyomozó két magas rangú belügyi tiszt halálos balesete a véletlen műve volt.

Bukarestben egy jordániai útlevéllel rendelkező diák agyonlőtte Azmi Muftit, Jordánia bukaresti nagykövetségének tanácsosát.

NDK—iráni megállapodás született arról, hogy 1985-ben az NDK 1 millió tonna kőolajat importál Iránból.

5. A **libanoni** katonai tanács elé terjesztett javaslatában a Haladó Szocialista Párt és az Amal mozgalom módosításokat követel a kormánynak a tengerparti főút katonai ellenőrzésére vonatkozó terveiben, mert úgy értékeli, hogy a terv szerinti felvonulással bekerítenék a muzulmán hazafias erők területeit. Ezzel összefüggésben változást követelnek az oda vezénylendő különleges katonai egység összetételében is. A bejrúti kormány december 12-i ülésén nem sikerült megoldást találni a problémára, folytatódtak az összetűzések a falangista erők és a Haladó Szocialista Párt drúz harcosai között.

Párizsba érkezett háromnapos hivatalos látogatásra Simon Peresz izraeli miniszterelnök. Ben Gurion 1961-es látogatása óta nem járt izraeli kormányfő Párizsban.

A **Svájcban** érvényes rotációs rend értelmében a héttagú kabinetből az eddigi gazdasági minisztert és alelnököt, Kurt Furglert választotta meg a parlament 1985-re az állam elnökének.

Magyarországon folytatott megbeszéléseket december 5—8. között Ali Akbar Velajati, az Iráni Iszlám Köztársaság külügyminisztere, akit fogadott Losonczi Pál államfő és Lázár György miniszterelnök is.

6. **Líbia** vezetője, Moamer el-Kadhafi az *Il Messagero* című olasz lapnak adott nyilatkozatában hamisítványoknak minősítette az amerikai felderítés állítólagos bizonyítékait arra, hogy továbbra is tartózkodnak líbiai csapatok Csád területén.

A **dél-afrikai** Johannesburg feketéket lakta elővárosának, Sowetónak polgármesterjelöltjét, akit az e napra tervezett városi tanácsi bizalmi

szavazáson várhatóan megválasztottak volna a faji megkülönböztetés rendszerét támogató jelenlegi polgármester helyébe, agyonlőtték.

Angola, Zaire és **Zambia** államfői a zaire-i Kinshasában találkozót tartottak. Jól értesült források szerint megállapodtak, hogy nem engedik területükről ellenséges akció indítását a másik két ország ellen.

Mozambiki ellenforradalmárok egy támadásuk során hét NDK-állampolgárt megöltek, akik szakértőként egy mozambiki állami gazdaságban tevékenykedtek.

Az **osztrák** mezőgazdasági miniszter megadta az engedélyt az illetékes hatóságoknak a sokat vitatott hainburgi vízi erőmű felépítéséhez. Csehszlovákia korábban tiltakozott a lépés ellen: szerinte a Duna felduzzasztása veszélyezteti Pozsony vízellátását; javasolta, konzultáljanak vele a környezetvédelmi károk elhárításáról és fizessenek kártérítést az elkerülhetetlen károkért.

7. A **brit** bányászszakszervezet (NUM) és az országos szakszervezeti kongresszus (TUC) vezetői megbeszélést tartottak a sztrájkról és az anyagi eszközeitől bírói úton megfosztott NUM folyamatos működéséről. A TUC nem hajlandó olyan segítséget nyújtani, amely összeütközésbe sodorná a törvénnyel.

A **nyugatnémet** zöldek megkezdték négynapos kongresszusukat Hamburgban. A párt elnökségének három új szóvivője (azaz vezetője) Jutta Dittfurth, Rainer Trampert és Lukas Beckmann lett. Az SPD-vel való együttműködésről folytatott vitát lezáró határozat szerint a zöldek „egyelőre nem látják szükségét, hogy határozatokat hozzanak más pártokkal való, országos szintű koalícióról"; tartományi és alsóbb szinten viszont kizárólag a helyben érintett szervezet dönti el, hogy akar-e kormányzati szövetséget létrehozni más pártokkal.

A **francia** kormány új külügyminiszterévé a kormány eddigi szóvivőjét, Roland Dumas-t nevezték ki a Közös Piac kormánybiztosává kinevezett Claude Cheysson helyébe.

Etiópia javítani kívánja kapcsolatait az Egyesült Államokkal, ugyanakkor fejleszti együttműködését a Szovjetunióval — közölte egy sajtóinterjúban Goshu Wolde etióp külügyminiszter.

A **lengyel** katonai főügyészség szabadlábra helyezte az 1984. július 21-i amnesztia előtt letartóztatott Bogdan List, a volt Szolidaritás ideiglenes egyeztető bizottságának tagját és segítőjét, Piotr Mierzejewskit. Megállapították: nem bizonyítható, hogy hazaárulást követtek el.

8. A **Közös Piac** és 64 fejlődő ország képviselői Togó fővárosában aláírták a III. Loméi kereskedelmi és segélymegállapodást. Az öt évre szóló új egyezmény 6,2 milliárd dollár EGK-segélyt irányoz elő a 64 államnak.

A **francia** elnök, François Mitterrand hatnapos afrikai körútra indult. Zaire-i látogatása után, december 11-től Burundi fővárosában részt vett a kétnapos 11. francia—afrikai csúcsértekezleten, majd december 13-tól a Közép-afrikai Köztársaságban folytatott megbeszéléseket. Franciaország 1985-ös költségvetéséből 500 millió frankos sürgős segélyalapot létesít az afrikai országok számára — jelentette be a francia—afrikai csúcsértekezleten Mitterrand.

Az **amerikai** Charleston város bíróságán keresetet nyújtottak be a Union Carbide amerikai vegyipari konszern ellen. A kereset szerint a céget „bűnös gondatlanság" terheli az indiai Bhopalban bekövetkezett üzemi katasztrófa miatt. Az elhunytak és sérültek családtagjai 15 milliárd dollár kártérítést követelnek. A halálos áldozatok száma már meghaladja a két és fél ezret, és eddig több mint százezer ember betegedett meg.

9. **Nicaraguában** befejeződött a kormány és az ellene fegyveres harcot folytató „Misurasata" nevű indián szervezet képviselőinek tanácskozása, amelyen sikerült megtalálni azokat a pontokat, amelyek alapján folytatni lehet — várhatóan január végén — a tárgyalásokat.

Bécsben kétnapos ülést kezdtek a Jugoszláviának hitelező nyugati kereskedelmi bankok képviselői, és megállapodtak, hogy 90 nappal átütemezik Jugoszlávia 1985 tavaszán esedékessé váló 900 millió dollárnyi hitelének törlesztését. Elvileg

megállapodtak az elkövetkezendő négy évben esedékes törlesztések átütemezésében is: az ebben az időszakban esedékes 6,5 milliárd dollárból 3,3 milliárdot ütemeznek át.

Magyarországon tett látogatást december 9. és 12. között Kalevi Sorsa finn miniszterelnök, akit fogadott Losonczi Pál államfő és Kádár János, az MSZMP KB első titkára is.

10. A **nicaraguai** oktatási minisztert, Fernando Carnevalt a jezsuita rend kizárta soraiból — jelentették be Rómában.

Új-Kaledóniában az őslakos kanakok, akik a Kanak Szocialista Nemzeti Felszabadítási Front (FLNKS) vezetésével azonnali függetlenséget követelnek Franciaországtól, a hetek óta tartó zavargások után lebontották az utolsó utcai barikádjukat is, miután az újonnan kinevezett francia kormánybiztos rendeletére szabadon engedték 17 letartóztatott harcosukat. Az FLNKS egyébként Marc Tjibaou irányításával ideiglenes kormányt alakított.

11. A **salvadori** forradalmi erők a kormány képviselőivel november 30-án kötött megállapodás értelmében december 11-én 42 foglyul ejtett kormánykatonát átadtak az egyház, illetve a Nemzetközi Vöröskereszt képviselőinek. A hazafiak egyoldalú tűzszünetet hirdettek december 12-én a karácsonyi és az újévi ünnepek idejére, jelezve, hogy csak akkor bocsátkoznak harcba, ha a hadsereg egységei megtámadják őket. (Ez több alkalommal be is következett.)

Kuba és az **USA** megállapodott, hogy Kuba visszafogad 2746 olyan, még 1980-ban az USA-ba távozott személyt, akiket a hatóságok nemkívánatosnak minősítettek, és azóta is börtönben tartanak. Washington hozzájárult, hogy felújítja az 1981 óta szünetelő bevándorlást az USA-ba a családegyesítési törekvések jegyében. A megállapodást december 14-én írták alá.

Belgiumban robbanássorozat rongálta meg a NATO egyesített haderőinek üzemanyag-szállító távvezetékét. A merényletet a magát „Harcoló Kommunista Sejteknek" nevező szervezet vállalta magára.

Japán—szovjet pártközi megbeszéléseket tartottak Moszkvában. Az SZKP delegációját Konsztantyin Csernyenko, a KB főtitkára, a Japán KP küldöttségét Mijamoto Kenzsi, a KB elnöke vezette.

Moszkvában folytatott megbeszéléseket Mihail Gorbacsovval, az SZKP KB PB tagjával, a KB titkárával, valamint Jegor Ligacsovval, a KB titkárával Németh Károly, az MSZMP KB titkára december 11—13-án.

Magyar—NDK gazdasági és műszaki-tudományos tárgyalásokra került sor Budapesten december 11—12-én Marjai József magyar miniszterelnök-helyettes és Wolfgang Rauchfuss, az NDK miniszterelnök-helyettese között. Az 1984. évi árucsere-forgalom alakulásának áttekintése mellett figyelmet szenteltek az 1986—1990-re szóló népgazdasági tervkoordináció munkálatainak is.

12. Az **NSZK** hadügyminisztériuma feljogosította a rajna-pfalzi tartományi kormányt arra, hogy bejelentse: Wüscheim térségében amerikai robotrepülőgépeket fognak telepíteni.

Az **olasz** rendőrség az eddigi legnagyobb maffia elleni országos akciója során több mint kétszáz — eddig feddhetetlennek vélt — maffiózót tartóztatott le. Köztük van Catania város esküdtszékének elnöke, a fellebbviteli bíróság elnöke, a cataniai fegyház csendőrparancsnoka, bírók, ügyvédek, nagyiparosok, állami tisztviselők.

A **Portugáliában** kormányzó két párt, a szocialista és a szociáldemokrata párt hetek óta tartó viszálykodását egyezménnyel zárták le: a PSP ígéretet tett az állami szektor újbóli felülvizsgálatára, a magánbankok alapításának meggyorsítására, az új választási törvény gyors tető alá hozására. Ugyanakkor mindkét párt kikötötte, hogy az 1985-ös elnökválasztáson külön jelöltet állít.

Az **osztrák** parlament döntést hozott, hogy a jövőben szigorúan büntetik, ha külföldi, lényegében amerikai eredetű korszerű termékeket, technológiát engedély nélkül továbbítanak külföldre osztrák cégek.

Mauritániában államcsínnyel el-

mozdították tisztségéből Mohamed Huna Uld Haidala alezredest, államfőt, a Nemzeti Megújulás Katonai Bizottsága elnökét (aki éppen a frankofon országok burundi találkozóján vett részt). Az ország élére Sid Ahmed Taya alezredes, korábbi miniszterelnök, eddigi vezérkari főnök került. Az új vezetés is elismeri a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létét és a nyugat-afrikai konfliktus tárgyalásos megoldását sürgeti.

Mongóliában a Nagy Népi Hurál (nemzetgyűlés) elnökévé választották Dzsambin Batmönhöt, a Mongol Népi Forradalmi Párt főtitkárát, a kormány elnökévé pedig Dumángin Szodnomot, a politikai bizottság tagját, eddigi miniszterelnök-helyettest nevezték ki.

13. Az **etiópiai** államfő, Mengisztu Hailé Mariam Kubában tett látogatást december 13—16-án. December 17-én Mengisztut Moszkvában fogadta Konsztantyin Csernyenko, az SZKP KB főtitkára, szovjet államfő. A látogatás idején szovjet—etiópiai pártközi együttműködési megállapodást írtak alá. Az etiópiai vezető december 20-án az NDK-ba érkezett.

Uruguay újonnan megválasztott elnöke, Julio Sanguinetti fogadta Rodney Arismendit, a betiltott Uruguayi KP KB első titkárát.

Madridban megkezdte négynapos kongresszusát a hatalmon levő Spanyol Szocialista Munkáspárt (PSOE). Fő témák az ország NATO-tagsága és az ország gazdasági és szociális politikai problémái voltak. A főtitkári beszámolót a küldöttek 95 százaléka jóváhagyta, a többiek tartózkodtak a szavazástól. A kongresszus elutasította a balszárny indítványait, amelyek elsősorban az eddigi gazdaságpolitika megváltoztatására, valamint a párt és a kormány összefonódásának megszüntetésére vonatkoztak. A küldöttek 57 százaléka szavazott arra, hogy Spanyolország maradjon tagja a NATO politikai szervezetének, de ne integrálódjon a katonai struktúrába. Ismét Felipe Gonzálezt választották a PSOE főtitkárává.

A **svájci** parlament felsőháza — az alsóház korábbi döntését megerősítve — 24:16 arányban úgy határozott, hogy támogatja Svájc csatlakozását az ENSZ-hez. A kérdésről még népszavazást fognak tartani.

A **Nemzetközi Polgári Repülésügyi Szervezet** (ICAO) műszaki bizottsága tarthatatlannak minősítette az egy évvel ezelőtt — szerinte politikai nyomásra — elfogadott beszámolót, amely azt tartalmazta, hogy az 1983 szeptemberében lelőtt dél-koreai repülőgép navigációs problémák és a berendezések meghibásodása miatt sértette meg a Szovjetunió légterét. A bizottság szerint a beszámoló állításai nincsenek megfelelő érvekkel alátámasztva.

Az **ENSZ BT** egyhangúlag embargót rendelt el a Dél-afrikai Köztársaságból származó fegyverekre, lőszerre, illetve katonai járművekre is. Eddig a BT csupán a Dél-Afrikába irányuló fegyverszállításokat tiltotta.

14. **Belizében** parlamenti választásokat tartottak, amelyen a Manuel Esquivel vezette Egyesült Demokratikus Párt 21-et szerzett a 28 mandátumból. Az 1964 óta miniszterelnök George Price Néppártja döntő vereséget szenvedett. Esquivel a brit kapcsolatokat részesíti előnyben az USA-val szemben, bár a gazdasági szálakat vele is erősíteni akarja. A brit fennhatóság alól 1981-ben függetlenné vált országban, amelyre azóta egyébként Guatemala igényt tart, 1700 brit katona állomásozik.

A **Kubai Nemzeti Bank** és a neki hitelező kilenc nyugati kereskedelmi bank képviselői megállapodást írtak alá Párizsban az 1984. évi kb. 100 millió dolláros kubai adósságtörlesztés átütemezéséről. Ennek ideje 9 év, türelmi ideje 5 év.

Brüsszelben véget ért a NATO kétnapos tanácsülése. A külügyminiszterek üdvözölték a január elejére tervezett szovjet—amerikai külügyminiszteri értekezletet, ugyanakkor csak annak konkrét tárgyalási eredményei változtathatják meg álláspontjukat a nyugat-európai rakétatelepítéssel kapcsolatban.

Stockholmban véget ért az európai bizalom- és biztonságerősítő, valamint leszerelési konferencia negyedik fordulója. A szovjet küldöttség vezetője úgy értékelte, hogy a két munkacsoport létrehozása mó-

dot ad mind a politikai, mind a katonai problémák áttekintésére, lehetővé teszi a konkrét tárgyalások megkezdését.

15. **Nagy-Britanniában** folytatott tárgyalásokat szovjet parlamenti küldöttség élén december 15. és 21. között Mihail Gorbacsov, az SZKP PB tagja, a KB titkára. A kelet—nyugati kapcsolatok javulását illetően a felek „óvatosan derűlátóak", mint azt Margaret Thatcher brit kormányfő egy sajtóértekezleten mondotta. Szovjet részről a tárgyalásokon a legnagyobb hangsúllyal az űrfegyverkezési verseny megakadályozásáról szóltak, de felvetették a brit és francia nukleáris ütőerő szerepét is az európai hadászati egyensúlyban. Brit részről kifejtették, hogy csak azt követően foglalkoznak a brit nukleáris erő korlátozásával, ha az USA és a Szovjetunió megállapodik előbb saját fegyverzeteik lényeges csökkentésében.

A **csádi** kormány közölte, elvben egyetért azzal a líbiai javaslattal, hogy nemzetközi bizottság győződjék meg a líbiai erők csádi kivonásáról.

Ausztria új külügyminisztere, Leopold Gratz sajtóértekezleten hangoztatta: az ország külpolitikai alapelvei változatlanok maradnak. Az MTI tudósítójának kérdésére elmondta: nem fogadhatják el azt az amerikai igényt, hogy Ausztria a NATO „COCOM"-listájának előírásait alkalmazza a nemzetközi kereskedelemben.

16. **Argentínában** megkezdődött az ország második legnagyobb pártjának, a perónista Justicialista Pártnak kétnapos kongresszusa. Az első napon a 629 küldöttből 310 elhagyta a kongresszust, hogy külön pártot szervezzen. Az ottmaradt küldöttek ismét Maria Estela Perónt, az ország volt elnökét választották a párt vezetőjévé.

A **dalai láma,** Tibet vallási vezetője közölte, hogy 1985-ben valószínűleg nem látogat el a Kínai Népköztársaságba, mert a kínai hatóságok ragaszkodnak ahhoz, hogy látogatása Pekingre korlátozódjék.

17. A **japán** fővárosban tartózkodó Vlagyimir Szuskov szovjet külkereskedelmi miniszterhelyettes és Abe Sintaro japán külügyminiszter megállapodott, hogy 1985-ben felújítják az 1981-ben megszakadt japán—szovjet kormányközi kereskedelmi tárgyalásokat.

Az **Egyesült Államok** külügyminisztériuma hivatalosan közölte, hogy a továbbiakban az USA nem ellenzi Lengyelország csatlakozását a Nemzetközi Valuta Alaphoz (IMF).

Románia fővárosának öt, majd december 23-tól hét körzetében lépcsőzetesen elosztott napi kétórás áramszünetet vezettek be; megtiltották továbbá a kiegészítő elektromos fűtőberendezések és villanyrezsók használatát.

18. A **brit** miniszterelnök, Margaret Thatcher, Howe külügyminiszter társaságában, hatnapos körútja első állomására, Pekingbe érkezett, ahol december 19-én aláírta a Kína és Nagy-Britannia közti megállapodást Hongkongról. Innen Hongkongba, majd az USA-ba vitt az útja, ahol George Bush alelnökkel és Ronald Reagan elnökkel folytatott tárgyalásokat.

Az **észak-jemeni** Szanaaban tartotta meg december 18—22. között 15. külügyminiszteri értekezletét az Iszlám Konferencia Szervezete. Felszólították Irakot és Iránt: működjenek együtt a Konferencia békéltető bizottságával, azonban december 23-án Velajati iráni külügyminiszter kijelentette, hogy országa a teljes győzelemig folytatja a háborút. A külügyminiszterek elhatározták, hogy 10 millió dolláros segélyalapot hoznak létre a szárazság sújtotta afrikai államok számára.

Prágába érkezett háromnapos hivatalos látogatásra Hans-Dietrich Genscher nyugatnémet külügyminiszter, akit fogadott Gustáv Husák csehszlovák köztársasági elnök is. A nemzetközi politika számos kérdésében mutatkozó nézetkülönbség ellenére, mondotta Genscher sajtóértekezletén, fontosnak tartja a dialógus fenntartását. Hangsúlyozta: az NSZK politikája a Szovjetunióval, Lengyelországgal és Csehszlovákiával a hetvenes években megkötött szerződésekhez igazodik.

Vietnamban hazaárulásért és kémkedésért a „Vietnam Felszabadítása Hazafias Erői Egységfrontja"

nevezetű illegális szervezet öt vezetőjét halálra, a többieket életfogytiglani, illetve nyolctól húsz évig terjedő szabadságvesztésre ítélte a legfelsőbb bíróság.

19. Az **amerikai** sajtó, így például a *The Washington Post* közölte, hogy a december 23-án induló „Discovery" űrrepülőgép hírszerző mesterséges holdat állít pályára, amely a Szovjetunió nyugati területei fölött gyűjt majd elektronikus információkat.

Az **Egyesült Államok** hivatalosan is közölte, hogy kilép az UNESCO-ból.

Pakisztánban népszavazást tartottak az ország iszlamizálásáról, s a 95 százalékban mohamedán lakosság jóváhagyását Ziaul Hakk elnök egyúttal tisztének megújításaként könyvelte el. Helyszíni megfigyelők — nem hivatalos adatok — szerint a szavazáson való részvétel mintegy 25—35 százalékos volt.

20. A **Szovjetunió** honvédelmi minisztere, Dmitrij Usztyinov marsall súlyos betegség után elhunyt. Az új honvédelmi miniszter Szergej Szokolov marsall.

Lengyelországba érkezett kétnapos hivatalos látogatásra Giulio Andreotti, olasz külügyminiszter.

A **libanoni** hadsereg egységei megkezdték állásaik elfoglalását az észak-libanoni Tripoliban. 1975, a polgárháború kezdete óta első ízben vonultak be a többségében muzulmánok lakta városba.

21. **Kínában** folytatott megbeszéléseket december 21—29. között Ivan Arhipov, a Szovjetunió első miniszterelnök-helyettese. Személyében tizenöt év óta a legmagasabb rangú politikus tárgyalt Kínában; fogadta őt Csao Ce-jang miniszterelnök is. Jao Ji-lin kínai miniszterelnök-helyettessel megállapodtak, hogy a két ország képviselői 1985. első felében 1990-ig szóló gazdasági és kereskedelmi megállapodást írnak alá.

A **kambodzsai** kormány csapatai vietnami önkéntesek támogatásával felszámoltak egy polpotista bázist az ország nyugati határának közelében, megöltek mintegy 200 ellenforradalmárt.

Brazília és **Irak** megállapodást írt alá arról, hogy Brazília Volkswagen gépkocsikat szállít olajért cserébe. A két évre szóló barterügylet értéke 630 millió dollár, de a felek szeretnék, ha három évre kiterjesztve elérné az 1 milliárd dollárt.

Varsóban kétnapos ülést kezdett a LEMP KB, amelyen az 1985. évi népgazdasági tervvel kapcsolatos pártfeladatokat vitatták meg, s foglalkoztak a fasizmus fölött aratott győzelem 40. évfordulójával, valamint az ország északi és nyugati területei visszacsatolásának jelentőségével.

22. A **ciprusi** államfő, Szpirosz Kiprianu bejelentette, hogy megszakítja a „minimális együttműködési programot" a ciprusi kommunistákat tömörítő AKEL párttal. Döntését a ciprusi probléma kezelésének ügyében felmerült nézeteltérésekkel indokolta.

A **máltai** miniszterelnök, Dom Mintoff lemondott tisztéről, de megtartja parlamenti helyét és a Munkáspárt vezetését; megfigyelők szerint már hónapok óta készült a távozásra. A kormányzó Munkáspárt Carmelo Mifsud Bonnici eddigi miniszterelnök-helyettest és oktatási minisztert választotta meg utódjául.

Vietnamban amerikai kongresszusi küldöttség tett látogatást december 22—24-én. A képviselőket fogadta Pham Van Dong miniszterelnök és Nguyen Co Thach külügyminiszter. A küldöttség december 24-én Kambodzsában Hu Sen miniszterelnök-helyettessel, kambodzsai külügyminiszterrel is tárgyalt, majd Laoszban tett látogatást, amely december 28-án fejeződött be.

Szingapúrban a 25 éve kormányzó, Li Kuan Ju miniszterelnök vezette Népi Akciópárt győzött a választáson; 77 helyet szerzett a 79 tagú parlamentben.

A **lengyel** szakszervezetek országos képviseletének vezetője nyilatkozatot tett közzé a *Trybuna Ludu* című lapban, amely egyebek között hangsúlyozza: „Elismerjük a kormány politikájának pozitív eredményeit, de határozottan ellenzünk minden olyan próbálkozást, hogy a gazdasági nehézségeket az életszínvonal csökkentése útján oldjanak meg." Az okmány követeli, hogy

az alapvető élelmiszerek bármiféle áremelését a bérek és szociális juttatások párhuzamos növelésével kompenzálják.

23. **Afganisztán** jegyzékben tiltakozott Pakisztánnál, amelyben megállapítja, hogy december 18-án pakisztáni csapatok nehéztüzérséggel lőtték a Barikot körzetében állomásozó afgán egységet.

24. **Indiában** általános parlamenti választásokat tartottak december 24-én, 27-én és 28-án. A nem hivatalos végeredmény szerint a fontosabb pártok mandátumainak megoszlása a következő (zárójelben a november végi helyzet): Nemzeti Kongresszus Párt (I): 397 (399); Telugu Deszam Párt 28 (2); Indiai Kommunista Párt — Marxista 22 (36); Dzsanata Párt 10 (21); Indiai Kommunista Párt 6 (13); Kongresszus Párt (S) 4 (5); Dalit Mazdoor Kiszan Párt (volt Lok Dal) 3 (23); Bharatija Dzsanata Párt 2 (16); egyéb pártok 28; független jelöltek 9.

25. **Törökországban** folytatott megbeszéléseket december 25—27-én Nyikolaj Tyihonov szovjet miniszterelnök török partnerével, Turgut Özallal, és fogadta őt Kenan Evren török államfő is. A két fél aláírta a szovjet—török gazdasági, kereskedelmi és tudományos-műszaki együttműködés hosszú távú programját, az 1986—90-re szóló kereskedelmi megállapodást, valamint a kulturális és tudományos együttműködés programját ugyanezen évekre. A tervek szerint a szovjet földgázszállítások 1993-tól elérik az évi 5—6 milliárd köbmétert.

26. Az **amerikai** külügyminisztérium szóvivője elismerte, hogy Shultz külügyminiszter Peresz miniszterelnökhöz intézett levélben utasította el az izraeli segély jelentős növelésének kérelmét, illetve annak teljesítését az izraeli gazdaság átszervezésétől teszi függővé. Izrael az idén ígért 2,6 milliárd dolláron felül kért még 800 milliót, 1986-ra pedig több mint négymilliárd dollárt.

Szudánban december 26—27-én a kormány katonái mintegy hatszáz felkelőt öltek meg az ország déli vidékén folytatott hadműveletek során. A felkelők az ország iszlamizálása ellen fogtak fegyvert.

27. A **lengyelországi** toruni vajdasági bíróság megkezdte a Popieluszko-ügy tárgyalását.

Az **argentin** legfelsőbb bíróság úgy döntött, hogy polgári bíróság illetékes a korábbi katonai diktatúrák tagjai fölötti ítélkezésben.

28. **Dél-Korea** visszarendelte párizsi nagykövetét, és lemondta a francia külkereskedelmi miniszter tervezett látogatását is válaszul arra, hogy Franciaország a Koreai NDK párizsi kereskedelmi képviseletét december elején az „általános érdekképviselet" rangjára emelte.

29. A **jordániai** Ammanban megölték Fahd Kavaszmeht, a PFSZ VB novemberben megválasztott tagját, aki Hebron város polgármestere volt 1980-as száműzetéséig.

A **japán** kormány véglegesítette az 1985. évre szóló költségvetési tervét, amelynek katonai tétele az eddigiek között a legnagyobb: 12,55 milliárd dollár, 6,9 százalékkal több az előző évi tervnél, a bruttó nemzeti termék (GNP) majdnem 1 százaléka.

A **spanyol** külügyminisztérium nyilatkozatban szögezte le: továbbra sem biztosítanak támaszpontot az amerikai gyorshadtest számára.

30. Az **NSZK**-ban állomásozó amerikai csapatok objektumai ellen két, anyagi kárt okozó pokolgépes merényletet követtek el.

31. A **Kambodzsai Népköztársaság** miniszterelnöke, Chan Sy súlyos szívbetegség következtében meghalt.

Az **indiai** parlament nemzeti kongresszus párti képviselőcsoportja egyhangúlag a párt vezetőjévé választotta Radzsiv Gandhit, akit ugyanezen a napon beiktattak miniszterelnöki tisztségébe. Gandhi az új kabinetben megtartotta magának a külügyi, a kereskedelmi, az ipari, valamint a tudományos-technológiai tárca irányítását.

A **nigériai** elnök, Mohamed Buhari a katonai hatalomátvétel első évfordulóján amnesztiát rendelt el, amelynek keretében 144 politikai foglyot is szabadon engednek.

ÁRA: 7,50 Ft

„A megbeszélések általában tárgyszerűek, komolyak és őszinték voltak."

„A tárgyalások egyik fő célja az atomfegyverek teljes kizárása a fegyverzetek arzenáljából."

(A. A. Gromiko 1985. január 13-i tv-interjújából.)

Nemzetközi Szemle

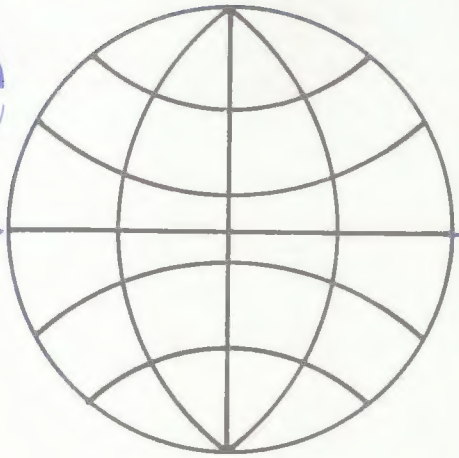

Gorbacsov a szovjet gazdaságról
Dublin: az ellentétek nem simultak el
Lehet-e egy új Bretton Woods?
Pártviszonyok az NSZK-ban
Al Capone mexikói módra

2

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM/1985. FEBRUÁR